

Beregnet til
Utdanningsdirektoratet

Dokument type
Sluttrapport

Dato
21. oktober 2016

KASUSUNDERSØKELSE INNFØRINGSTILBUD FOR MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER

Dato 2016/10/21
Utført av Rambøll Management Consulting
v/Hanne Holden Halmrast og Ida Gram

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	6
1.1 Bakgrunn for undersøkelsen	6
1.2 Nærmere om innføringstilbud og gjeldende lovverk	6
1.1 Hovedproblemstillinger og evalueringstemaer for undersøkelsen	7
1.2 Metode og utvalg av kasusenheter	8
1.3 Leseveiledning	9
2. ORGANISERING OG UTFORMING AV INNFØRINGSTILBUD	10
2.1 Organisering av innføringstilbud	10
2.2 Forankring av tilbudet hos skoleeier	14
2.3 Oppsummering og vurderinger	15
3. DET FAGLIGE INNHOLDET I INNFØRINGSTILBUD OG KARTLEGGING AV ELEVENE	17
3.1 Kartlegging av elever i innføringstilbud	17
3.2 Faglig innhold i tilbudet	19
3.3 Oppsummering og vurderinger	24
4. HELHETLIG OPPFØLGING OG SAMARBEID MELLOM INVOLVERTE AKTØRER	26
4.1 Hospiteringsordninger i ordinære klasser	26
4.2 Overgang mellom innføringstilbud og ordinært tilbud	27
4.3 Samarbeid og overgang mellom kommunalt og fylkeskommunalt skoleeieinivå	29
4.4 PP-tjenestens rolle overfor elever i innføringstilbud	30
4.5 Oppsummering og vurderinger	31
5. ELEVRESULTATER OG FORUTSETNINGER FOR ET GODT TILBUD	33
5.1 Resultater for elevene i innføringstilbud	33
5.2 Opplevd kvalitet i innføringstilbudene	33
5.3 Forutsetningene for et godt tilbud	34
5.4 Oppsummering og vurderinger	36

VEDLEGG

Vedlegg 1: Kasusbeskrivelser

Bergen kommune og Rothaugen skole

Vedlegg: Egenutarbeidete tekster fra innføringstilbudet ved Rothaugen skole

Salangen kommune og Salangen 1-10 skole

Trondheim kommune og Ila barneskole

Hamar kommune og Prestrud barneskole

Hordaland FK og Årstad vgs.

Østfold FK og Malakoff vgs.

Sør-Trøndelag FK og Thora Storm vgs.

Hedmark FK og Hamar katedralskole

Troms FK, Sjøvegan vgs. og Salangen kommune: Grunnskoleopplæring (GRO)

SAMMENDRAG

I henhold til opplæringsloven § 2-8 og § 3-12 og § 3-5 i privatskoleloven har elever med annet morsmål enn norsk og samisk rett til særskilt språkopplæring inntil de har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den ordinære opplæringen. Skoleeier kan velge å organisere særskilt språkopplæring for nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler, i såkalt *innføringstilbud*. Målet med innføringstilbud er at elevene så raskt som mulig skal lære seg tilstrekkelig norsk til å følge den ordinære opplæringen i norsk skole og nå kompetansemålene i Kunnskapsløftet. Innføringstilbud er med andre ord et overgangstilbud og skal maksimalt vare i to år. Når eleven er overført fra innføringstilbud til ordinær klasse kan eleven fortsatt ha behov for, og rett til, særskilt språkopplæring.

I *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*, som Rambøll gjennomførte i 2014 - 2016, fremkom det at innføringstilbud, både i grunnskole og i videregående opplæring, i hovedsak vurderes som en positiv og nødvendig ordning. Mange elever har stort faglig utbytte av innføringstilbud, herunder undervisning i norsk og andre programfag. Innføringstilbud fungerer også som en god introduksjon til det norske skolesystemet og er en viktig sosial arena for mange elever. Samtidig viste evalueringen at innholdet og organiseringen av innføringstilbud varierte mellom skolenivå og mellom ulike kommuner og fylkeskommuner. Evalueringen ga imidlertid lite kunnskap om progresjon og resultater for elevene i innføringstilbud.

Om undersøkelsen

Denne kasusundersøkelsen bygger videre på de viktigste funnene fra evalueringen. Formålet med undersøkelsen har vært å gi en detaljert beskrivelse av organisering og innhold i innføringstilbud i ni fylkeskommuner og kommuner, samt avdekke hvilke faktorer som hindrer eller bidrar til utvikling av gode innføringstilbud og vurdere hva som skal til for at innføringstilbud vurderes å være et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever.

Datagrunnlaget i undersøkelsen baserer seg på reanalyse av intervjuer som ble gjennomført i forbindelse med den forrige evalueringen, samt 33 nye intervjuer med lærere, skoleledere, skoleeier og ansatte i skolehelsetjenesten og PP-tjenesten i de ni kasusene som inngår i undersøkelsen.

De neste avsnittene oppsummerer hovedfunn fra undersøkelsen.

Organisering av innføringstilbud

Undersøkelsen viser at innføringstilbud, både i grunn- og videregående opplæring, i hovedsak er organisert som et delvis integrert tilbud med egne innføringsklasser på et utvalg ordinære skoler. Unntaket er de aller yngste elevene som i de fleste tilfeller får opplæring gjennom et integrert tilbud med individuell tilpasning i ordinære klasser fra dag én.

Organisering av innføringstilbud i egne klasser på ordinære skoler har flere fordeler og undersøkelsen viser at dette er et bevisst valg fra skoleeiers side. For det første gir det mulighet til å samle kompetanse knyttet til undervisning av nyankomne minoritetsspråklige elever. I tillegg gir det elevene mulighet for et skjermet opplæringstilbud, samtidig som det gir mulighet for kontakt med ordinære elever og anledning til å hospitere i ordinære klasser. Begge deler fremheves som svært verdifullt og nødvendig for mange av elevene.

I videregående skole gir skoleeiere opplæring til nyankomne minoritetsspråklige elever som et år «null». Dette betyr at elevene ikke bruker av ungdomsretten mens de går i tilbudet, noe de fleste informantene fremhever som positivt. Samtidig har det noen negative konsekvenser, bl.a. at elevene ikke har de samme rettighetene etter opplæringsloven som ordinære elever og heller ikke rett til spesialundervisning.

Det faglige innholdet i innføringstilbud

Undersøkelsen viser at de fleste innføringstilbudene har bygget opp undervisningen rundt de fem fagene norsk, matematikk, engelsk, naturfag og samfunnsfag.

Videre fremkommer det at innføringstilbudene på videregående nivå har en fast timeplan, mens undervisningen i grunnskolen er mer fleksibel og temabasert. Muligheten for fleksibilitet i undervisning i grunnskolen henger blant annet sammen med at lærerne som underviser i innføringstilbud i grunnskolen, og særlig på barneskolen, ofte underviser elevene i flere fag. I videregående skole er det derimot ulike lærere som underviser elevene i de ulike fagene i innføringstilbud. Dette fordrer naturligvis en mer rigid timeplan og faginndeling, og gir derfor ikke samme rom for fleksibilitet og tilpasning.

Selv om elevene får undervisning i ulike fag og temaer, er det norskopplæringen som står i fokus, både i grunn- og videregående opplæring. Dette gjenspeiles i at det i alle fagene er begrepsopplæring og tekstforståelse som vektlegges, og på den måten blir også opplæringen i alle fag en form for norskundervisning. I tillegg har alle innføringstilbudene en klar overvekt av tid avsatt til norskundervisning.

Helhetlig oppfølging og samarbeid

Undersøkelsen viser at det er til dels store forskjeller når det gjelder hvorvidt skole og skoleeier legger vekt på at elevene i innføringstilbud skal hospitere i ordinær klasse. For det første er det et skille mellom grunn- og videregående skole. Når det gjelder innføringstilbud i videregående skole er det ikke vanlig at elevene hospiterer i ordinære klasser. I grunnskolen er det vanligere at elevene hospiterer i ordinære klasser på regelmessig basis, men også her er det til dels svært ulikt i hvilken grad og hvordan hospiteringen praktiseres. På enkelte skoler ses det på som svært viktig å få elevene ut i ordinære timer fra dag én. Ved andre skoler oppgir informantene at elevene har behov for skjermet tid i innføringstilbudet før de prøver seg i ordinær klasse.

Når det gjelder overgangsordninger og rutiner for dette, er det igjen et skille mellom innføringstilbud i grunnskolen og innføringstilbud i videregående skole. Jo yngre elevene er, jo mer føringer og rutiner har skoleeier og/eller skolen utviklet for overgangen. I innføringstilbud på barneskolen har flere av skolene rutine for at det arrangeres opp til flere møter mellom eleven, elevens foresatte og lærere fra innføringsklassen og lærere fra mottakerskolen. I videregående skole er overgang mellom innføringstilbud og ordinært tilbud styrt av at elevene må søke seg om opptak. Det er ingen automatikk i at det er direkte kontakt mellom lærere i innføringsklassen og lærerne i den nye klassen eleven begynner i.

Resultater for elever i innføringstilbud

Undersøkelsen viser at de fleste skoleeiere som er intervjuet ikke dokumenterer eller fører statistikk som gjør det mulig å følge elevenes progresjon og utvikling videre i skoleløpet. Det er derfor ikke mulig å si noe generelt om resultatene for denne elevgruppen og hvorvidt innføringstilbud bidrar til at elevene i større grad fullfører og består, sammenlignet med elever som ikke går i innføringstilbud. På tross av at dette oppgir alle informantene at en form for innføringstilbud er helt nødvendig for mange av elevene, og at det styrker deres muligheter for å fullføre et ordinært utdanningsløp. Informantene er samstemte i at det er stort behov for en form for innføringstilbud for nyankomne minoritetsspråklige elever.

Forutsetninger for et godt tilbud

Undersøkelsen viser at noen sentrale forutsetninger må være på plass for at innføringstilbud skal fungere som et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever:

- For det første er aktive skoleeiere viktig. Tilbudet til den enkelte elev blir bedre dersom organiseringen og de overordnede retningslinjene for innholdet i innføringstilbudet er planlagt og utviklet av kompetente team gjennom gode prosesser. Skoleeier har, i større grad enn

den enkelte skole eller lærer, mulighet til å samle relevant kompetanse og slik sett legge grunnlag for helhetlig utforming av innføringstilbud. Dette kan omfatte rutiner for når og hvordan kartlegging av elever skal foregå, retningslinjer for faglig innhold i tilbudet og samlet sett sørge for rammebetingelser som gjør at den enkelte elev får et godt og likeverdig tilbud

- Videre fremkommer det at lærernes kompetanse er viktig. Elevene i innføringstilbud er en sammensatt gruppe med til dels svært ulike behov. For at elevene skal få den hjelpen og bistanden de har behov for for å lære seg norsk, og dermed kunne integreres i ordinær klasse, er det avgjørende at lærerne i innføringstilbudet har både formell og erfaringsbasert kompetanse på elevgruppens særskilte behov. Undersøkelsen gir ikke grunnlag for å si noe om hvilke kompetanser som vurderes som særlig viktige, men indikerer at lærerne som underviser i innføringstilbud preges av mye kunnskap om og stort engasjement for elevene
- I forlengelsen av dette fremkommer det at elevenes trygghet og mestringsfølelse er en forutsetning for god og rask læring. Det er derfor viktig at innføringstilbudene utvikles med tanke på å trygge elevene og få dem til å stole på lærere, medelever og skolesystemet og samfunnet som helhet. Mange informanter opplever at dette behovet lettest ivaretas når elevene får mulighet til å være en del av en innføringsklasse der flere av elevene er i samme situasjon, og hvor det er færre elever enn i en ordinær klasse. Lærerne som er intervjuet oppgir at ideell gruppestørrelse består av et sted mellom 12 til 15 elever, forutsatt at gruppen består av elever med noenlunde like norskferdigheter og med om lag samme faglige nivå
- Et flertall av informantene gir uttrykk for at to år i innføringstilbud er for lite for mange av elevene. Dette gjelder særlig for elever som kommer til Norge sent i skoleløpet og med lite eller ingen skolebakgrunn. For denne elevgruppen fremstår tilbud om grunnskoleopplæring i ordinær videregående skole, etter det såkalte Thor Heyerdahl-forsøket/kombinasjonsklasser, som et godt alternativ til ordinært innføringstilbud

Oppsummering og vurderinger

Undersøkelsen viser at rutiner for overgang mellom skoler og skoleslag er viktig og et område hvor det er (stort) forbedringspotensial. Dette gjelder særlig videregående opplæring, hvor det tilsynelatende er lite eller ingen kontakt mellom avsender- og mottakerskole. Videre er det tydelig særskilt veiledning om utdanningsprogrammer og utdanningsvalg rettet mot elever og foreldre/foresatte er svært viktig, både for å unngå at innføringselever går for raskt over i ordinært løp og at de velger et utdanningsprogram som de har dårlige forutsetninger for å fullføre og bestå.

Vårt inntrykk fra undersøkelsen er at innføringstilbud er et nødvendig og hensiktsmessig tilbud for mange elever, men at det er behov for mer kunnskap om tilbudskvalitet og hvilke resultater elevene oppnår videre i skoleløpet. Lærernes kompetanse fremstår som svært viktig, men det er behov for å vite mer om hva slags kompetanser det særlig er behov for for å skape et godt tilbud som fremmer læring og progresjon hos elevene.

Siden innføringstilbud i videregående skole blir gitt som et år null, regnes det ikke som videregående opplæring, og tilbudet er dermed i utgangspunktet ikke omfattet av lov- og regelverket for opplæring i videregående skole. Dette gjelder også opplæringslovens bestemmelser knyttet til kartlegging og enkeltvedtak. Både denne og tidligere undersøkelser tyder på at skoleeier, både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, er relativt lite involvert i innføringstilbudene og en mulig konsekvens av det er at tilbudet blir svært ulikt fra sted til sted, personavhengig og sårbart. Vårt inntrykk er at det er behov for at skoleeier involverer seg mer i innføringstilbudene, både for å sikre forutsigbarhet, kontinuitet og kvalitet. Denne undersøkelsen har identifisert flere eksempler som kan illustrere god praksis, men det er behov for å vite mer om hvordan og på hvilken måte de bidrar til progresjon og resultater hos elevene.

1. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting leverer med dette rapport for *kasusundersøkelse om innføringstilbud* på oppdrag for Utdanningsdirektoratet. Undersøkelsen er gjennomført i perioden juni-september 2016.

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Rambøll gjennomførte i 2014 - 2016 en evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud på oppdrag for Utdanningsdirektoratet. I evalueringen fremkom det at 17 av 19 fylker har en form for innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever i videregående opplæring. Videre har flertallet av landets kommuner også en eller annen form for innføringstilbud, enten ved egne skoler for innføringstilbud og opplæring av nyankomne minoritetsspråklige elever, eller ved ordinære barne- og ungdomsskoler.

Hensikten med denne undersøkelsen har vært å gå i dybden på et utvalg innføringstilbud i kommuner og fylkeskommuner. Utdanningsdirektoratet ønsker en detaljert beskrivelse av organiseringen av og innholdet i ulike innføringstilbud, og en vurdering av hva som skal til for at innføringstilbud vurderes som et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever med svake norskkunnskaper.

1.2 Nærmere om innføringstilbud og gjeldende lovverk

I Norge har alle barn i grunnskolealder rett og plikt til grunnskoleopplæring. Dette gjelder også barn som ankommer Norge som innvandrere, flyktning eller asylsøker. Dersom det er sannsynlig at barna skal være i Norge i mer enn tre måneder, har de rett til opplæring fra dag én. Ungdom i alderen 16 - 24 år har rett, men ikke plikt, til videregående opplæring dersom de har fullført grunnskole i Norge, eller tilsvarende opplæring i et annet land. Asylsøkere i denne aldersgruppen har rett til videregående opplæring dersom de er under 18 år og oppholder seg lovlig i Norge i påvente av å få avgjort søknad om oppholdstillatelse. Dersom de ikke har fullført grunnskole eller tilsvarende, har de rett til grunnskoleopplæring for voksne.

Frem til 2012 var det i henhold til opplæringsloven ikke anledning til å undervise minoritetsspråklige elever i egne grupper. Med en lovendring i opplæringslovens § 2-8 og 3-12 i 2012, ble det imidlertid åpnet for en begrenset rett for skoleeier til å gjøre unntak fra § 8-1, om at elevene til vanlig ikke skal organiseres etter faglig nivå, kjønn eller etnisk tilhørighet, og det er nå tillatt å «[...] organisere særskilt opplæringstilbud for nykomne elever i egne grupper, klasser eller skoler...». Videre innfører Kunnskapsdepartementet mulighet for kommuner og fylkeskommuner til å tilby mer grunnskoleopplæring etter opplæringslovens § 4A-1 til ungdommer som har rett til videregående opplæring etter opplæringsloven § 3-1. Friskoler omfattes ikke av lovendringen.

Lovverket gir nå mulighet til å avvike fra fag- og timefordelingen og læreplaner for nyankomne elever som deltar i et innføringstilbud. Tilbudet skal ivareta individuelle behov og rettigheter for den enkelte elev, og organiseringen og innholdet i opplæringen må sikre inkludering og et godt læringsmiljø. Det er ikke tydelig definert hva som skal til for å regnes som nyankommen. Det er derfor opp til den enkelte skoleeier å definere hva som skal til for at en elev regnes som nyankommen.

For at eleven skal integreres i det norske samfunnet, er det viktig at han/hun etter hvert begynner i ordinær klasse. Innføringstilbud skal derfor være et overgangstilbud, og opplæring i egne grupper skal vare maksimalt to år. Målet med innføringstilbud er at elevene så raskt som mulighet skal lære seg tilstrekkelig norsk til å følge den ordinære opplæringen i norsk skole og nå kompetansemålene i Kunnskapsløftet.

Som for annen type særskilt språkopplæring, forutsetter opplæring i innføringstilbud et enkeltvedtak. I tillegg krever opplæring i innføringstilbud samtykke fra elev/foresatte. Videre skal elevens ferdigheter kartlegges underveis i opplæringen for å avgjøre om eleven har ferdigheter til å følge ordinær undervisning. Når en elev er overført fra innføringstilbud til ordinær klasse, kan eleven fortsatt ha behov for særskilt språkopplæring i tillegg til ordinær undervisning.

1.1 Hovedproblemstillinger og evalueringstemaer for undersøkelsen

Oppdragsgiver for undersøkelsen, Utdanningsdirektoratet, ønsket en kvalitativ kasusundersøkelse med detaljerte beskrivelser av innføringstilbudet i ulike kommuner og fylkeskommune. I tillegg til beskrivelsene av ulike tilbud, ønsket Utdanningsdirektoratet en vurdering av hva som kjennetegner et godt innføringstilbud og hvilke suksesskriterier og barrierer fylkeskommunene og kommunene opplever når det gjelder å gi et godt tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever.

Hovedproblemstillingen for undersøkelsen er:

Hva skal til for at innføringstilbud vurderes å være et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever med svake norskkunnskaper?

For å svare på problemstillingen har vi tatt utgangspunkt i fem undersøkelsestemaer med tilhørende problemstillinger:

1) Organisering og utforming av tilbudene

- Hvordan er innføringstilbudene organisert (som delvis integrert, egen innføringsklasse eller egen innføringsskole)?
- Hva er begrunnelsen for denne måten å organisere innføringstilbudet på?
- Hva er fordelene og ulempene knyttet til ulike organiseringsmåter?
- Hva ligger bak begrunnelsen om å gi elevene ett år i innføringstilbud, på tross av at lovverket åpner opp for at elevene kan gå i innføringstilbud i to år?
- Kapasitet og gruppestørrelse: Får alle minoritetsspråklige elever tilbud i innføringstilbud ved behov?
- Er det skjedd noen endringer i tilbudet som gir forbindelse med flyktnings situasjonen de senere årene?

2) Kartlegging av elevene, herunder verktøy og prosess

- Hvilke verktøy benyttes for å kartlegge elevene?
- Når foretas kartleggingene?
- Hvem gjennomfører kartleggingen av elevene?
- Hvordan vurderer lærerne kartleggingsverktøyet som benyttes?

3) Det faglige innholdet i tilbudene

- Hvilke fag / temaer legges det vekt på i innføringstilbud?
- Hvilke læreplaner benyttes i innføringstilbud?
- Hvilke fag- og kompetanser vurderes som mest nyttig for elevene?
- Hvilke fag er spesielt utfordrende og hvorfor?
- Hvilken fagbakgrunn har lærerne som underviser i innføringstilbud?
- I hvilken grad har lærerne relevant kompetanse i å undervise elever i innføringstilbud, som norsk som andrespråk, tospråklig kompetanse etc.?
- Tilbys lærerne som underviser i innføringstilbud ekstra kompetanseutvikling?

4) Helhetlig oppfølging og samarbeid mellom involverte aktører

- Hvordan fungerer samarbeidet mellom skoleeier (kommune og fylkeskommune), skoleledere, lærere og PP-tjenesten når det gjelder elever som går i innføringstilbud?
- I hvilken grad samarbeides det mellom innføringstilbud og årstrinnet eleven hører til på?
- I hvilken grad blir elevene integrert i ordinær undervisning i enkelte fag?

5) Resultater

- I hvilken grad opplever de involverte aktørene at innføringstilbud er et egnet tilbud til målgruppen?
- Hva vurderer de ulike aktørene at skal til for at innføringstilbud vurderes å være et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever med svake norskkunnskaper?
- Hva fremstår som suksesskriterier og barrierer for å utforme et godt tilbud til målgruppen?

1.2 Metode og utvalg av kasusenheter

I forbindelse med *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*, som Rambøll gjennomførte for Utdanningsdirektoratet i perioden 2014 - 2016, gjennomførte vi en rekke intervjuer med informanter fra et utvalg skoler, både på grunn- og videregående nivå. Ni av skolene som ble intervjuet i evalueringen ble valgt ut som kasus til denne undersøkelsen:

- Hordaland FK og Årstad vgs.
- Hedmark FK og Hamar katedralskole
- Sør-Trøndelag FK og Thora Storm vgs.
- Østfold FK og Malakoff vgs.
- Bergen kommune og Rothaugen skole
- Hamar kommune og Prestrud barneskole
- Salangen kommune og Salangen 1-10 skole
- Trondheim kommune og Ila barneskole
- Troms FK og Salangen kommune med grunnskoleopplæringen på Sjøvegan vgs.

Datainnsamlingen i prosjektet baserer seg i all hovedsak på data fra kvalitative intervjuer med informanter fra de ni kasusene. I de følgende avsnittene vil det redegjøres for de ulike datainnsamlingsaktivitetene.

Reanalyse/gjennomgang av tidligere intervjuer

I denne undersøkelsen har intervjumaterialet fra den tidligere undersøkelsen, *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*, blitt gjennomgått, systematisert og analysert på nytt i henhold til problemstillingen og undersøkelsestemaene for dette oppdraget. Til sammen ble 27 intervjuer gjennomgått på nytt.

Telefonintervjuer

I tillegg til datamaterialet fra intervjuene fra *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*, har vi i forbindelse med denne undersøkelsen gjennomført nye, oppfølgende intervjuer med informanter fra de ni kasusene. Vi har etterstrebet å gjennomføre intervjuene med de samme personene som i forrige runde. Da det i noen tilfeller ikke var mulig å få til, der personene hadde sluttet i sin stilling eller lignende, gjennomførte vi intervjuet med en person i samme stilling eller tilsvarende.

Intervjuene ble gjennomført over telefon og informantene hadde fått oversendt intervjuguiden på forhånd. Aktørene som er intervjuet er representanter for opplæringsavdelingen (eller tilsvarende) hos skoleeier (fylkeskommune og kommune), representant for den kommunale eller fylkeskommunale PP-tjenesten som arbeider spesielt opp mot den aktuelle skolen, skoleleder og/eller inspektør ved den aktuelle skolen og lærere som underviser i innføringstilbud.

Til sammen er det blitt gjennomført 33 nye intervjuer i forbindelse med dette oppdraget.

Tabell 1.1 oppsummerer antall intervjuer og type informanter:

Tabell 1.1: Antall informanter

Type informant	Antall informanter
Representanter fra kommunal opplæringsavdeling (eller tilsvarende)	4
Representanter fra fylkeskommunal opplæringsavdeling (eller tilsvarende)	5
Representanter for kommunal PP-tjeneste	2
Representanter for fylkeskommunal PP-tjeneste	3
Helsesøster	1
Skoleleder eller inspektør	9
Lærere i innføringstilbud	9
Totalt	33

1.3 Leseveiledning

Resten av rapporten er strukturert som følger:

- I **kapittel 2** oppsummerer vi gjennomgangen av innføringstilbud i de ni kasusene i hht. undersøkelsestemaet «*organisering og utforming av tilbudene*». I tillegg vil vi presentere funnene knyttet til lærernes kompetanse i dette kapittelet.
- I **kapittel 3** oppsummerer vi gjennomgangen av innføringstilbudene i de ni kasusene i hht. undersøkelsestemaet «*det faglige innholdet i tilbudene*» samt «*kartlegging*».
- I **kapittel 4** redegjør vi for undersøkelses funn i hht. undersøkelsestemaet «*helhetlig oppfølging og samarbeid*»
- I **kapittel 5** oppsummerer vi funnene fra kasusundersøkelsen når det gjelder *elevenes resultater* og drøfter på bakgrunn av dette og de foregående kapitlene hva som synes å være *forutsetninger for et godt opplæringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever*.
- I **vedlegget** bakerst i rapporten presenteres innføringstilbudene i de ni kasusene med utgangspunkt i de fem undersøkelsestemaene.

2. ORGANISERING OG UTFORMING AV INNFØRINGSTILBUD

I dette kapittelet vil vi gå nærmere inn på hvordan kasusene i denne undersøkelsen har valgt å organisere innføringstilbudene. I tillegg vil vi redegjøre for undersøkelsens funn når det gjelder lærernes kompetanse, tidsavgrensning og kapasitet i innføringstilbudene hos de ulike skoleeiere.

2.1 Organisering av innføringstilbud

Som allerede redegjort for, ble det gjennom lovendringen i 2012 mulig for skoleeier å organisere separate opplæringstilbud til nyankomne elever, i tilfeller der det vurderes som det beste for eleven. Lovverket legger ikke føringer på hvordan innføringstilbudene skal organiseres eller utformes, men Rambølls kartlegging av innføringstilbud i 2013¹ viste at det i hovedsak er tre måter å organisere innføringstilbud på i norske kommuner og fylkeskommuner:

1. **Delvis integrerte tilbud:** Tilhørighet i ordinær klasse, men deler av opplæringen gis i egne grupper,
2. **Innføringsklasser:** Egne klasser ved ordinære skoler
3. **Innføringskoler:** Egne skoler for opplæring av minoritetsspråklige

I Rambølls evaluering av innføringstilbud og særskilt språkopplæring i 2016² fremkom det at de fleste skoleeiere i dag har valgt å organisere innføringstilbudet i egne innføringsklasser. Dette gjelder også for kommunen og fylkeskommunene som inngår i denne undersøkelsen. Det er ingen av skoleeierne som inngår i undersøkelsen som har valgt å organisere innføringstilbud til nyankomne elever ved særskilte innføringskoler.³

2.1.1 Organisering av tilbudet i grunnskolen

På barne- og ungdomstrinnet er innføringstilbudet på skolene som inngår i undersøkelsen i hovedsak organisert som separate innføringsklasser ved noen utvalgte, ordinære skoler. Unntaket er for de aller yngste elevene som aldersmessig tilhører første og andre trinn. For disse elevene er det vanlig å gi innføringstilbud som et *delvis integrert tilbud* der elevene integreres i ordinært tilbud fra dag én. Elevene får tilbud om særskilt språkopplæring parallelt eller i tillegg til den ordinære undervisningen, gjennom individuell opplæring eller undervisning i små grupper. Det er flere grunner til at denne ordningen er valgt for de aller yngste elevene. For det første opplyser informantene om at de yngste elevene har gått glipp av mindre fag og språkopplæring sammenlignet med de andre elevene, og de har således mindre å ta igjen. I tillegg lærer yngre barn et nytt språk raskere enn eldre barn, og mange vil ha et godt nok språk til å følge undervisning i ordinær klasse selv etter kort tid i Norge. I tillegg oppgir flere av informantene at det er spesielt viktig for de minste elevene å gå på den lokale nærskolen. Dette vil ikke være mulig for mange elever som starter i en egen, separat innføringsklasse, da slike innføringsklasser bare er opprettet ved et utvalg av skolene i en kommune.

Antall barneskoler med innføringstilbud i den enkelte kommune varierer med utgangspunkt i størrelsen på kommunen. I Salangen, som er en liten kommune, er det f.eks. kun én skole på barnetrinnet, og følgelig også kun én skole med innføringsklasse. I Bergen kommune, hvor det er over 80 skoler til sammen, er det egne innføringsklasser på syv av barneskolene og fem av ungdomsskolene. Også i Hamar og Trondheim gis innføringstilbudet ved noen utvalgte skoler.

¹ Rambøll (2013) *Kartlegging av innføringstilbud til elever som kommer til Norge i ungdomsskolealder og som har få års skolegang før ankomst*. http://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2013/kartlegging-av-innforingstilbud_sluttrapport.pdf

² Rambøll (2016) *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*.

³ Her er det imidlertid viktig å skille mellom innføringstilbud og grunnskoleopplæring for ungdom, som i de fleste tilfeller er organisert på en egen skole for voksenopplæring i kommunen.

Som vi vil komme tilbake til i kapittel 5, er det flere forhold som har betydning for om elevene fortsetter ved samme skolen som han/hun har gått i innføringstilbud i, eller om eleven overføres til en annen skole etter året i innføringsklassen. Dette kan for eksempel avhenge av kommunestørrelse, antall ordinære skoler og antall skoler med innføringsklasser. I Salangen kommune, hvor det som allerede nevnt bare er én barneskole, fortsetter elevene i de ordinære klassene ved samme skole etter avsluttet innføringstilbud. I de større kommunene som Bergen, Hamar og Trondheim skrives elevene inn på sin lokale nærskole fra oppstart i skolen og er på «utlån» til innføringsklassen i ett år.

2.1.2 Organisering av tilbudet i videregående skole

Også på de videregående skolene som inngår i undersøkelsen, er tilbudet til minoritetsspråklige elever organisert som egne klasser på dedikerte, ordinære videregående skoler. En viktig forskjell mellom skoleslagene er at innføringstilbudet på videregående nivå gis som et år null, og følgelig ikke tar av elevenes femårige ungdomsrett til videregående opplæring. I praksis er altså opplæringstilbudet til nyankomne minoritetsspråklige utenfor den ordinære tilbudsstrukturen og regnes ikke som videregående opplæring i tradisjonell forstand. Tilbudet er dermed ikke omfattet av opplæringslovens bestemmelser, og tilbudene som gis i videregående skole må ikke forveksles med innføringstilbud etter § 3-12. Som vi skal komme tilbake til i kapittel 3, har dette implikasjoner for både det faglige innholdet i tilbudene og oppfølgingen av elevene. Denne måten å organisere tilbudet på fører blant annet til at skoleeier ikke er pliktig til å følge opplæringslovens bestemmelser når det gjelder utformingen av tilbudet, og elevene har heller ikke de samme rettighetene som elever som er skrevet inn i ordinært tilbud.

Tilbudene til minoritetsspråklige elever i videregående skole som gis som et år null, vil omtales som «innføringstilbud som år null» i denne rapporten.

2.1.3 Å organisere innføringstilbudet i egne innføringsklasser er et bevisst valg

Undersøkelsen viser at det både er økonomiske og faglige hensyn som ligger til grunn for at både fylkeskommuner og kommuner har valgt å organisere innføringstilbud i egne klasser på et utvalg ordinære skoler, her omtalt som en delvis sentralisert modell. For det første får skolene med innføringsklasser mulighet til å ansette lærere med formell kompetanse på, og erfaring i å undervise, nyankomne minoritetsspråklige elever. Skolen blir også vant til å følge opp elevgruppa og utarbeide rutiner for dette. For elevene gir egne innføringsklasser på ordinære skoler både mulighet til å være skjermet i en mindre gruppe med elever med lignende opplæringsbehov, samtidig som de får være del av et ordinært skolemiljø fra dag én. Som vi vil komme tilbake til i kapittel 4, trekkes alle disse tre forholdene frem som svært viktig av mange av informantene når det gjelder å gi nyankomne elever et godt tilbud.

I tillegg gir det å samle elevene i innføringstilbud på noen dedikerte skoler muligheten for å nivådele elevene der elevgrunnet er stort nok til å dele gruppen i flere klasser. Dette fremheves som svært viktig av mange av informantene.

2.1.4 Behov for nivådeling

Informantene i undersøkelsen oppgir at elevene som har behov for, og som går i innføringstilbud, er en svært uensartet gruppe som har behov for ulik type opplæring. Elever med bakgrunn fra andre europeiske land kommer fra en kultur, skoletradisjon og med et språk som er forholdsvis lik det norske. Denne elevgruppen har i mange tilfeller sterk fagbakgrunn og mange av elevene har kun behov for å lære norsk for å kunne nyttiggjøre seg av undervisningen i ordinært tilbud. Som vi vil komme tilbake til i kapittel 5, vil mange av elevene i denne gruppen ha god nytte av å hospitere i ordinære klasser. Lærerne oppgir at denne gruppen i stor grad greier seg bra når de går over i ordinær undervisning etter innføringsklassen.

Elever med flyktningebakgrunn fremheves av informantene som den mest krevende gruppen å undervise og å gi et godt skoletilbud. Mange av elevene tilhørende denne gruppen mangler flere år med skole fra tiden på flukt, og noen har ikke skolebakgrunn fra hjemlandet i det hele tatt. Av de som har gått på skole i hjemlandet har mange opplevd en skolehverdag og et skolepensum som er til dels svært ulikt den norske. Dette medfører at elevene har stort behov for undervisning som gir dem grunnleggende faglig forståelse i de teoretiske fagene, i tillegg til behov for å lære det norske språket.

På bakgrunn av at spriket i elevgruppen er stort, vurderer mange av lærerne at det er svært utfordrende å utforme et felles undervisningsopplegg til elevene i innføringstilbud. Alle lærerne som er intervjuet gir derfor uttrykk for at det er behov for å kunne nivådele elevene. Dette er imidlertid bare mulig i fylkeskommuner og kommuner og på skoler der det er flere klasser med innføringstilbud på hver skole. Dette er tilfelle for flere av skolene som inngår i undersøkelsen. Ved Årstad vgs. i Hordaland har det tradisjonelt vært tre parallelle innføringsklasser. Elevene fordeles i klassene på bakgrunn av resultatene fra den innledende kartleggingen i norsk, som gjøres i starten av skoleåret. De av elevene som ikke kan noe norsk, og/eller som ikke kan skrive og lese, plasseres i en egen klasse. Videre deles elevgruppen i to der elevene med høyest kompetanse i norsk går i en klasse. På grunn av for lavt elevgrunnlag til å opprette tre klasser i år, er det imidlertid kun to parallelle innføringsklasser ved skolen i skoleåret 2016/2017. Dette vurderes som en stor utfordring for lærerne, både fordi det er flere elever i hver klasse enn ønskelig (17 + 18), og fordi spriket innad i hver klasse, når det kommer til nivå i norsk, blir enda større. Det fremheves særlig at det er behov for en egen klasse eller gruppe for elevene som ikke har noen skolebakgrunn fra før og som dermed ikke kan lese eller skrive. Behovet for egne grupper eller klasser for denne spesifikke elevgruppen fremheves av mange av informantene, men på grunn av for lite elevgrunnlag på mange av skolene med innføringstilbud er det ikke mulig å få til.

Behovet for å nivådele elevene fremheves av flere av informantene som et argument for å samle elevgruppen på noen skoler, fremfor å spre dem på mange av skolene i kommunen eller fylkeskommunen. Utfordringen er at dette medfører at noen elever får veldig lang reisevei, noe som bidrar til at enkelte takker nei til tilbudet og/eller at de ikke blir integrert i sitt nærmiljø.

2.1.5 Lærernes kompetanse

I alle kasusene som inngår i denne undersøkelsen har innføringsklassene egne dedikerte kontaktlærere, og i alle tilfeller er dette læreren som underviser elevene i norsk. På barnetrinnet fremkommer det at det er vanlig at kontaktlæreren underviser elevene i flere fag, mens det på videregående, og i noen grad i ungdomsskolen, er vanlig at det er egne faglærere som underviser elevene i de ulike fagene.

Undersøkelsen viser at alle som er kontaktlærere for innføringsklassene i de aktuelle kasusene har formell pedagogisk kompetanse knyttet til undervisning av minoritetsspråklige elever, og i enkelte av tilfellene er dette et krav fra skoleeier. Flere lærere har tatt videreutdanning i migrasjonspedagogikk, norsk som andrespråk eller flerkulturell forståelse eller hadde dette i fagkretsen sin på lærerskolen. Videre har mange av lærerne lang erfaring med å undervise denne gruppen elever.

Det varierer i hvilken grad de øvrige lærerne som underviser elevene i innføringstilbudet har formell kompetanse i dette, men det er ikke noe krav, verken fra skoleeier eller skolene selv, om at dette er nødvendig. Flere skoler opplyser om at de ønsker å ansette flere lærere med formell kompetanse i å undervise elever med minoritetsspråklig bakgrunn, men at det ofte er vanskelig å få tak i lærere med slik kompetanse. Mange av skolene har imidlertid sendt lærere på kurs og oppfordret lærere til å ta ulike former for etter- og videreutdanning for å heve kompetansen på denne gruppen blant lærerpersonalet.

I enkelte av kasusene fremkommer det at skoleeier har tatt grep for å heve kompetansen på undervisning av minoritetsspråklige elever, både blant lærere som underviser i innføringstilbud og blant øvrige lærere. I tekstboks 2.1 redegjøres det for hvordan Bergen kommune har tilrettelagt for kompetanseheving blant lærerne i og skolene med innføringstilbud.

Tekstboks 2.1: Kompetanseheving blant lærerne i Bergen kommune

Bergen kommune har opprettet egne nettverk for henholdsvis kontaktlærerne i innføringsklassene, skolelederne på innføringsskolene og morsmålslærerne. Hensikten med nettverkene fra kommunen sin side, er å legge til rette for kompetanseheving- og erfaringsutveksling. Nettverkene samles tre ganger i halvåret og det er ulike temaer for hver samling.

Det er dedikerte veiledere som driver nettverkene. Veilederne er fire av de mest erfarne og kompetente lærerne som underviser i innføringsklassene. Disse lærerne har en 50 prosent stilling som lærer og 50 prosent stilling som veileder i kommunen. I tillegg til å holde nettverkssamlingene, bistår veilederne skolene, skolelederne og lærerne i innføringsklassene ved behov. Veilederne kan bistå med alt fra administrative spørsmål, gjennomgang av regelverk, ansettelse av lærere i innføringsklassene, utvikling av hospiterings- og overgangsrutiner, det faglige innholdet i tilbudet m.m. Kommunen har utviklet en egen kompetansehevingsplan i migrasjonspedagogikk hvor det er listet opp de ulike temaene veilederne kan bistå skolene med.

Flere av skolene som inngår i undersøkelsen har også vært og/eller er fokusskole hos NAFO, og dermed fått kompetansehevende hjelp og bistand i forbindelse med undervisning og opplæring av minoritetsspråklige.

2.1.6 Tid i innføringstilbud

I henhold til opplæringsloven har skoleeier mulighet til å gi nyankomne elever opplæring i egne, separate innføringstilbud i opptil to år. På alle skolene som inngår i undersøkelsen er tilbudet i innføringsklassen i utgangspunktet ettårig. I de fleste tilfeller er det imidlertid lagt opp til at elever som har behov for et ekstra år i innføringstilbud, og som selv ønsker dette, kan gå i tilbudet i to år.

I videregående opplæring må elevene i slike tilfeller søke på nytt om opptak i innføringstilbudet. I innføringstilbud i grunnskolen er det elevens eget ønske, i kombinasjon med lærerens vurdering av at dette er til det beste for eleven, som ligger til grunn for en eventuell utvidelse av rammen på ett år.

Tilbudet ved Sjøvegan videregående skole skiller seg ut fra andre kasus i undersøkelsen når det gjelder tidsavgrensning. Tilbudet ved Sjøvegan er, som redegjort for i kasusnotatet, ikke å regne som et ordinært innføringstilbud, men et tilbud om grunnskoleopplæring for elever som vurderes å ikke kunne gjennomføre videregående opplæring på lik linje med ordinære elever på grunn av manglende kunnskaper i norsk eller andre fag. Tilbudet er ikke tidsbegrenset, men opererer heller med seks kompetansetrinn som eleven skal gjennomføre for å være klar for ordinær opplæring. Elever begynner på kompetansetrinnet som passer med deres bakgrunn. Ved fullføring av det sjette og siste kompetansetrinnet, skal elevene ha forutsetninger for å få 4 eller 5 i fagene i ordinær videregående opplæring. Det vil redegjøres nærmere for tilbudet ved Sjøvegan i kasusnotatet i vedlegget til rapporten.

2.2 Forankring av tilbudet hos skoleeier

Undersøkelsen viser at det varierer i hvilken grad skoleeiere følger opp innføringstilbudene på den enkelte skole. Utover å bevilge ressurser til lærerkrefter ut i fra antall elever i innføringstilbud på den enkelte skole, er skoleeier i hovedsak lite involvert når det gjelder konkret faglig innhold i innføringstilbudene. Videre er det et fåtall skoleeiere som har satt krav til kompetanse blant lærerne som underviser i innføringstilbudene, og skoleeierne har også i liten grad lagt føringer på gjennomføring av kartleggingen av elevene.

Selv om hovedinntrykket er at skoleeier er nokså lite involvert i innføringstilbudene, virker det som om kommunene er litt mer aktive enn fylkeskommunene. Unntaket er Hordaland fylkeskommune. Her har skoleeier hatt tett oppfølging av innføringstilbudene over flere år. Fylkeskommunen har blant annet lagt føringer for utforming og organisering av tilbudet, og har tatt initiativ til å utvikle og implementere en læreplan for innføringstilbud som skal benyttes ved alle innføringstilbudene i fylket.⁴

I enkelte av de andre fylkene, hvor skoleeier hittil har vært mindre delaktig når det gjelder innføringstilbudene, ser vi imidlertid at fylkene er i ferd med å sette i gang prosesser for å involvere seg sterkere. I Østfold fylkeskommune er det f.eks. i år igangsatt et utredningsarbeid knyttet til opplæringstilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever. Også i Sør-Trøndelag er skoleeier i ferd med å ta mer eierskap til innføringstilbudet ved at de vurderer å omstrukturere innføringstilbudet i fylket og lage sentrale føringer for et tilbud som gir grunnskoleopplæring ved videregående skoler.

2.2.1 Kapasitet i innføringstilbudene

Flertallet av fylkeskommunene og kommunene som inngår i undersøkelsen oppgir at de prioriterer å gi nyankomne elever opplæring i innføringstilbud dersom de ser behov for det og dersom elevene selv ønsker det. Flere av informantene fra skoleeiernivå oppgir at det er svært utfordrende å planlegge kapasiteten i tilbudene til en denne elevgruppen, siden tilfanget av elever varierer sterkt gjennom året. Dette henger for det første sammen med at mange elever ankommer eller slutter på skolen midt i skoleåret fordi de blir flyttet til en annen kommune.

I tillegg oppgir flere av informantene at det er en stor utfordring å planlegge innføringstilbud, siden asylmottak opprettes og/eller legges ned midt i skoleåret. I Hordaland fylkeskommune ser de denne utfordringen i forbindelse med at det primo september ble bestemt at mottaket for enslige mindreårige asylsøkere på Åsane skal legges ned innen 1. desember 2016. Beboerne på mottaket utgjør i dag over halvparten av elevgrunnlaget i det nyoppstartede samarbeidet med Bergen kommune om grunnskoleopplæring på en av fylkets videregående skoler. Det er usikkert hva som vil skje med dette tilbudet, herunder opplæringstilbudet til elevene som fortsatt går i denne klassen, når elevene fra mottaket på Åsane mest sannsynlig flytter. Flere skoleeiere, spesielt på videregående nivå, forteller om lignende situasjoner som skaper store utfordringer for kommunen. Informantene mener det er behov for tettere samarbeid og kommunikasjon mellom UDI som plasseringsmyndighet og skoleeier, slik at det er mulig å planlegge kapasiteten i innføringstilbud. I tillegg er det et sterkt ønske fra skoleeiere at det tas hensyn til skoleåret når beboere flyttes, og når det planlegges opprettelse og nedleggelse av mottak.

2.2.2 Flyktnings situasjonen høsten 2015

De fleste skoleeiere, både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, forberedte seg på et storinnrykk av nyankomne minoritetsspråklige elever med behov for innføringstilbud, i forbindelse med den økte flyktningsstrømmingen til Norge i 2015. I enkelte kommuner har de opplevd at det er flere barn som trenger tilbud. Flere av kommunene og de fleste av fylkeskommunene har imidlertid, per høsten 2016, merket lite til effekten av flyktnings situasjonen på antall elever som har behov for innføringstilbud.

⁴ Se kapittel 4 og avsnitt 4.1.4 for en nærmere beskrivelse av denne.

På de få stedene som rapporterer om flere elever i denne gruppen, har heller ikke flyktningssituasjonen ført til større endringer i tilbudet utover at den enkelte skoler har fått større grupper med elever. I disse tilfellene varierer det hvordan skolene og skoleeier har håndtert situasjonen. Enkelte steder har tilbudene blitt oppskalert ved at klassen har fått flere lærere i tilbudet og at klassen har kunnet deles i grupper. Andre steder har ikke økningen i antall elever medført økte lærerressurser og resultatet er at innføringsklassen er blitt større enn det lærerne og skolen opprinnelig ønsket.

2.3 Oppsummering og vurderinger

Undersøkelsen viser at innføringstilbud i hovedsak er organisert som et delvis integrert tilbud med egne innføringsklasser på et utvalg ordinære skoler, såkalt delvis sentralisert modell. Unntaket er de aller yngste elevene, som stort sett mottar integrert tilbud med individuell tilpasning i ordinære klasser fra dag én.

Fordelen med delvis sentralisert modell er først og fremst at det gir mulighet til å samle kompetanse knyttet til undervisning av nyankomne minoritetsspråklige elever. Dette er viktig, siden undersøkelsen indikerer at det er vanskelig å finne lærere med (formal)kompetanse på målgruppen, og at det er behov for ulike kompetanser for å ivareta kompleksiteten blant innføringselevne. I tillegg får elevene mulighet til et skjermet opplæringstilbud, samtidig som de møter ordinære elever og kan hospitere i ordinære klasser. Begge deler fremheves som svært verdifullt for mange av elevene. Utfordringen med å konsentrere tilbudet ved noen (få) skoler er at enkelte elever får veldig lang reisevei, noe som bidrar til at enkelte takker nei til tilbudet og/eller at de ikke blir integrert i sitt nærmiljø.

Undersøkelsen viser at stort sprik i elevgruppen, både når det gjelder språk- og fagkunnskaper, gjør det utfordrende å lage et godt innføringstilbud. Ofte er elevgruppen for stor til at lærerne greier å gi hver enkelt elev tilstrekkelig oppfølging, samtidig som elevgrunnlaget gjerne er for lite til at en kan operere med flere nivåddifferensierte grupper, noe som kunne vært hensiktsmessig for å sikre at tilbudet i størst mulig grad «treffer» elevenes behov. Mer nivåddifferensiering kunne også medført at lærerne i større grad kunne styrke og spisse sine kompetanser tilpasset den enkelte elevgruppe, og slik sett styrke den samlede kvaliteten på tilbudet.

Vårt inntrykk er at tidsaspektet for innføringstilbudet er en utfordring. Nær alle skolene som inngår i undersøkelsen har i utgangspunktet et ettårig innføringstilbud, men med åpning for at elever som har behov for det kan gå ett år til. Sett i lys av funn fra andre undersøkelser⁵, herunder kunnskap om hvor lang tid det tar å tilegne seg et språknivå som kvalifiserer for høyere utdanning, samt den relativt høye frafallsprosenten blant minoritetsspråklige elever i videregående opplæring, kan det argumenteres for at innføringstilbudet er for kort og at det er behov for et lengre og mer omfattende tilbud. Dette har en tatt konsekvensen av ved Sjøvegan videregående skole, hvor det tilbys et opplegg som ikke kan defineres som innføringstilbud, men hvor elever som ikke har forutsetning for å bestå videregående opplæring tilbys grunnskoleopplæring ved skolen. Tilbudet er ikke tidsavgrenset, det avgjørende er at elevene ikke «slippes» før de har tilstrekkelige forutsetninger for å kunne fullføre og bestå videregående opplæring med god margin.

Undersøkelsen viser at det tidvis er svært utfordrende å planlegge kapasiteten i innføringstilbudene, både fordi elever kommer midt i skoleåret, at asyl- og flyktningmottak etableres og legges ned i raskt tempo, og at elever flyttes midt i skoleåret med svært kort varsel. Dette er krevende både for enkeltelever og skoleeier, og vår vurdering er at det er nødvendig

⁵ Se for eksempel Rambøll (2016) *Evaluering av særskilt språkopplæring og innføringstilbud*. Rapport til Utdanningsdirektoratet.

med tettere og bedre samarbeid mellom skole- og bosettingsmyndigheter for å planlegge og dimensjonere innføringstilbudet og slik sett skape større forutsigbarhet både for elever og lærere.

3. DET FAGLIGE INNHOLDET I INNFØRINGSTILBUD OG KARTLEGGING AV ELEVENE

I henhold til opplæringsloven er det anledning til å gjøre avvik fra det generelle læreplanverket for elever i innføringstilbud. Dette gjelder både kompetansemålene i læreplanene for fag, og selve fag- og timefordelingen.

Det fins ingen sentralt utformet læreplan for innføringstilbud, og skolemyndighetene har ikke lagt felles føringer for hva elevene skal lære i innføringstilbudene, utover at «*innholdet og den pedagogiske tilretteleggingen av opplæringen [skal være] tilpasset den enkelte elev [...]. Som skolens øvrige elever skal de nyankomne tilegne seg de grunnleggende ferdighetene: å kunne uttrykke seg skriftlig, muntlige ferdigheter, å kunne lese, å kunne regne og digitale ferdigheter. Alle disse områdene må derfor inngå i et innføringstilbud*»⁶. Det er med andre ord opp til skoleeier, og i noen grad den enkelte skole og lærer, å definere hva opplæringen skal bestå av.

I det følgende avsnittet skal vi se nærmere på hva kasusene som inngår i undersøkelsen legger vekt på når det gjelder innholdet i tilbudene. Innledningsvis vil vi se nærmere på rutinene for kartlegging av elevene.

3.1 Kartlegging av elever i innføringstilbud

I henhold til opplæringsloven skal kommunen/fylkeskommunen kartlegge elevenes ferdigheter i norsk før de fatter vedtak om særskilt språkopplæring og eventuelt opplæring i et innføringstilbud etter § 2-8 og 3-12. Videre er det anbefalt i veileder til innføringstilbud⁷ at det avklares om nyankomne elever kan lese og skrive på eget morsmål eller annet språk. For eldre elever anbefales det at man også kartlegger andre skolefaglige ferdigheter. Det er også krav om at det skal gjennomføres kartlegging av elevene underveis i skoleåret. Underveisvurderingen skal brukes som et redskap i læreprosessen, som grunnlag for tilpasset opplæring og bidra til at elevene øker kompetansen i fagene.⁸ Utover å pålegge skoleeier å kartlegge elevene som går i innføringstilbud, er det ikke lagt noen føringer på hvordan dette skal gjennomføres eller hvilke kartleggingsverktøy som skal anvendes.

3.1.1 Prinsipper for gjennomføring av kartlegging

Undersøkelsen viser at det i de fleste tilfellene i praksis er opp til den enkelte skole å avgjøre hvordan de ønsker å kartlegge elever, da skoleeier i liten grad har lagt føringer for dette. På mange av skolene er det igjen opp til lærerne i innføringstilbudene hvordan kartleggingen gjennomføres, fordi skolens ledelse mener lærerne har mest kompetanse på elevgruppen. På de fleste skoler er ikke kartleggingsrutinene nedskrevet eller dokumentert, men en innarbeidet årlig praksis blant lærere i innføringstilbudet.

Flere lærere oppgir at de som regel lar det gå noen uker mellom skolestart og første kartlegging, fordi de mener at det er lite hensiktsmessig å kartlegge elevene før de har blitt trygge i situasjonen og litt «varme i trøya». Informantene oppgir at mange av de nyankomne elevene er svært stille, forsiktede og engstelige, og lærerne vurderer derfor at det er viktig at det i starten legges vekt på å gjøre elevene trygge i skolemiljøet. Store kartleggingsprøver helt i starten av skoleåret kan, i følge enkelte lærere, bidra til det motsatte. De påpeker at det er viktig at elevene har tillit til læreren og forstår at kartleggingen er et verktøy for å tilpasse undervisningen, snarere enn at resultatene vil få noen negative konsekvenser for dem.

⁶ Utdanningsdirektoratet 2016. *Veileder om innføringstilbud*.

⁷ Utdanningsdirektoratet 2016. *Veileder om innføringstilbud*.

⁸ Siden tilbudene i videregående skole blir gitt som et år null, regnes ikke tilbudet som videregående opplæring, og tilbudet er dermed i utgangspunktet ikke omfattet av lov- og regelverket for opplæring i videregående skole. Dette gjelder også opplæringslovens bestemmelser knyttet til kartlegging og enkeltvedtak.

De aller fleste elevene kartlegges i løpet av de første 2-4 ukene av skoleåret og da i hovedsak i norsk. I tillegg til en formell kartleggingsprøve, gjennomfører de fleste lærere en form for oppstartsamtale med eleven hvor de prøver å avdekke elevenes tidligere skolebakgrunn, familiesituasjon etc. Resultatene fra startsamtale og innledende kartlegging gir skolen og lærerne kjennskap til elevens nivå i norsk. På skoler der det er flere parallelle innføringsklasser hvor elevene deles på bakgrunn av nivå, benyttes resultatene fra kartleggingen som utgangspunkt for en slik nivådeling.

Det varierer om elevene kartlegges i andre fag enn norsk. På skoler med tilgang til tospråklige faglærere og morsmåls lærere, kartlegges elevene også på morsmål. Dette fremheves som nyttig for lærerne i innføringstilbudet, da elevenes nivå i eget morsmål kan gi en indikasjon på elevens generelle kognitive evner. Ved enkelte skoler, bl.a. ved Årstad vgs. i Hordaland fylkeskommune, kartlegges elevene også i matematikk og engelsk, i tillegg til i norsk. Bakgrunnen for dette er at skolen og lærerne vurderer at elevenes kompetanse i disse fagene er svært varierende og til dels ikke har noen sammenheng med elevenes kompetanse i norsk. Skolen har derfor valgt å dele elevgruppen i ulike grupper i de ulike fagene, basert på hva kartleggingen viser når det gjelder elevenes kompetanse.

Videre kartlegges og vurderes elevene løpende i forbindelse med den ordinære undervisningen og gjennom større og mindre prøver underveis i skoleåret. Slik underveiskartlegging er løpende eller foretas ved behov. Bakgrunnen for at underveiskartlegging i mange tilfeller ikke er formelt rutinefestet, er at lærere opplever at det varierer mye fra elev til elev når nye kartlegginger vil være hensiktsmessige. Lærerne opplever at formelle kartlegginger er omfattende og tar mye tid både for dem selv og for den enkelte elev, og flere lærere oppgir at de er skeptiske til å legge opp til for mye formelle prøver og tester i løpet av et år. Lærerne understreker imidlertid at dette ikke betyr at de ikke følger med på elevenes utvikling og resultater. De fleste har, som allerede nevnt, små leseprøver og tester ukentlig. Lærerne opplever selv at elevenes resultater på slike små underveispøver, samt observasjon av elevene og deres innsats i timen, gir dem et godt grunnlag til å vurdere elevenes utvikling og progresjon.

3.1.2 Kartleggingsverktøy

Det foreligger ingen sentrale føringer om hvilket materiell og hva slags verktøy som skal benyttes for å kartlegge elevene i innføringstilbud. Utdanningsdirektoratet anbefaler imidlertid at skolene benytter Utdanningsdirektoratets eget kartleggingsverktøy *Språkkompetanse i grunnleggende norsk*. Videre kreves det at elevenes lese- og skriveferdigheter kartlegges og det anbefales at elevene også kartlegges på morsmål, og at slike kartlegginger gjennomføres på morsmål eller ved bruk av tolk. For de generelle lese- og skrivekartleggingene anbefaler Utdanningsdirektoratet at det benyttes kartleggingsprøver utviklet av NAFO.

Undersøkelsen viser at det varierer hvilke kartleggingsverktøy skolene benytter. Flertallet av lærerne som er intervjuet oppgir at de benytter Utdanningsdirektoratets kartleggingsverktøy, enten i sin helhet, eller som et utgangspunkt. Enkelte av informantene påpeker at de synes dette materialet er for omfattende og at de derfor ikke benytter dette, eller eventuelt bare deler av det. Enkelte benytter ikke noen form for «offisielt» utviklet kartleggingsverktøy, men kartlegger elevene med utgangspunkt i materiell de har utviklet på egen hånd.

Flere av lærerne som er intervjuet til denne undersøkelsen oppgir at de savner tydeligere retningslinjer for kartlegging, både når det gjelder hvilket verktøy som skal benyttes og når elevene skal kartlegges. I tillegg opplever flere lærere det som utfordrende at de selv må fylle begreper som «tilstrekkelige ferdigheter i norsk» med mening, og flere oppgir at det ville vært til stor hjelp dersom det forelå flere føringer og retningslinjer av hva som forventes av elevene på ulike ferdighetsnivåer.

3.2 Faglig innhold i tilbudet

Kasusundersøkelsene viser at det er noe variasjon i hvordan skolene organiserer skoledagen og fagtilbudet i innføringsklassene. De fleste innføringstilbudene har imidlertid bygget opp undervisningen rundt de fem sentrale grunnskolefagene norsk, matematikk, engelsk, naturfag og samfunnsfag. De fleste innføringstilbudene har også kroppsøving som eget fag, og som vi kommer tilbake til i avsnitt 3.1.8, har noen av innføringstilbudene også praktisk- estetiske fag som mat og helse og kunst på timeplanen.

Innføringstilbudene på videregående nivå har alle en fast timeplan. På tross av noe variasjon fremkommer det at rundt 30 timer per uke er vanlig for de fleste innføringstilbudene. En vanlig timefordeling synes å være rundt 10 timer i norsk og 4-6 timer i fagene samfunnsfag, engelsk, matematikk og naturfag.

I innføringstilbud i grunnskolen er det større variasjon og mer fleksible ordninger for fag- og timetilbud sammenlignet med tilbudet i videregående skole. Undervisningen i grunnskolen er i større grad temabasert og følger ikke i samme grad en fast timeplan med x antall timer i de ulike fagene hver dag. Flere lærere fremhever det som viktig å kunne tilpasse undervisningen og det faglige innholdet til behovene som gruppen og enkeltelever til enhver tid har. Muligheten for større tilpassing av undervisningen i grunnskolen henger blant annet sammen med at lærerne som underviser i innføringstilbud i grunnskolen, og særlig på barneskolen, ofte underviser elevene i flere fag. På videregående er det flere lærere, og lærerne er i større grad faglærere og ikke generalister. Dette fordrer naturligvis en mer rigid timeplan og faginndeling, og gir derfor ikke samme rom for fleksibilitet og tilpasning.

På alle skolene som inngår i undersøkelsen fremheves det likevel at på tross av muligheter til å være fleksible, skal det ligge en fagplan til grunn for undervisningen som gis. Denne skal inneholde en oversikt over timetall, fagene, og de ulike temaene elevene skal igjennom. Ved innføringstilbudene ved Ila skole i Trondheim og ved Prestrud skole i Hamar, har for eksempel lærerne utviklet et «årshjul» for innføringstilbudet der det spesifiseres hvilke tema elevene skal gjennomgå i løpet av skoleåret og hvilke kompetanser elevene skal oppnå. På denne måten gis læreren fleksibilitet til å tilpasse undervisningen til elevgruppen, samtidig som skolen har oversikt over og sikrer at elevene får opplæring i forhåndsbestemte temaer.

3.2.1 Temaundervisning og norskopplæring i alle fag

Selve undervisningen er i mange av innføringstilbudene lagt opp som temaundervisning. Dette innebærer at det i hvert fag velges et tema som elevene arbeider med i 2-3 uker. Temaene i de ulike fagene er gjerne valgt ut med utgangspunkt i hva lærerne opplever at elevene har mest bruk for å ha kjennskap til når de begynner i ordinær undervisning. Eksempler på slike temaer kan være andre:

- Samfunnsfag: Andre verdenskrig, ulike styreformere
- Naturfag: Kroppen, vær og værfenomener, klima
- Engelsk: Storbritannia, USA
- Matematikk: Økonomi
- Norsk: Norske forfattere

Selv om elevene får undervisning i ulike fag og temaer, er det likevel det språklige som står i hovedfokus for opplæringen i innføringstilbudene, både på videregående og i grunnskolen. Dette gjenspeiles i at det i alle fagene er begrepsopplæring og tekstforståelse som vektlegges, og på den måten blir også opplæringen alle fagene en form for norskundervisning. I tillegg har alle innføringstilbudene en klar overvekt av tid til norskundervisning på timeplanen.

I norsk benyttes læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter⁹ som et faglig utgangspunkt i mange av innføringstilbudene. Det varierer imidlertid hvordan informantene vurderer denne. Flere av informantene har positive erfaringer med å benytte denne, men enkelte oppgir at den er for generell og lite detaljert til at den kan brukes til å strukturere undervisningen.

Felles for mange av lærerne er at de legger vekt på å utvikle elevenes muntlige språk. Gjennom at elevene lærer å gjøre seg forstått og kommunisere med, andre vil elevene ha bedre forutsetninger for å ta til seg læring i andre fag. I tillegg legges det stor vekt på lese- og tekstforståelse. Lærerne oppgir at det er avgjørende for elevene at de skjønner hvordan de skal lese og hente ut informasjon fra en skrevet tekst. Vi kommer nærmere tilbake til dette i avsnitt 3.1.5.

3.2.2 Samfunnsfag er viktig

I tillegg til norsk fremhever flere av informantene at samfunnsfag er et spesielt viktig fag for denne elevgruppen. Siden mange av elevene kommer fra land med relativt forskjellig kultur fra Norge, er det viktig for elevene å bli presentert for grunnleggende samfunnsfaglige emner som ulike styringsformer, kjønnsroller etc. På Rothaugen ungdomsskole i Bergen oppgir lærerne at de bevisst tar opp emner som kan oppfattes som delikate og utfordrende for elevene, slik som f.eks. terrorisme og tvangsekteskap. Lærerne vurderer at det er viktig at elevene får god og riktig informasjon om slike emner. Gjennom å ta opp slike temaer i fellesskap i klassen, kan lærerne hjelpe elevene å forklare og presentere temaene på en måte som gjør det enklere for dem å forstå. I tillegg får elevene mulighet til å diskutere, drøfte og prøve ut egne refleksjoner og tanker i et trygt miljø. Dette er noe flere av elevene i innføringstilbud har liten erfaring med fra tidligere skolegang og undervisning. Å beherske egenrefleksjon og vurdering er imidlertid en stor del av det norske skolesystemet, og noe som er nødvendig for å gjennomføre norsk utdanning. Flere av lærerne at de derfor legger svært mye vekt på denne tematikken i undervisningen og at de bruker mye tid på ulike form for refleksjonsoppgaver.

3.2.3 Behov for læreplan for innføringstilbud

Mange skoler og skoleeiere opplever at læreplanen i grunnleggende norsk er for generell og flere har derfor utviklet lokale tilpasninger av læreplanen. De lokale tilpasningene gir mer konkrete føringer for det faglige innholdet og hva elevene skal lære. Ved Ila og Prestrud skoler har for eksempel lærerne i år utviklet et årshjul for innføringstilbudet, der det spesifiseres hvilke tema elevene skal gjennomgå i løpet av skoleåret og hvilke kompetanser elevene skal oppnå. Hordaland fylkeskommune har også utviklet en egen læreplan for alle fagene elevene i innføringsklassen skal ha, og som skal brukes av alle innføringsklassene i fylket. Erfaringene fra lærere som benytter læreplanen er foreløpig svært gode. Lærerne opplyser om at læreplanen har vært et svært positivt bidrag til å kunne gi elevene et godt og individuelt tilpasset undervisningsopplegg. Hordaland melder om stor pågang fra andre fylker og skoler med innføringstilbud som ønsker å benytte planen. Hovedinnholdet i læreplanen presenteres i tekstboks 3.1.

⁹ <http://www.udir.no/kl06/NOR7-01>

Tekstboks 3.1: Læreplan for innføringstilbud i Hordaland

Læreplanen er basert på elementer fra læreplanene for grunnskolen og for videregående skolen. Læreplanen omfatter de seks basisfagene norsk, samfunnsfag, engelsk, matematikk, naturfag og kroppsøving. For hvert av fagene er det listet opp kompetansemål på to nivåer innenfor de fem grunnleggende ferdighetene – muntlige ferdigheter, lesing, skriving, regning og digitale ferdigheter. Målet med læreplanen er at undervisningen skal kunne tilpasses til elevens nivå i de ulike fagene.

I tillegg til læreplan i de nevnte fagene, er det også utviklet en veileder til læreplanen.

Læreplanen kan lastes ned her: <http://docplayer.me/584607-Lokal-laereplan-for-innforingsklassene-i-hordaland.html>

3.2.4 Behov for læremateriell til innføringsklassene

Flere informanter påpeker at de har utfordringer med å finne læremateriell som er tilpasset elevene i innføringstilbud og deres ferdighetsnivå. Eksisterende læremidler fordrer ofte et høyere kunnskapsnivå enn det en del barn og ungdom i innføringstilbud har. I tillegg fokuserer mye av læremidlene på grammatikk, noe flere lærere vurderer ikke er hensiktsmessig for elever i innføringstilbud. Flere lærere uttrykker at de savner læremateriell beregnet på tospråklig undervisning. Av disse årsakene bruker lærere ofte mye tid på å lage læremateriell selv, noe som oppleves som svært tidkrevende.

Lærerne ved innføringstilbudet ved Rothaugen ungdomsskole i Bergen har de siste årene brukt mye tid på å utvikle tekster til bruk i innføringsklassen. Tekstene og innholdet i disse er utviklet med utgangspunkt i temaene elevene skal gjennom i løpet av skoleåret. Alle tekstene følger samme struktur når det gjelder oppsett. Det er få setninger i hvert avsnitt og for oppfølgende spørsmål knyttet til innholdet i teksten. På denne måten må eleven dele opp tekstgjennomgangen i små bolker og hele tiden reflektere over innholdet i det han/hun leser. Som vi kommer tilbake til avsnitt 3.1.7 vurderer mange lærere at elevene har behov for å innlære læringsstrategier på denne måten.

Tekstene som er utviklet av lærerne ved Rothaugen skole skal utgis i bokform av Aschehoug forlag. I tekstboks 3.2 og 3.3 gjengis noen korte utdrag fra tekster i henholdsvis norsk og naturfag.¹⁰

¹⁰ Tekstene er foreløpig arbeidsdokumenter og ikke endelig ferdigstilt i henhold til hvordan de vil presenteres i læreboken.

Tekstboks 3.2: Eksempel fra lesetekst i norsk utviklet av lærerne i innføringsklassen ved Rothaugen skole¹¹

Rothaugen skole er en stor ungdomsskole. Skolen ligger i sentrum. Skolen har cirka 500 elever. Elevene på ungdomsskolen går i åttende, niende og tiende klasse.

- Hvor ligger Rothaugen skole?
- Hvor mange elever er det på Rothaugen skole?

Elevene i Startklassen går i åttende, niende og tiende klasse. I Startklassen lærer de norsk.

- Hvilke klasser går elevene i Startklassen i?

Elevene har også noen fag med baseklassen. Noen har *matte*. Noen har *mat og helse*. Noen har *kunst og håndverk*. Noen har *språkfag* eller *gym*.

- Hvilke fag kan elevene ha med baseklassen sin?

Tekstboks 3.3: Eksempel fra lesetekst fra emnet «puberteten», utviklet av lærerne i innføringsklassen ved Rothaugen ungdomsskole¹²

Puberteten er den delen av livet der vi forandrer oss fra å være barn til å bli voksen. Vi har forandret oss siden vi ble født. Forandringen har skjedd sakte. Men, i puberteten forandrer vi oss raskt. I puberteten forandrer kroppen seg både utenpå og inni. Vi forandrer oss fysisk og følelsesmessig.

- Hva er puberteten?
- Hvordan forandrer vi oss før puberteten?
- Hvordan forandrer vi oss i puberteten?

Det er viktig å lære om puberteten. Forandringene som skjer i puberteten, kan gjøre at vi bekymrer oss. Når vi forstår hva som skjer med oss, blir vi kanskje ikke så redde. Når kroppen forandrer seg, settes det nye krav til kosthold og hygiene. I tillegg henger puberteten og seksualitet sammen. Derfor lærer vi også om seksualitet.

- Hvorfor må vi lære om puberteten?

3.2.5 Undervisningsformen og struktur i timene

På enkelte av skolene har lærerne, med eller uten bistand fra og føringer om dette fra skoleledelsen, utviklet en standardmal for strukturen i hver enkelt time. På Malakoff vgs. i Østfold er det utviklet en felles mal for «Den gode time» som skal gjelde alle timene og klassene på hele skolen, inkludert innføringsklassen (tekstboks 3.4).

¹¹ Teksten er skrevet av Andrianne Skjold og Kristin Fagerheim.

¹² Teksten er skrevet av Andrianne Skjold og Kristin Fagerheim.

Tekstboks 3.4: Mal for "Den gode timen" ved Malakoff vgs.¹³

Oppstart av timen

- Møte presis til timene
- Ha med bøker og annet utstyr til bruk i undervisningen
- Presentere læringsmålene og planen for timen

Arbeidsøkt

- Variasjon i metodebruk: Formidling, dialog, elevaktivitet
- Tydelige beskjeder
- Korrigering av uønsket atferd
- Ros for arbeidsinnsats og ro
- Oppsummering underveis: Hvor langt har vi kommet nå? Er alle med?
- Egenvurdering skal være en del av undervisningen

Avslutning

- Oppsummering av mål og begreper
- Rydding av klasserommet
- Læreren er til stede til alle er ute av klasserommet og låser

På Rothaugen ungdomsskole i Bergen har lærerne i innføringsklassen utviklet en egen struktur for undervisningen i hver time. Denne beskrives kort i tekstboks 3.5.

Tekstboks 3.5: Timestruktur for innføringsklassen ved Rothaugen ungdomsskole

Elevene har en lesetekst i lekse hver dag (se avsnitt. 4.1.4 og tekstboks 4.2 og 4.3). Teksten er laget av lærerne i innføringstilbudet. Teksten består av omtrent to sider med tekst, men for hvert avsnitt er det lagt inn spørsmål til innholdet i teksten.

Hver dag starter med at klassen leser leseteksten høyt i kor i klassen, og i etterkant går lærerne gjennom de ulike begrepene i teksten. Teksten blir gitt i lekse til neste dag. I tillegg til å lese teksten høyt minst fem ganger, skal elevene svare skriftlig på spørsmålene.

Dagen etter skal elevene lese teksten høyt i klassen og deretter løse oppgaver knyttet til teksten og innholdet i denne. For å variere undervisningen benytter lærerne ulike arbeidsformer for elevene, med en variasjon av samtalesirkel med hele klassen, mindre gruppearbeid og individuelt skriftlig arbeid.

Bakgrunnen for at flere av lærerne i innføringstilbud har utviklet en egen, fast struktur for undervisningen, er at mange erfarer at dette letter innlæringen for elevene. Som vi allerede har vært inne på, har mange av elevene behov for å lære skolerutiner og læringsstrategier. Norsk skole legger stor vekt på ansvar for, og refleksjon om, egen læring. Dette handler blant annet om å være kritisk til innholdet i undervisningen og informasjon som blir gitt. Dette er noe mange av elevene i innføringstilbud ikke har lært gjennom tidligere skolegang, og noe mange har til dels store utfordringer med å beherske. Elevene har med andre ord behov for å «lære å lære», og

¹³ <http://malakoff.vgs.no/ikbViewer/Content/74987/Den%20gode%20skolen%20PP.pdf>

mange trenger forholdsvis lang tid på å venne seg til rutinene i norsk skole og i klasserommet. Flere av lærerne som er intervjuet gir tilbakemelding om at en fast struktur i timene der elevene hele tiden vet hva som kommer, bidrar til å gjøre det lettere for elevene å følge med i undervisningen.

3.2.6 Opplæring i praktiske og estetiske fag

I tillegg til at de fleste innføringstilbud tar utgangspunkt i de fem grunnskolefagene, samt kroppsøving, er det enkelte skoler som tilbyr elevene ulike former for praktiske og estetiske fag. På Ila skole i Trondheim har elevene i innføringstilbud faget mat og helse i tillegg til de teoretiske fagene. Det fremheves av lærerne ved skolen at slike praktiske fag er svært verdifullt når det gjelder å undervise nettopp denne elevgruppen. For det første bidrar det til variasjon i undervisningen, og gir mulighet for elevene og læreren å samhandle på en annen måte enn det de får anledning til gjennom undervisning i klasserommet. Flere lærere erfarer at det er enklere å få elever som i utgangspunktet er lite komfortable med å snakke høyt i klassen, til å ta ordet i disse timene.

Når det gjelder hospitering i ordinære klasser, som vi kommer tilbake til i kapittel 4, er dette vanligst nettopp i praktiske og estetiske fag. Bakgrunnen for dette er at skolene og lærerne opplever at det er lettere for elevene å samhandle med de andre elevene i situasjoner der man gjøre noe praktisk, i tillegg til at det i de praktiske fagene er lettere for elevene å følge med på undervisningen selv om de ikke forstår alt som blir sagt. Av samme grunn er det det gjerne i de yrkesfaglige timene på videregående, og ikke i fellesfagene, elevene hospiterer i ordinære klasser.

3.3 Oppsummering og vurderinger

Når det gjelder hva som vektlegges i undervisningen og hva som er utgangspunktet for hvordan tilbudet er innrettet, er det grunn til å stille spørsmål ved kartleggingen som i hht. opplæringsloven skal foretas før kommune/fylkeskommune fatter vedtak om særskilt språkopplæring og eventuelt opplæring i innføringstilbud. Undersøkelsen viser at det stort sett er opp til den enkelte skole, nærmere bestemt den enkelte lærer, å beslutte hvordan det skal kartlegges og hvilke verktøy som skal benyttes. Dette gjør kartleggingsarbeidet krevende for den enkelte lærer, i tillegg til at det gir en lite enhetlig praksis, som igjen kan ha konsekvenser for kvaliteten på innføringstilbudet.

Undersøkelsen viser at de fleste innføringstilbudene har bygget opp undervisningen rundt de fem sentrale grunnskolefagene norsk, matematikk, engelsk, naturfag og samfunnsfag.

Innføringstilbudene på videregående nivå har alle en fast timeplan, mens i grunnskolen er løsningene mer fleksible og med større innslag av temabasert undervisning. Dette henger sammen med at skoleslagene er forskjellige og at det er større innslag av faglig fordypning i videregående opplæring, samt at lærerne i større grad enn i grunnskolen er faglærere, ikke generalister.

Det språklige står i fokus i innføringstilbudene, både på videregående nivå og i grunnskolen. Dette gjenspeiles i at det i alle fagene er begrepsopplæring og tekstforståelse som vektlegges, og på den måten blir også opplæringen alle fagene en form for norskundervisning. Det er følgelig viktig at alle lærere er seg dette bevisst og er gode språkmodeller.

Tidligere undersøkelser har vist at det er en utfordring å finne aldersadekvate læremidler rettet mot minoritetsspråklige elever.¹⁴ Denne undersøkelsen bekrefter dette og tyder på at mangel på

¹⁴ Se bl.a. Rambøll (2015) *Evaluering og behovsundersøkelse av læremidler med statstilskudd*. Rapport til Utdanningsdirektoratet.

egnede læremidler er en utfordring når det gjelder innføringstilbud, noe som medfører at lærerne bruker mye tid på å utvikle læremateriell selv.

Mange av innføringstilbudene har *Læreplanen i norsk for elever i videregående med kort botid* som faglig utgangspunkt, men informantene er ikke samstemte i om den er et godt verktøy for undervisningen. Nå kan det argumenteres for at læreplaner ikke skal være for detaljerte og slik sett gi rom for at den enkelte lærer kan tilpasse innhold og undervisning etter behov. Samtidig er vårt inntrykk at innføringstilbud er så vidt forskjellig fra øvrig opplæring at det er nødvendig, eller iallfall ønskelig, med noen tydeligere retningslinjer for å sikre at det faglige innholdet holder tilstrekkelig kvalitet og at det er så likeverdig som mulig, uavhengig av hvor det tilbys. Resultatet er at flere har utviklet lokale tilpasninger som gir mer konkrete føringer for det faglige innholdet og hva elevene skal lære. Vårt inntrykk er at dette vurderes som nyttig og bra og kan tjene til inspirasjon for andre, samtidig som (for) stor lokal handlefrihet kan bidra til sprik i tilbudskvaliteten og at elever i målgruppa ikke får et likeverdig tilbud.

4. HELHETLIG OPPFØLGING OG SAMARBEID MELLOM INVOLVERTE AKTØRER

I dette kapitlet skal vi se nærmere på i hvilken grad innføringstilbudene inngår som en integrert del av det ordinære skolesystemet og hvordan ulike aktører samarbeider om å følge opp og utvikle et godt tilbud til elevene.

I henhold til opplæringsloven skal innføringstilbud være et forberedende opplæringstilbud til nyankomne elever som ikke har mulighet til å følge ordinær undervisning. Det er derfor av stor betydning at opplæringen i innføringstilbudet er koordinert og planlagt med utgangspunkt i at eleven så fort som mulig skal kunne overføres til en ordinær klasse. For å få til dette, er det nødvendig med et tett samarbeid mellom innføringstilbudene og de ordinære opplæringstilbudene.¹⁵

4.1 Hospiteringsordninger i ordinære klasser

Fordi alle skolene som inngår i denne undersøkelsen har valgt en delvis sentralisert modell, med innføringsklasse på utvalgte ordinær skoler, har elevene mulighet til å hospitere i ordinære klasser. Det er imidlertid stor forskjell på innføringstilbud i grunnskolen og i videregående skole når det gjelder dette, noe vi vil redegjøre nærmere for i de neste avsnittene.

4.1.1 Hospitering i grunnskolen

Alle grunnskolene som inngår i undersøkelsen har rutiner for å introdusere eleven i innføringstilbudet for ordinære klasser i løpet av året. Det er imidlertid stor variasjon mellom de ulike kasusene når det gjelder når i løpet av skoleåret elevene får mulighet til å hospitere. På enkelte skoler, f.eks. Prestrud skole i Hamar, vurderes det som svært viktig at elevene deltar i ordinære timer fra dag én, fordi dette gjør at de raskt kommer i kontakt med norske elever. Dette er noe både skoleledelsen og lærerne opplever at bidrar til raskere integrering og bedre utvikling i norsk. Alle elevene i innføringstilbud får derfor tildelt en ordinær klasse fra starten av skoleåret, og de fleste elevene har omtrent halvparten av undervisningen i innføringsklassen og halvparten i den ordinære klassen. Alle elevene har praktisk- estetiske fag som gym, musikk og kunst og håndverk sammen med sin ordinære klasse. Utover dette varierer det ut i fra elevens kompetanser og ferdigheter i hvilke fag eleven er i ordinær klasse og i hvilke fag eleven er i innføringsklassen. Elever som f.eks. er sterke i engelsk tilbringer engelsktimene i sin ordinære klasse etc.

Ved andre skoler er vurderingen at elevene har behov for å starte med skjermet tid i innføringstilbudet. Hospitering i ordinær klasse er derfor først og fremst vanlig etter jul, og bare for elevene som selv er motivert og ønsker dette. Tanken er at å komme fort ut i ordinære timer gjør elevene utrygge eller motløse inntil de har nok forståelse av språket - og eventuelt av normene på norsk skole – til å forstå hva som foregår i timene.

I grunnskolen samarbeider innføringsklassene gjerne med ordinært trinn ved at eleven får tildelt en fast ordinær klasse (i mange tilfeller kalt *baseklasse*) hvor de tilbringer mer og mer tid etter hvert som de blir faglig sterkere. På skolene som inngår i undersøkelsen eksisterer det rutiner for disse overgangene, og i tillegg oppgir et flertall av informantene at både skoleledelsen og lærerne er opptatt av å være fleksible når det gjelder å tilpasse overgangene ut i fra den enkelte elev sitt behov.

Det varierer innad på den enkelte skole, og med utgangspunkt i elevens behov og forutsetninger, hvilke fag de hospiterer i. Elever som har skolefaglig bakgrunn, og som kommer fra land med tilnærmet lik (skole)kultur og språk som Norge, har ofte mulighet til å hospitere i flere fag i

¹⁵ Igjen gjelder dette regelverket for innføringstilbud som fattes etter §3-12 i opplæringsloven og ikke for innføringstilbudene som gis som år null på videregående skole.

ordinær klasse fra oppstart i innføringsklassen. For andre elever som har svake norskerferdigheter og/eller med svært liten skolebakgrunn, er det først og fremst i de praktisk-estetiske fagene som kroppsøving, kunst og håndverk og mat og helse det er vanlig å hospitere. Flertallet av informantene fremhever at det for de aller fleste av elevene er positivt å hospitere i ordinære klasser, fordi de opplever at elevene tilegner seg mye sosial kunnskap gjennom å kunne observere norske barn og unge på egen alder. Å hospitere i ordinære klassers timer i praktisk-estetiske fag som kunstoffag, musikk og mat og helse, bidrar til at elevene kan oppleve mestring selv om de ikke har norskspråklige ferdigheter, samtidig som de praktiske situasjonene bidrar til innlæringen av språk og sosiale koder. Å knytte bånd med klassekamerater i ordinært tilbud bidrar også til at elevene føler seg tryggere på skolen og er mer komfortable i læringssituasjonen når de eventuelt begynner å være sammen med klassen i mer teoretiske fag.

Videre later det til at det er vanligere med hospitering på barneskolen enn på ungdomsskolen. Dette henger sammen med at jo eldre elevene er når de ankommer Norge, jo mer har de å «ta igjen», både språklig og faglig, før de er på et nivå der de får noe ut av den ordinære undervisningen. Yngre elever lærer seg ofte norsk raskere enn eldre elever, og kan derfor tidligere hospitere i ordinære klasser. Som nevnt i kapittel 3 om organisering, har f.eks. Bergen kommune ikke tilbud om innføringsklasser for elever som aldersmessig tilhører 1. og 2. trinn, fordi de opplever at så små elever lærer fortere og bedre norsk av å integreres rett i en ordinær klasse med tilpasset undervisning.

4.1.2 Hospitering i videregående opplæring

Undersøkelsen viser at i innføringstilbud på videregående skole er det ikke vanlig at elevene hospiterer i ordinær klasse, noe det er både faglige og praktiske grunner til. For det første skiller opplæring i videregående skole seg fra opplæring i grunnskolen siden både innføringstilbud og ordinære studieprogrammer er noe elevene må søke opptak til. Det betyr at det er konkurranse om plassene, og i mange tilfeller vil ikke alle elever få opptak ved den skolen og på det studieprogrammet de ønsker seg. Studieplassene på det aktuelle programmet «fylles opp» på en annen måte enn i grunnskolen. Siden elevene i innføringstilbud i videregående skole kun har søkt og fått opptak i nettopp innføringstilbudet, er det praktisk utfordrende å la dem hospitere i klasser ved andre studieprogrammer.

Enkelte lærere oppgir imidlertid at det ikke er stort behov for hospitering i ordinær klasse på videregående nivå. Den viktigste grunnen er at mange nyankomne minoritetsspråklige elever i denne aldersgruppen har svært mye skolegang å ta igjen på kun ett år. Dette gjelder både det språklige og det faglige. I tillegg oppgir flere av informantene at de opplever at elever i denne aldersgruppen i mange tilfeller kjenner på et utenforskap i ordinære klasser, fordi de opplever at de ikke greier å kommunisere med de andre elevene. Flertallet av informantene oppgir likevel at elevene synes det er positivt og motiverende å følge opplæring ved en ordinær videregående skole og være en del av et norsk skolemiljø med jevnaldrende elever rundt seg. Flertallet av informantene mener derfor at det er viktig og riktig at innføringsklassene er organisert på ordinære skoler, fremfor egne innføringsskoler, selv om det for mange av elevene ikke er aktuelt med hospitering og integrering i de ordinære klassene på skolen.

4.2 Overgang mellom innføringstilbud og ordinært tilbud

Innføringstilbud er, som allerede redegjort for, et *overgangstilbud* som skal vare i maksimalt to år. Etter to år, eller når eleven vurderes å være klar til å nyttiggjøre seg av undervisning i ordinært tilbud, skal eleven overføres til ordinær klasse. For elevene kan overgangen mellom innføringstilbud og ordinært tilbud være krevende. I henhold til *Veileder for innføringstilbud*¹⁶ er samarbeid mellom de ulike skoleslagene, og eventuelt de ulike nivåene, derfor avgjørende for å sikre gode overganger og for at hver enkelt elev skal klare seg best mulig.

¹⁶ Utdanningsdirektoratet 2016. *Veileder om innføringstilbud*.

4.2.1 Overgang i grunnskolen

Som nevnt har alle skoleeierne som inngår i undersøkelsen valgt en delvis desentralisert form for innføringstilbud, med egne innføringsklasser på et utvalg ordinære skoler. Dette fører til at mange elever som går i innføringstilbud ikke går på sin lokale nærscole. Alle elever i grunnskolen skal som prinsipp gå på sin lokale nærscole når de er i ordinært tilbud, noe som betyr at for mange av elevene innebærer overgangen fra innføringstilbud at de må bytte skole. I disse tilfellene krever overføringen et tett samarbeid mellom skolen med innføringstilbud og den lokale nærskolen (mottakerskolen). Kartleggingsprøver, lærerens vurdering og annen relevant dokumentasjon av eleven skal overføres til den nye skolen, og ideelt sett skal kontaktlæreren fra innføringsklassen og kontaktlæreren i mottaksklassen ha et overføringsmøte. I tillegg vil elevene, som i de fleste tilfeller ikke kjenner hverken lærere eller elever ved den nye skolen, ha behov for en «myk start» hvor eleven gradvis blir introdusert til og kjent med lærer og elever ved den nye skolen. Flere informanter gir uttrykk for at det er svært uheldig om elever overføres fra innføringstilbud til en ny klasse på en ny skole, uten at det har vært en form for tilvenningsperiode med besøk på den nye skolen.

I Hamar kommune og ved Prestrud barneskole har de utviklet konkrete rutiner for overføringen fra innføringsklassen til den lokale nærskolen. Denne rutinen beskrives i tekstboks 4.1.

Tekstboks 4.1: Rutiner for overgang i Hamar kommune

Hamar kommune har rutiner for at elevens nærscole skal være «koblet på», helt fra elevene kommer til kommunen. Elevene skal i første omgang skrives inn ved nærskolen, og her gjennomføres det en velkomstsamtale med eleven og de foresatte ved hjelp av (telefon)tolk. Skolen informerer om det norske skolesystemet og tilbudet i Hamar kommune, og anbefaler at eleven går i innføringstilbudet dersom de ikke kan norsk. Deretter har nærskolen og Prestrud skole et møte der Prestrud skole får vite litt om eleven, før eleven begynner i velkomstklassen.

Når en elev skal tilbake til nærskolen, tar assisterende rektor ved Prestrud (som er ansvarlig for innføringstilbudet ved skolen) kontakt med Hamar kommune og med nærskolen og informerer om at eleven skal overføres. Deretter arrangeres det et møte mellom kontaktlæreren fra innføringstilbudet, elevens foresatte og kontaktlæreren i den ved nærskolen. Det avtales også et møte hvor eleven får hilse på sin nye klasse sammen med en kjent person (assisterende rektor eller kontaktlærer i innføringsklassen). Overføringen til den nye skolen skjer i de fleste tilfeller i juni. Da er det noe lavere undervisningstrykk og ofte mye sosiale aktiviteter, noe som erfaringsmessig gjør overføringen enklere for eleven og som gjør at eleven får mulighet til å knytte noen sosiale bånd så de vet hva de går til over sommeren. Det hender at elever overføres til nærskolen underveis i skoleåret og da forsøker man å få til en naturlig avslutning for eleven, for eksempel at de begynner på nærskolen etter jul eller en annen ferie. Ved overgang overfører Prestrud all informasjon de har om eleven til nærskolen og arrangerer et møte med gamle og nye lærere og elevens foresatte.

For elevene som går på innføringsklasse på sin lokale nærscole, vil overgangen i mange tilfeller kreve mindre planlegging for alle parter. Eleven har i de fleste tilfeller hospitert i klassen han/hun skal overføres til mens vedkommende har gått i innføringsklassen. Siden eleven allerede kjenner elever og lærere i klassen han/hun skal overføres til, oppleves overgangen mindre utfordrende for elevene. Det betyr imidlertid ikke at elevene kan ha til dels store vansker med å tilpasse seg i

den ordinære klassen, hvor den individuelle oppfølgingen er mindre og de faglige kravene er høyere. For lærerne og skoleledelsen er også overgangen internt på en skole mindre krevende. Det er forholdsvis enkelt å få til et overføringsmøte mellom kontaktlæreren i innføringsklassen og kontaktlæreren i den nye klassen.

Samlet sett tyder funnene i undersøkelsen på at det for de yngste barna er større vekt på en gradvis overgang fra innføringstilbud til ordinær klasse, og spesielt der overføringen krever at barnet begynner på en ny skole. På Ila barneskole er det f.eks. et prinsipp om at kontaktlæreren fra innføringsklassen fysisk følger eleven til den nye skolen ved første skoledag. Dette fremheves som viktig for at eleven skal få en god og trygg start i den nye klassen, noe som igjen er avgjørende for trivsel og læringsutbytte.

4.2.2 Overgang i videregående skole

Ved videregående skole er overgang mellom innføringstilbud og ordinært tilbud styrt av at elevene må søke seg til opplæring i videregående skole, og kvalifisere til opptak. Det er ingen automatikk i at det er direkte kontakt mellom lærere i innføringsklassen og lærerne i den nye klassen eleven begynner i. De fleste elever søker imidlertid på særskilt grunnlag, noe som gjør at det stilles spesielle krav til dokumentasjon. På bakgrunn av kartleggingen i juni skriver faglærerne og kontaktlæreren i innføringsklassen en rapport eller uttalelse om hver elevs kunnskaper og ferdigheter i de ulike fagene, elevens utvikling og kognitive evner. Denne legges som vedlegg til søknaden til eleven, og blir brukt som underlagsmateriale av opptakskontoret i fylkets som behandler søknader til videregående opplæring.

4.3 Samarbeid og overgang mellom kommunalt og fylkeskommunalt skoleeiernivå

Når det gjelder kommunalt og fylkeskommunalt skoleeiernivås samarbeid om innføringstilbud, er dette i hovedsak knyttet til overgangen fra ungdomsskole til videregående skole. Samarbeidet foregår i hovedsak på administrativt nivå i kommunen og fylkeskommunen, hvor dokumentasjon i forbindelse med opptak til videregående sendes fra ungdomsskolen til opptakskontoret for videregående opplæring hos fylkeskommunen. Ut over dette oppgir informantene at det er lite konkret samarbeid mellom lærere og skoleledere i grunnskolen og i videregående skole.

Vi finner dog et eksempel på godt samarbeid på skolenivå i Salangen kommune i Troms. Her ligger grunnskolen og den videregående skolen i nærheten av hverandre, og grunnskolen har såpass få elever at skolene har anledning til å drøfte hver enkelt elevs muligheter og forutsetninger, og dermed tilrettelegge for gode overganger.

Med unntak av dette konkrete eksempelet viser undersøkelsen samlet sett at det er en stor utfordring at elever skrives ut av grunnskolen før de har forutsetninger for å påbegynne ordinært løp i videregående skole. Flere av informantene fra fylkeskommunene oppgir at de bruker mye tid og ressurser på å få rådgivere på ungdomsskolene til å kjenne til innføringstilbudene på videregående, slik at de kan anbefale dette alternativet for nyankomne elever. Også blant elevene som har gått i innføringstilbud i grunnskolen i opptil to år, er det mange som har behov for å gå i innføringstilbud også på videregående nivå.

Informantene fra fylkeskommunene vurderer det som spesielt utfordrende at elever som begynner i norsk skole sent i 10.klasse kun etter noen måneder blir skrevet ut med vitnemål fra norsk grunnskole, og dermed kvalifiserer til opptak i videregående skole. Informantene oppgir at dette er spesielt utfordrende med elever som har liten eller ingen skolebakgrunn fra før, og som dermed har stort behov for intensiv og langvarig opplæring i både norsk språk og de andre grunnskolefagene før de har forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring. Som vi kommer tilbake til i kapittel 6, opplever alle informantene at ett til to år i innføringstilbud er for lite for denne elevgruppen.

4.3.1 Samarbeid om tilbud til elever uten ungdomsrett

På grunn av nevnte utfordring har flere fylkeskommuner og kommuner startet et forsøkssamarbeid som handler om å gi elever i videregåendealder, men som ikke har gode nok forutsetninger for å fullføre og bestå videregående opplæring, grunnskoleopplæring på en videregående skole.

Grunnskoleopplæring for elever uten ungdomsrett er i utgangspunktet kommunen sitt ansvar, og de fleste kommuner tilbyr dette på egne sentre for voksenopplæring. Dette betyr at ungdom i mange tilfeller plasseres i samme grupper som betydelig eldre personer, noe mange opplever som lite motiverende. I Vestfold fylkeskommune og i Larvik kommune har man derfor tatt til orde for at elever i aldersgruppen 16 – 19 år, og som har behov for grunnskoleopplæring, bør få denne sammen med jevnaldrende ungdommer i et naturlig skolemiljø. Skoleeierne har derfor i flere år samarbeidet om et tilbud om grunnskoleopplæring for elever i videregående alder ved en ordinær videregående skole. En lignende samarbeidsmodell fins også i Salangen i Troms, hvor nyankomne elever tilbys et omfattende grunnskoleprogram som går over flere år, ved Sjøvegan vgs.¹⁷

I tillegg har både Østfold fylkeskommune og Fredrikstad kommune og Hordaland fylkeskommune og Bergen kommune inngått lignende samarbeid fra og med skoleåret 2016/2017. I kombinasjonsklassen ved Åsane vgs. i Hordaland fylkeskommune er det 26 elever, hvor halvparten er elever som kommer fra grunnskoleopplæringen for voksne i Bergen kommune. Den andre halvparten er elever som i utgangspunktet har ungdomsrett, og som derfor tilhører ansvarsområdet til fylkeskommunen, men som har såpass kort botid i Norge at de likevel har behov for mer grunnskoleopplæring.

Både informanter fra kommunene og fylkeskommunene oppgir at et slikt samarbeid om et felles opplæringstilbud er krevende for begge parter. Et vellykket resultat krever at det utarbeides detaljerte samarbeidsavtaler hvor de ulike partenes arbeidsområder beskrives i detalj og det presiseres hvilken part som har ansvar for de ulike utgiftene. For samarbeidet mellom Østfold fylkeskommune og Fredrikstad kommune ved Glemmen vgs., har man f.eks. blitt enige om at kommunen har ansvar for materiell og utstyr til opplæringen, mens fylkeskommunen har ansvaret for å stille lokaler til disposisjon.

På tross av at samarbeidet oppfattes som utfordrende og ressurskrevende, vurderer alle informantene at dette er svært positivt. Bakgrunnen er først og fremst at informantene ser et stort behov for denne typen tilbud til elevgruppen, og fordi informantene har inntrykk av at elevene selv er svært fornøyd med tilbudet. I tillegg mener enkelte informanter at et slikt konkret samarbeid mellom kommune og fylkeskommune som skoleeier, kan føre til bedre samarbeidsrutiner og forståelse for hverandres situasjon også når det gjelder andre opplæringstilbud og muligens også i andre sektorer.

4.4 PP-tjenestens rolle overfor elever i innføringstilbud

For elever som har utfordringer med å følge det ordinære utdanningsløpet, skal den kommunale eller fylkeskommunale PP-tjenesten bistå skolene med å tilrettelegge undervisningen slik at elevene får best mulig utgangspunkt for å gjennomføre utdanningsløpet. Undersøkelsen viser at det i de aller fleste tilfeller er gode rutiner for samarbeidet mellom skolen og PP-tjenesten, men at det ikke foreligger spesielle samarbeid eller retningslinjer knyttet til arbeidet med elevene i innføringstilbud.

I grunnskolen forholder PP-tjenesten seg til denne gruppen på samme måte som for ordinære elever. Dette innebærer at dersom det foreligger mistanke om lese- og skrivevansker eller lignende, meldes dette først til skolens ressursteam. Ressursteamet består gjerne av

¹⁷ Det redegjøres nærmere for dette tilbudet i kasesnotatet bakerst i rapporten.

representanter fra skoleledelsen, avdelingsledere, helsesøster ved skolen, rådgiver samt PP-tjenesten. Teamet drøfter saken og vurderer om lærerne og skolen har prøvd ut relevante tiltak. Dersom det vurderes at lærerne og skolen har gjort det de kan, og at PP-tjenesten bør kobles inn, sendes den en formell innmelding. Innmeldingen inneholder ressursteamets vurdering, samt en pedagogisk rapport skrevet av kontaktlæreren.

Når det gjelder innføringstilbud i videregående skole viser undersøkelsen at PP-tjenesten ikke er særlig involvert. Bakgrunnen for dette er at siden innføringstilbudene er organisert som et år 0, har ikke elevene i innføringstilbud samme rettigheter etter opplæringsloven som ordinære elever, og følgelig ikke rett til oppfølging fra PP-tjenesten. Enkelte steder har imidlertid skoleledelsen og PP-tjenesten kommet til en felles forståelse om at PP-tjenesten kan bistå ved behov, forutsatt kapasitet.

Både informanter fra PP-tjenesten og lærere i innføringsklassene opplyser om at det ikke er et stort behov for bistand fra PP-tjenesten når elevene går i innføringstilbud. Lærerne mener selv at de har kompetanse og anledning til å tilrettelegge undervisningen for elever med ulike utfordringer. Også informanter fra PP-tjenesten opplever at elevene i innføringstilbud blir godt ivaretatt av lærerne og at de får den tilretteleggingen de har behov for. Flere av informantene fra PP-tjenesten vurderer at det er behov for spesialkompetanse på minoritetsspråklige elevers læringsutfordringer for å hjelpe denne elevgruppen, og at lærerne i innføringstilbudene har dette i større grad enn PP-tjenesten.

Behovet for bistand fra PP-tjenesten synes å være større når elever slutter i innføringstilbud og kommer ut i ordinære klasser, der de møter lærere som ikke har samme erfaring med elevgruppen og deres særskilte utfordringer. I disse tilfellene vil rutinene for innmelding til PP-tjenesten gjennom ressursteam gjelde, og informantene gir uttrykk for at dette samarbeidet i all hovedsak fungerer godt. Både lærere og PP-tjenesten vurderer imidlertid at det kan være vanskelig å fange opp lærevansker hos elever med minoritetsspråklig bakgrunn. Dette gjelder spesielt nyankomne som ikke kan når de starter på skolen, og hvor det kan være vanskelig å vite om svak/sen progresjon skyldes at elevene ikke snakker godt (nok) norsk, eller mer sammensatte læringsvansker.

4.5 Oppsummering og vurderinger

Undersøkelsen viser at det er til dels store forskjeller når det gjelder i hvilken grad skolen og skoleeier legger vekt på at elevene i innføringstilbud skal hospitere i ordinære klasse. Det er, av naturlige årsaker, vanligere at elever i grunnskolen hospiterer i ordinære klasser på regelmessig basis sammenlignet med elever i videregående skole. Tidspunktet for hospitering varierer. Noen mener det bør skje så raskt som mulig etter skolestart, mens andre mener det er fordelaktig å vente litt. Vårt inntrykk er at dette avhenger av trekk ved den enkelte elev, den enkelte skole og hvordan opplæringen er lagt opp, og at det ikke er mulig å si at noe er «riktigere» eller «bedre» enn noe annet. Det avgjørende er at det er tilpasset elevens forutsetninger og behov, slik at hospiteringen understøtter læring og progresjon.

Når det gjelder overgangsordninger og rutiner for dette, er det igjen et skille mellom innføringstilbud i grunnskolen og i videregående skole. Jo yngre elevene er, jo mer føringer og rutiner har skoleeier og/eller skolen utviklet for overgangen. I innføringstilbud på barneskolene har flere av skolene rutine for at det arrangeres opp til flere møter mellom eleven, elevens foresatte samt lærere fra innføringsklassen og lærere fra mottakerskolen. Ved videregående skole er overgang mellom innføringstilbud og ordinært tilbud styrt av at elevene må søke seg til opplæring i videregående skole, og kvalifisere til opptak. Det er ingen automatikk i at det er direkte kontakt mellom lærere i innføringsklassen og lærerne i den nye klassen eleven begynner i. Dette er helt klart en utfordring og vårt inntrykk er at det kan være mye å vinne på å ha en tettere dialog, både for elevene og lærerne.

Når det gjelder samarbeid mellom ulike nivåer, det vil si mellom kommunal skoleeier og fylkeskommunal skoleeier, er dette noe som av flere av informantene beskrives som til dels fullstendig fraværende. Unntaket er der man har fått til et samarbeid mellom kommune og fylkeskommune knyttet til å gi elever uten ungdomsrett mulighet til å ta grunnskoleopplæring på videregående skoler. Flere av informantene beskriver at det har vært til dels utfordrende å få på plass et slikt samarbeid, men at de foreløpige erfaringene er så positive at de ønsker å utvide tilbudet til flere skoler fra og med neste skoleår. Vårt inntrykk er at dette er et eksempel til etterfølgelse, for å sikre at elevene får et godt og hensiktsmessig tilbud og slik sett styrker sine forutsetninger for å fullføre og bestå.

5. ELEVRESULTATER OG FORUTSETNINGER FOR ET GODT TILBUD

I dette kapitlet presenteres funn når det gjelder elevenes resultater og i hvilken grad innføringstilbud gir elevene mulighet til å fullføre videregående opplæring. Til slutt gir vi en oppsummerende vurdering knyttet til den videre utviklingen av opplæringstilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever.

5.1 Resultater for elevene i innføringstilbud

Undersøkelsen viser at de fleste skoleeiere ikke fører statistikk som gjør det mulig å innføringselevenenes progresjon og utvikling videre i skoleløpet. Det er derfor ikke mulig å si noe generelt om resultatene for denne elevgruppen og hvorvidt innføringstilbud bidrar til at elevene i større grad fullfører og består videregående opplæring, sammenlignet med elever som ikke har gått i innføringstilbud. Blant kasusene i denne undersøkelsen, skiller Hedmark fylkeskommune og Sjøvegan vgs. seg ut ved at de fører statistikk over innføringselevenenes resultater. Data fra Hedmark fylkeskommune viser at rundt halvparten av elevene fra innføringstilbud fullfører videregående skole i løpet av fem år, jf. ungdomsretten. Disse tallene må imidlertid tolkes med varsomhet, da det er sannsynlig at en relativt stor andel av elevene som *ikke* fullfører videregående skole etter innføringstilbudet, er elever som enten er flyttet i forbindelse med bosetting eller har fått avslag på oppholdstillatelsen. Hedmark fylkeskommune har ikke oversikt over hvor mange dette gjelder.

Sjøvegan skole kan dokumentere at elever som har vært gjennom grunnopplæringstilbudet ved skolen over flere år, har bedre resultater i videregående opplæring enn landsgjennomsnittet for minoritetselever, både når det gjelder gjennomføring og karakterer. Tilbudet på Sjøvegan er imidlertid ikke et rent innføringstilbud, men en form for grunnskoleopplæring for elever i videregåendealder, hvor elevene kan gå i tilbudet i opp til fem år. Resultatene fra denne elevgruppen kan dermed ikke sammenlignes med resultatene for elever som går ett og maksimalt to år i et ordinært innføringstilbud.

På tross av at det ikke er mulig å si noe konkret om i hvilken grad innføringstilbud bidrar til at elevene gjennomfører utdanningsløpet, oppgir alle informantene at en form for innføringstilbud er nødvendig og at det gir elevene bedre muligheter til å fullføre et ordinært utdanningsløp. Informantene er samstemte i at det er et stort behov for en form for innføringstilbud for nyankomne minoritetsspråklige elever.

Lærerne som er intervjuet oppgir at mange av elevene i innføringstilbud, og særlig elever med mye skolebakgrunn fra før og som kommer fra land med lignende (skole)kultur som Norge, greier seg fint etter overgang til ordinært tilbud. Samtidig er flertallet av informantene enige i at mange av elevene *ikke* er klare til å overføres i ordinært tilbud etter ett til to år, og at de har behov for betydelig mer opplæring i bl.a. norsk før de har mulighet til å nyttiggjøre seg av den ordinære undervisningen. Dette gjelder spesielt minoritetsspråklige elever som ankommer Norge sent i skoleløpet og som har liten eller ingen skolefaglig bakgrunn fra før. For denne elevgruppen er informantene samstemte om at det innføringstilbudet som tilbys, ikke er tilfredsstillende.

5.2 Opplevd kvalitet i innføringstilbudene

Undersøkelsen tyder på at mange fylkeskommuner og kommuner har utviklet gode tilbud til minoritetsspråklige elever gjennom innføringstilbudene. De fleste informantene oppgir at lærerne som underviser i innføringstilbudene er svært dyktige og brenner for at elevene som går i innføringsklassene skal få et så godt tilbud som mulig. Dette er en viktig forutsetning for et godt og tilpasset tilbud, idet gode, engasjerte og kompetente lærere både evner å identifisere målgruppens behov og å utvikle et tilbud som treffer gruppen så vel som den enkelte elev.

Selv om hovedinntrykket er at skoleeier er relativt lite involvert i innføringstilbud, viser undersøkelsen tegn til endring. Flere skoleeiere har engasjert seg de siste årene når det gjelder tilbudet til elevgruppen, og det er i større grad enn tidligere utarbeidet føringer og retningslinjer for innføringstilbudene fra skoleeiers side. Flere skoler og skoleeiere har også lagt til rette for at lærere som underviser i innføringstilbudene, og i noen tilfeller også lærerne under ett, har fått styrket sin kompetanse på elevgruppen gjennom etter- og videreutdanning eller andre kompetansehevingstiltak. Dette fremheves som svært positivt, og også nødvendig, siden lærernes kompetanse er svært viktig for å gi et godt tilbud.

Undersøkelsen tyder imidlertid på at det samlet sett er behov for at mer ressurser til for å gi et godt tilbud til denne elevgruppen. Funnene indikerer at det er avgjørende at elevgruppen ikke blir for stor, siden elevene som går i innføringstilbud har svært ulike og sammensatte behov. For å ivareta disse er det i flere tilfeller nødvendig med flere lærere i innføringstilbud enn det som er tilfelle i dag.

Undersøkelsen viser at flere skoler etterlyser tydeligere føringer og retningslinjer når det gjelder kartlegging av elevene. Ved enkelte skoler fremstår det som litt tilfeldig når og hvordan elevene kartlegges. Siden kartlegging av elevenes ferdigheter skal ligge til grunn for tilbudet elevene får, er dette betenkelig. I tillegg viser undersøkelsen at strukturelle elementer gjør det utfordrende for skoleeier, skoler og lærere å utforme et godt (nok) tilbud til elevene. Dette handler blant annet om at skoleeier ikke får informasjon om når det opprettes og legges ned asylmottak, og at skoleeier i mange tilfeller ikke får beskjed når elever flytter til og fra kommunen. Alle skoleeiere som er intervjuet i denne undersøkelsen etterlyser mer informasjon og samarbeid med bosettingsmyndighetene.

5.3 Forutsetningene for et godt tilbud

Undersøkelsen viser at noen sentrale forutsetninger bør ligge til grunn for at innføringstilbud skal fungere som et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever. Dette oppsummeres i avsnittene under.

5.3.1 Aktive skoleeiere

Undersøkelsen viser at det varierer i hvilken grad skoleeier har involvert seg i utforming og innhold i innføringstilbudet ved skolene. Enkelte steder har skoleeier overlatt svært mye av ansvaret til de enkelte skolene. Andre steder har skoleeier tatt tydelig grep og laget konkrete føringer for alt fra det faglige innholdet i tilbudene, til detaljerte retningslinjer for hvordan overganger fra innføringstilbud til ordinært tilbud skal foregå. Sett under ett virker det som om kommunene er en mer aktiv skoleeier når det gjelder innføringstilbud, sammenlignet med fylkeskommunen.

Undersøkelsen indikerer at en aktiv skoleeier bidrar bedre kvalitet på tilbudet. Det er grunn til å anta at tilbudet til den enkelte elev blir bedre og mer likeverdig dersom systemet, organiseringen og de overordnede retningslinjene for innholdet i innføringstilbudet er planlagt og utviklet av kompetente team gjennom gode prosesser. Skoleeier har, i større grad enn den enkelte skole eller enkelte lærer, mulighet til å samle kompetanse og på denne måten legge opp til en helhetlig utforming av innføringstilbudet som bidrar til at den enkelte elev får et godt tilbud.

5.3.2 Delvis sentralisert modell med innføringsklasser på ordinære skoler har mange fordeler

Alle skoleeierne som inngår i undersøkelsen har valgt å organisere innføringstilbudet som et delvis sentralisert tilbud, med egne innføringsklasser på et utvalg dedikerte skoler. Dette synes som en organiseringsmåte med flere fordeler. For det første gir det skoleeier og skolene mulighet til å samle og utvikle kompetanse på nyankomne minoritetsspråklige elever. Dette er en sentral forutsetning for å utvikle et godt tilbud til elevene. Videre gir det elevene mulighet til å få opplæring i et skjermet og trygt klasse miljø, samtidig som de er en del av en større enhet på skolen og får mulighet til å møte jevnaldrende elever utenfor innføringstilbudet. Dette bidrar til

bedre og raskere innlæring av norsk, samtidig som det er motiverende for elevene. I tillegg har mange nyankomne minoritetsspråklige elever behov for å lære å forholde seg til det norske skolesystemet, og det at innføringsklassen er en integrert del av en ordinær skole bidrar til at overgangen til ordinært tilbud blir mindre utfordrende.

5.3.3 Kompetente lærere

Nyankomne minoritetsspråklige elever har særskilte utfordringer og behov. Elevgruppen er svært sammensatt, hvor noen har mye skolebakgrunn, mens andre knapt kan lese eller skrive. I tillegg har mange elever traumer fra svært vanskelige opplevelser, noe som kan påvirke. Elevene har stort behov for individuell tilrettelegging både for å lære seg norsk og på sikt for å integreres i ordinær klasse. Sett i lys av dette er det avgjørende at lærerne i innføringstilbudet både har formell og erfaringsbasert kompetanse på denne elevgruppens særskilte behov.

Undersøkelsen viser at skoleeier i liten grad har lagt føringer for hva slags kompetanse lærerne bør ha, utover å anbefale at det ansettes lærere med særskilt kompetanse på elevgruppen. Det ser ut til at dette er noe skolene legger stor vekt på og alle kontaktlærerne i innføringstilbudene som inngår i denne undersøkelsen har formell kompetanse på å undervise elever med minoritetsbakgrunn. Samtidig fremkommer det at kompetansen på skolene i stor grad er knyttet til denne enkeltlæreren og følgelig er kompetansen svært personavhengig og relativt sårbar for utskiftning. Enkeltlærerens kompetanse blir spesielt viktig der skoleeier og skoleledelsen har få rutiner og føringer, for eksempel knyttet til kartlegging, faglig innhold og hospitering.

5.3.4 Størrelse på elevgruppen

Samtlige lærere som er intervjuet fremhever at det er svært viktig at antall elever i gruppen/klassen ikke er for stort. På spørsmål oppgir mange lærere at 15 elever bør være maksimalt antall elever per gruppe. Dersom gruppen blir større enn dette, har ikke læreren mulighet til å følge opp hver enkelt på den måten elevene har behov for.

Elever uten skolebakgrunn fra før, som ikke kan norsk og som ikke kan skrive og/eller lese når de starter i innføringsklassen, må, i følge informantene, få opplæring separat. På skoler hvor det er få elever i innføringsklassen kan det derfor være nødvendig med mindre for å sikre at nivået i hver gruppe blir forholdsvis likt.

5.3.5 Trygghet og mestringsfølelse hos elevene

Undersøkelsen viser at mange av elevene i innføringstilbud har opplevd mye vondt og fort føler seg utrygge. Enkelte har også dårlig erfaring med å gå på skolen. Alle informantene fremhever at trygghet og mestringsfølelse blant elevene er en forutsetning for læring og progresjon. Informantene understreker at systemet rundt eleven og selve innføringstilbudene må utvikles med tanke på å trygge elevene, og få dem til å stole på lærere, medelever og skolesystemet og samfunnet som helhet. Mange informanter opplever at dette behovet lettest ivaretas når elevene får mulighet til å være en del av en innføringsklasse der flere av elevene er i samme situasjon, og hvor det er færre elever enn i ordinær klasse.

5.3.6 Hospitering i ordinære klasser

Samtidig som mange elever har behov for å gå i et skjermet innføringstilbud, understreker informantene at det også er viktig å introdusere elevene for det ordinære skolemiljøet på et tidlig tidspunkt. Undersøkelsen viser at alle skolene på grunnskolenivå har utarbeidet faste rutiner for hvordan elevene i innføringstilbud skal hospitere i ordinære klasser.

Enkelte elever vil kunne hospitere i ordinære klasser fra dag én, og overføres fra innføringstilbud i løpet av kort tid. Andre elever har behov for mer tid før de hospiterer i ordinære klasser. Det er viktig at skoleledelsen og lærerne er fleksible med tanke på hva den enkelte elev har behov for, og hvilke muligheter som finnes når det gjelder tilrettelegging for hospitering. For elever som

ikke har god nok kompetanse i norsk, kan det likevel være mulig og hensiktsmessig å hospitere i praktisk-estetiske fag som kroppsøving og mat og helse.

5.3.7 Veiledning om utdanningsprogrammer

Flere informanter gir uttrykk for at elevgruppen og deres foresatte har svært høye forventninger til elevenes videre utdanning og samtidig ofte lite innsikt i elevens forutsetninger for å fullføre og bestå. Undersøkelsen tyder på at både elever og foresatte undervurderer hvor utfordrende det er å gjennomføre norsk videregående opplæring. Informantene oppgir at elevene har en tendens til å velge det tilbudet som tilsynelatende innebærer kortere tid, selv om lærere og samarbeidspartnere vurderer at de har behov for et mer tilrettelagt løp. Mange av elevene har videre tendens til å velge studiespesialisering, til tross for at lærere vurderer at de har sterkere interesse og bedre forutsetninger for å gjennomføre yrkesfaglige studieprogram. Dette bidrar til at flere elever enn nødvendig faller fra videregående opplæring, eller de oppnår dårligere resultater enn de kanskje har forutsetninger for.

Sett i lys av disse erfaringene er det flere informanter fra skoler og skoleeiere som mener det er nødvendig med særskilt veiledning overfor denne gruppen når det gjelder videre studie- og utdanningsvalg. Erfaringen tilsier at foresatte ofte har stor påvirkningskraft og det er derfor viktig at informasjonen også når foreldregruppen. Flere av fylkeskommunene som inngår i undersøkelsen, bl.a. Sør-Trøndelag fylkeskommune v/ Thora Storm vgs. og Hordaland fylkeskommune, har arrangert egne informasjonsmøter for elever med minoritetsspråklig bakgrunn og deres foresatte, nettopp for å bidra til at elevene søker seg til tilbud som de har forutsetninger for å fullføre og bestå.

5.3.8 Grunnskoleopplæring på ordinære videregående skoler som godt alternativ for ungdom med kort botid

Et flertall av informantene uttrykker at to år i innføringstilbud er for lite for mange av de nyankomne elevene. Dette gjelder særlig elever som kommer til Norge sent i skoleløpet og som har lite eller ingen skolebakgrunn. Mange av informantene fra fylkeskommuner og innføringstilbud i videregående opplæring oppgir at elever som har vært i Norge i bare noen måneder, skrives ut av ungdomsskolen med vitnemål fra norsk grunnskole. De kvalifiserer dermed til opptak i videregående opplæring, til tross for at de kan svært lite norsk og har svært lite fagkunnskaper. Informantene oppgir at denne elevgruppen ikke har mulighet til å gjennomføre utdanningsløpet med dette grunnlaget. For denne elevgruppen fremstår tilbud om grunnskoleopplæring på ordinære videregående skoler som et godt alternativ til ordinært innføringstilbud. Dette er noe Thor Heyerdahl vgs. i Vestfold fylkeskommune og Sjøvegan vgs. i Troms fylkeskommune har lang og svært positive erfaringer med. Flere andre fylkeskommuner, blant annet Østfold og Hordaland, som inngår i denne undersøkelsen, har nettopp startet med et lignende tilbud og vurderer å utvide dette til å gjelde flere skoler.

5.4 Oppsummering og vurderinger

Denne undersøkelsen bekrefter funnene fra lignende studier, altså at skoleeierne stort sett har liten oversikt over hvordan det går med innføringseleven videre i skoleløpet. Unntaket er Hedmark fylkeskommune og Sjøvegan vgs. i Troms fylkeskommune, men selv her må statistikken tolkes med varsomhet og/eller er ikke direkte sammenlignbar med øvrig statistikk.

Videre bekrefter denne undersøkelsen at det er vanskelig å si noe om kvaliteten på innføringstilbudene, blant annet fordi vi vet for lite om hvordan det går med elevene videre. Vår vurdering er derfor at der nødvendig med mer forskning på feltet og utvikling av et bedre datagrunnlag for å følge målgruppen over tid.

Vårt inntrykk fra intervjuene er at det går bra med en del av elevene, spesielt de som har skolebakgrunn forut for deltakelse i innføringstilbud. Samtidig er det et flertall av informantene som oppgir at mange av innføringseleven har behov for mye mer opplæring, blant annet i norsk, før de «slippes over» i ordinær undervisning. Dette understøtter det som fremkommer i

foregående kapitler, altså at ett til to år i innføringstilbud er for kort tid til at elevene tilegner seg nødvendige og tilstrekkelige ferdigheter til å følge ordinær undervisning.

Selv om det er vanskelig å vurdere kvaliteten, tilsier undersøkelsen at det er mulig å si noe om forutsetningene for at innføringstilbud skal fungere som et egnet tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever:

- For det første indikerer undersøkelsen at en aktiv skoleeier er en viktig forutsetning for et godt tilbud. Dette handler om at skoleeier i større grad enn den enkelte skole har anledning til å systematisere og samle kompetanse på feltet og utvikle en felles policy, retningslinjer og kvalitetsstandarder for innføringstilbud. Vår vurdering er at skoleeier bør ta en mer aktiv rolle når det gjelder innføringstilbud. Dette er viktig for å sikre et godt og likeverdig tilbud til innføringselevne, samtidig som det gjør det enklere for lærerne som underviser i innføringstilbud å planlegge og tilrettelegge undervisningen
- For det andre er vårt inntrykk at en såkalt «delvis sentralisert modell» er en fornuftig måte å organisere innføringstilbud på. Det gir skoleeier og skolene mulighet til å samle, bygge og utvikle kompetanse på nyankomne minoritetsspråklige elever ved enkelte skoler, fremfor at kompetanse blir altfor spredt og smal. Videre gir det elevene mulighet til å få opplæring i et skjermet og trygt klassemiljø, samtidig som de er en del av en større enhet på skolen og får mulighet til å møte jevnaldrende elever utenfor innføringstilbudet og lære hvordan det er på en «vanlig» skole
- For det tredje er kompetente lærere svært viktig. Vårt inntrykk fra undersøkelsen er at innføringstilbudene drives av dyktige og engasjerte lærere, og at skoleeiere de siste årene har lagt vekt på å gi lærerne kompetanseopplæring når det gjelder målgruppen i form av blant annet etter- og videreutdanning. Dette er viktig, både for å fastholde og rekruttere gode lærere, samt bygge kompetanse på skolene. Undersøkelsen viser at kompetanse på målgruppen tenderer til å være individavhengig og slik sett sårbar, og det er følgelig viktig å bygge mer robust kompetanse på målgruppen ved å kvalifisere flere lærere gjennom etter- og videreutdanning
- For det fjerde har størrelse på elevgruppen betydning. Til tross for at hva som er «ideell» gruppestørrelse blant annet vil avhenge av elevenes forutsetninger og behov, anslår mange av lærerne som er intervjuet at det ikke bør være flere enn 15 elever i hver gruppe. Dersom elevene har lite/ingen skolebakgrunn, bør undervisningen foregå i enda mindre grupper, evt. gis individuelt/1:1
- For det femte er det viktig at elevene føler seg trygge og har tiltro til egen mestring
- For det sjette er hospitering et vellykket grep for å understøtte innlæring av norskferdigheter og sosialisering generelt

Videre viser undersøkelsen at målrettet og spisset veiledning om utdanningsprogrammer og utdanningsvalg rettet mot elever og foreldre/foresatte svært viktig, både for å unngå at innføringselever går for raskt over i ordinært løp og at de velger et utdanningsprogram som de har dårlige forutsetninger for å fullføre og bestå.

Sett i lys av det svake grunnlaget en del nyankomne elever tilsynelatende har når det gjelder norsk- og faglige ferdigheter, er vår vurdering at det er viktig at elevene får tilstrekkelig med tid i innføringstilbud for å sikre at de har godt grunnlag for videre skolegang. Vårt inntrykk at tilbud om grunnskoleopplæring på ordinære videregående skoler kan være et godt alternativ til ordinært innføringstilbud. Dette har Thor Heyerdahl vgs. i Vestfold fylkeskommune og Sjøvegan vgs. i Troms fylkeskommune lang og positiv erfaring med. Dette er tilbud som fordrer tid og

ressurser, og godt samarbeid mellom kommune og fylkeskommune. Samtidig er det sannsynligvis god samfunnsøkonomi på sikt, for å styrke den enkeltes forutsetninger til å fullføre og bestå videregående opplæring og slik sett legge grunnlag for videre deltakelse i utdannings-, arbeids- og samfunnsliv.

VEDLEGG 1: KASUSBESKRIVELSER BERGEN KOMMUNE OG ROTHaugEN SKOLE

1.1 Innføringstilbud i Bergen kommune

Bergen kommune har hatt opplæringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever ved Nygård skole siden midten av 1980-tallet. Bakgrunnen for at det i sin tid ble opprettet innføringstilbud ved én skole, var ønske om å samle kompetanse knyttet til denne spesielle elevgruppen. I 2012 valgte kommunen imidlertid å endre innføringstilbudet fra én sentral innføringsskole ved Nygård, til 12 skoler med innføringstilbud i de ulike bydelene. Utgangspunktet for omorganiseringen av begynneropplæringen for de minoritetsspråklige elevene var ønske om å «*integre dem raskere i ordinære klasser i skolen og fremme en raskere innlæring av norsk språk*»¹⁸.

Bystyret i Bergen vedtok at omorganiseringen av tilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever skulle gjennomføres i tre faser. I den første fasen skulle det opprettes en pilotklasse ved Rothaugen skole i skoleåret 2013/2014. Etter evalueringen av pilotprosjektet skulle resten av innføringstilbudet på ungdomstrinnet fordeles på fem ungdomsskoler i skoleåret 2014 - 2015 (fase 2), og til syv barneskoler i skoleåret 2015 - 2016 (fase 3).

Det ble opprettet en styringsgruppe, en prosjektgruppe og en referansegruppe som skulle gjennomføre implementeringen av vedtaket. Prosjektgruppen kom med forslag og anbefalinger for gjennomføringer av bystyrevedtaket. Ferdigbehandlede forslag og anbefalinger ble så sendt til referansegruppen. Til slutt ble disse sendt til styringsgruppen for godkjenning. På denne måten forankret man prosjektet både i den politiske og administrative ledelsen i kommunen.

1.1.1 Dagens tilbud

I dag er det innføringsklasser på 12 skoler spredt mellom de ulike bydelene i Bergen kommune. Det er innføringsklasser for ungdomstrinnet på Hop, Lynghaug, Olsvik, Rothaugen og Åstveit. På barnetrinnet er det innføringsklasser for elever på skolene Seljedalen, Skjold, Slettebakken, Mehlenpris, Ny-Krohnborg, Nygårdslie og Ytre Arna. Til sammen er det 97 elever i innføringstilbud på barneskolene og 80 elever på ungdomstrinnet. I tillegg er det 45 nyankomne elever i 1. og 2. trinn. Det er bare elever fra 3.trinn og oppover som får tilbud om innføringsklasse i Bergen, da nyankomne elever i aldersgruppen 1. og 2. trinn får tilrettelagt tilbud på nærskolen. Bakgrunnen for at kommunen har valgt å ikke gi elevene på 1. og 2. trinntilbud om opplæring i innføringsklassen er først og fremst at de minste elevene, i enda større grad enn de litt eldre elevene, har behov for å gå på skolen i nærmiljøet. I tillegg opplever kommunen at det er enklere å tilrettelegge undervisningen for de aller minste elevene i den ordinære klassen, sammenlignet med for de større elevene. Kommunen opplever at på 1. og 2. trinn er skolehverdagen og fagene nye for «alle» elevene, og de nyankomne minoritetsspråklige elevene skiller seg dermed ikke grunnleggende fra andre elever, med unntak av at de må lære norsk. Kommunen erfarer at det tar forholdsvis kort tid å få de minste elevene opp på et nivå i norsk som gjør at de har utbytte av undervisningen i klasserommet og at det derfor er mer

¹⁸ Byrådssak 165/12.

hensiktsmessig å gi dem integrert og individuelt tilpasset opplæring i ordinær klasse fra dag én. Skolene som har elever tilhørende denne gruppen får ekstra tilskudd til å ta vare på og følge opp elevene. Per i dag er det 28 barneskoler i Bergen som har nyankomne 1. og 2. klassinger.

Hver av skolene som har innføringsklasse har én gruppe nyankomne elever. Hver innføringsklasse har to hele lærerstillinger, i tillegg til en assistent i 50 prosent stilling eller en ekstra lærer i 25 prosent stilling. Kommunen etterstreber å fordele elevene slik at hver skole får en gruppe på rundt 15 - 20 elever, men dette lar seg ikke alltid gjøre. Det er imidlertid ingen nedre grense på antall elever i hver gruppe, så enkelte av skolene har innføringsklasse med 6-7 elever. Bakgrunnen for at kommunen har valgt å opprettholde tilbudene selv på skoler med forholdsvis få elever er at de erfarer at elevgrunnlaget endrer seg såpass raskt at det er behov for å opprettholde tilbudet gjennom skoleåret.

Det er fagavdelingen for barnehage og skole i kommunen som gjør vedtak om plassering av den enkelte elev. Vurderingen av hvor eleven skal gå i innføringstilbud gjøres med hensyn til avstand, transportmuligheter og på hvilke skoler det er tilgang på morsmålslærere til eleven.

Elevene som går i innføringsklassene har fra første dag tilhørighet i en ordinær klasse på sitt trinn. Etter hvert som eleven lærer seg norsk, skal han/hun delta i fag i sin ordinære klasse. Lærerne vurderer fortløpende hvilke elever som kan ha utbytte av å gå i ordinær klasse i hvilke fag. Overføring til ordinær fagundervisning skjer i samarbeid mellom kontaktlærer, tospråklig faglærer og lærere i ordinær klasse.

1.1.2 Forankring av tilbudet i kommunen

Vårt inntrykk er at innføringstilbudene i Bergen kommune er godt forankret i kommunens administrasjon, ledelse og også blant politikere. Dette gjenspeiler seg blant annet i prosessen knyttet til desentraliseringen av innføringstilbudene fra Nygård skole til de 12 nærskolene som i dag har innføringsklasser. Prosessen var godt forberedt og ble gjennomført etter planen, med evaluering av pilotprosjektet, før de steg 2 og 3 ble implementert.

I tillegg gjenspeiler kommunens tette oppfølging av innføringstilbudene seg i at kommunen har lagt konkrete føringer for både det faglige innholdet i innføringstilbudene og overgangsrutiner gjennom henholdsvis *Innføringsplan for nyankomne minoritetsspråklige elever i Bergen kommune* og et årlig rundskriv hvor kommunens retningslinjer for opplæringstilbudet fremgår. I rundskrivet er både nærskolen og innføringsskolens oppgaver og rutiner knyttet til bl.a. registrering og overgangsrutiner for elevene beskrevet, i tillegg til rutiner for kartlegging, skoleskyss, tilsetning av lærere m.m.

Innføringsplanen fungerer i praksis som en lokal læreplan da planen spesifiserer det faglige innholdet i innføringstilbudene. Det fremkommer bl.a. at det er *Læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter* og *Læreplan i morsmål for språklige minoriteter* som skal ligge til grunn for undervisningen i innføringsklassene, og at elevene skal kartlegges etter kartleggingsverktøyet utviklet av Utdanningsdirektoratet. I innføringsplanen er det en egen oppstartplan for de første åtte ukene av skoleåret i innføringstilbudet. Planen tar for seg åtte ulike temaer, og for hvert tema er det konkretiserte læringsmål, eksempler på hvordan undervisningen kan legges opp og hvilke læremateriell læreren kan ta benytte. Etter de første åtte ukene skal opplæringen i innføringstilbudene basere seg på temaene i de ulike fagene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Lærerne står fritt til å velge hvilke av temaene som brukes og hvor omfattende hvert tema skal behandles. Hvilke fag, og omtrentlig antall timeplan for hvert fag, er imidlertid spesifisert.

I tillegg til at skoleeier har lagt føringer for organisering og innhold i innføringstilbudene, legger kommunen også til rette for kompetanseheving- og erfaringsutveksling med egne nettverk for kontaktlærerne i innføringsklassene, skolelederne på innføringsskolene og morsmålslærerne.

Nettverkene samles tre ganger i halvåret og det er ulike temaer for hver samling. Det er dedikerte veiledere som driver nettverkene. Veilederne er fire av de mest erfarne og kompetente lærerne som underviser i innføringsklassene, og jobber 50 prosent som lærer og 50 prosent som veileder i kommunen. I tillegg til å holde nettverkssamlingene bistår veilederne skolene, skolelederne og lærerne i innføringsklassene ved behov. Veilederne kan bistå med alt fra administrative spørsmål, gjennomgang av regelverk, ansettelse av lærere i innføringsklassene, utvikling av hospiterings- og overgangsrutiner, det faglige innholdet i tilbudet m.m. Kommunen har utviklet en egen kompetansehevingssplan i migrasjonspedagogikk hvor det er listet opp de ulike temaene skolene kan få bistand om veilederne av.

1.1.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Det er nesten 300 elever i Bergen kommune i aldersgruppen 17 - 19 år som ikke har ungdomsrett og som dermed ikke kvalifiserer for opplæring i videregående. Kommunen har ansvaret for denne gruppen, og gir dem et tilbud ved voksenopplæringen ved Nygård skole. Der er det tre ulike løp, men de aller fleste i denne gruppen går på eksamensrettet grunnskole som betyr at de i løpet av to år tar eksamen i de fem grunnskolefagene. Fra og med skoleåret 2016/2017 har kommunen og fylkeskommunen inngått et samarbeid om et prøveprosjekt om en kombinasjonsklasse for grunnskoleopplæring for elever med og uten ungdomsrett. Bergen kommune betaler for de 13 elevene i klassen som ikke har ungdomsrett og Hordaland fylkeskommune betaler for de 13 elevene som har ungdomsrett. Prosjektet er inspirert av kombinasjonsklassen ved Thor Heyerdahl vgs. i Bergen.

1.2 Innføringstilbud ved Rothaugen skole

Rothaugen ungdomsskole ligger i Bergen sentrum og har plass til 550 elever. Høsten 2016 er det 515 elever ved skolen. Dette inkluderer innføringsklassen som består av 20 elever.

Rothaugen skole ble i 2012 valgt ut til å være pilotskole for innføringsklasse da nybegynneropplæringen for minoritetsspråklige i Bergen kommune skulle omorganiseres. Det var flere grunner til at akkurat Rothaugen ble valgt som pilotskole. For det første hadde skolen det som beskrives som et «robust norsk språkmiljø», noe som ble ansett som positivt da målsettingen med å opprette innføringsklasser på ordinære skoler var blant annet å gi nyankomne minoritetsspråklige elever tilgang til det norske språket i skolehverdagen. Videre er Rothaugen skole en ressurskole, noe som innebærer at skolen fungerer som en base for lærerne som driver tospråklig fagopplæring og morsmålsundervisning. Da bystyret vedtok at det skulle opprettes innføringsklasser på ordinære skoler, lå det som et premiss at innføringsskolene i størst mulig grad skulle samlokaliseres med ressurskoler for at kompetanse og ressurser kunne utnyttes på best mulig måte. Sist men ikke minst var det et viktig kriterium at skolens ledelse var positive til å ha en innføringsklasse på skolen.

1.2.1 Organisering av innføringstilbudet

Innføringstilbudet ved skolen er, som de øvrige innføringstilbudene i Bergen kommune, organisert som en egen klasse. Da noe av bakgrunnen for desentraliseringen av innføringstilbudet var at elevene skulle integreres raskere og bedre i ordinære klasser, skrives elevene også inn i en ordinær klasse fra starten av skoleåret og hver elev får tildelt en fadder i denne klassen. Som vi kommer tilbake til i avsnittet om overgang og hospiteringsordninger, skal elevene tilbringe tid i den ordinære klassen i de fagene de har forutsetninger for å følge. I praksis tilbringer imidlertid de fleste av elevene mesteparten av tiden i innføringsklassen, spesielt i det første halvåret.

Det er i dag 20 elever i klassen. Lærerne opplever at dette er en litt for stor gruppe til å følge opp hver enkelt på den måten de har behov for og uttrykker at en klasse på 15 elever er mer ideelt.

Målet for undervisningen i innføringsklassen er at elevene skal ha mulighet til å gå over i ordinær klasse etter ett år, men ved behov får elevene tilbud om utvidelse til to år. Elevene som kommer

underveis i skoleåret får nesten alltid mulighet om å gå to år i innføringsklassen, men først etter at det er fattet nytt vedtak om at eleven har behov for særskilt språkopplæring, herunder innføringstilbud.

1.2.2 Lærere og kompetanse

Det er tre egne lærere som jobber med innføringsklassen. Til sammen utgjør disse 2,5 hele lærerstillinger. Det etterstrebes at elevene i innføringsklassen skal gå færrest mulig lærere å forholde seg til, og det er et krav fra skoleeier at lærerne som jobber i innføringsklassen skal ha formell kompetanse på å undervise denne elevgruppen. To av lærerne som underviser i innføringsklassen i dag jobbet tidligere på Nygård skole og har således også lang erfaring med å undervise denne elevgruppen. Lærerne opplever selv at de har god kompetanse på å undervise elevgruppen.

I tillegg til de faste kontaktlærerne har elevene i innføringsklassen tilgang på tospråklig fagopplæring gjennom morsmålslærere, men elevene får ikke tilbud om morsmålsundervisning. Informantene fra skolen opplever at tilgangen på tospråklige faglærere ses er svært viktig for at elevene skal lære seg norsk raskest mulig.

I tillegg til kommunens team av alle lærere som jobber med innføringsklassene utgjør lærerne i innføringsklassen på Rothaugen, avdelingsleder som har ansvar for innføringsklassen og rektor et eget migrasjons-pedagogisk team (mig-ped team) på skolen. Teamet har faste møter én gang i uken, og tar opp saker av prinsipiell karakter eller saker knyttet til enkeltelever. I tilfeller der det er nødvendig inviteres helsesøster, tospråklig lærer eller andre faglærere med i temaet.

1.2.3 Rutiner for kartlegging

Det er utviklet faste rutiner for kartlegging av elevene i innføringstilbud, og lærerne følger Bergen kommunes retningslinjer som fremkommer i det årlige rundskrivet og i innføringsplanen. I første omgang foregår kartleggingen ved at lærerne har en startsamtale med alle elevene. Gjennom denne fremkommer det hva slags andre former for kartlegging som er nødvendig. Lærerne understreker at det er bevisst at de ikke møter elevene med «et batteri av ulike kartleggingsverktøy» da de erfarer at dette ofte fører til at elevene blir bekymret og utrygge. Elevene skal imidlertid kartlegges i norsk av lærerne i innføringsklassen og på morsmål av tospråklig faglærer i løpet av den første måneden. Lærerne understreker at de opplever det som lite hensiktsmessig å ha en fast kartleggingsmal for alle elevene da de har så ulike utgangspunkt og behov. For elever som ikke kan lese og skrive, og/eller som ikke kan noe norsk fra før, benyttes nonverbale tester for å kartlegge elevenes kunnskap i andre fag. For elever som har noe kjennskap til norsk fra før benyttes mer skriftlige tester.

Videre er det løpende kartlegginger underveis i skoleåret. Lærerne benytter NAFO og Utdanningsdirektoratet sitt kartleggingsmaterieell, men har også utviklet egne tester som følger undervisningen og det faglige som gjennomgås i timene. Disse underveistestene tar mer form av en øvelse for eleven, da lærerne opplever at det er viktig at elevene ikke sitter igjen med en følelse av å mislykkes. Testene tilpasses derfor den enkelte elevs behov og ferdigheter. Elevene som mangler skolebakgrunn fra før, eller som ikke kan noe norsk, jobber i noen tilfeller med testen i forkant sammen med tospråklig faglærer. Elevene som ikke kan skrive, får gjennomgå testen muntlig. I tillegg understreker lærerne at underveistestene er like mye en tilbakemelding til dem om deres undervisning som en test av elevenes kunnskaps- og ferdighetsnivå. Lærerne benytter derfor underveistestene til å justere egen praksis dersom de ser at mange av elevene ikke har fått med seg viktige elementer i undervisningen i de enkelte bolkene.

Ved slutten av skoleåret gjennomgår elevene en avslutningskartlegging med utgangspunkt i en mal lærerne selv har utviklet.

1.2.4 Det faglige og pedagogiske innholdet i innføringstilbudet

Lærerne i innføringsklassen har utviklet et eget faglig opplæringstilbud for innføringsklassen. De første 8 ukene av skoleåret består undervisningen av grunnleggende norskopplæring med fokus på begreper og noe grammatikk. Undervisningen i norsk tar utgangspunkt i læreplanen i grunnleggende norsk, og i starten legges det vekt på «nære» emner som kropp, klær, høflighetsfraser etc. Etter de første ukene med norskopplæring jobber klassen modulvis med ulike fag. Lærerne følger temaene og kompetansemålene fra kommunens innføringsplan, men har selv satt sammen pensum i hver modul med tekster fra fagbøkene på 8., 9. og 10. trinn, i tillegg til at de har laget mye selv. Alle fagmodulene avsluttes med en prøve som fungerer som løpende underveisvurdering av eleven.

Strukturen i undervisningen i hver bolk er forholdsvis lik. Elevene har en lesetekst i lekse hver dag. Teksten, som er laget av lærerne i innføringstilbudet¹⁹, består av omtrent to sider med tekst, men for hvert avsnitt er det lagt inn spørsmål til innholdet i teksten. Hver dag starter med at klassen leser leseteksten høyt i kor i klassen, og i etterkant går lærerne gjennom de ulike begrepene i teksten. Teksten blir gitt i lekse til neste dag. I tillegg til å lese teksten høyt minst fem ganger, skal elevene svare skriftlig på spørsmålene. Dagen etter skal elevene lese teksten høyt i klassen, og deretter følger ulike former for oppgaver knyttet til teksten. Lærerne benytter ofte samtalesirkel med hele klassen, mindre gruppearbeid eller individuelt skriftlig arbeid. Lærerne etterstreber å variere undervisningen og arbeidsmetodene så det ikke skal bli kjedelig for elevene. Samtidig understreker de at den faste strukturen og rammen rundt opplæringen er et bevisst valg, da de opplever at dette letter innlæringen for elevene. Mange av elevene har behov for å lære læringsstrategier, da dette er noe de i liten grad har med seg fra tidligere skolegang. Nettopp dette med å reflektere rundt innholdet i teksten de leser og den generelle undervisningen er noe det legges stor vekt på i norsk skole, men som mange elever ikke har kompetanse på fra før. Dette er derfor noe lærerne legger stor vekt på i undervisningen.

Etter den grunnleggende norskopplæringen er første læringsmodul RLE. Bakgrunnen for valget med å starte med RLE er at dette er noe de aller fleste av elevene har et forhold til fra før. Faget brukes som en inngangsport til å snakke om trygghet, etikk, respekt etc. Videre har elevene én fagmodul om pubertet og seksualitet i tre uker (samfunnsfag/naturfag), en fireukers modul om andre verdenskrig (historie), fire uker med arv og miljø-lære (naturfag), én modul med demografi med særlig fokus på landene elevene kommer fra og kjønn og jenters rettigheter (geografi/samfunnsfag), én modul med energi og klima (naturfag/geografi/samfunnsfag), og én modul med fokus på det (nye) norske samfunnet med rettigheter, innvandring, rasisme osv. (samfunnsfag). Bolkene og temaene er valgt ut med utgangspunkt i hva som er viktige referansepunkter i opplæringen i ordinær undervisning. I tillegg er temaene valgt med utgangspunkt i hva som beskriver det norske samfunnet og hva elevene har behov for å kjenne til av normer og verdier. Det er bevisst valgt ut litt ømtålige temaer slik at elevene skal få prøve ut tanker og få en forståelse av norske tankesett med veiledning fra lærerne. Lærerne opplever at dette er viktig for å forebygge radikalisering og bygge forståelse og gjensidig respekt mellom og blant elevene.

Matematikk er unntatt modulundervisningen, og elevene får i stedet litt undervisning hver dag, ofte i første time. Undervisningen handler i stor grad om begrepsopplæring. Lærerne erfarer at en del elever er flinke i matematikk fra før, men de har likevel behov for å lære de norske begrepene før de kan hospitere i ordinære matematikktimer. Undervisningen i matematikk handler derfor i stor grad om begrepsopplæring, i tillegg til å forstå og tolke tekstbaserte matematikkstykker.

¹⁹ Tekstene som er utarbeidet av de to lærerne i innføringsklassen, Andrienne Skjold og Kristin Fagerheim, skal utgis i læreboken «På høyden – Fagundervisning på grunnleggende norsk for minoritetsspråklig ungdom» (arbeidstittel) på forlaget Aschehoug Undervisning. Et utdrag fra to av tekstene er lagt som vedlegg til kasusbeskrivelsen av tilbudet ved Rothaugen skole.

I tillegg til fellesundervisningen i innføringsklassen, har elevene tospråklig fagopplæring med morsmålslærer fire timer i uken. I disse timene jobber elevene med det de selv har behov for å få hjelp til. Det kan være hjelp til lekser, til å øve til en prøve, eller repetisjon av begreper og uttrykk som er gjennomgått i klassen. Lærerne i innføringstilbudet opplever at dette tilbudet er avgjørende for at elevene skal ha utbytte av undervisningen i innføringstilbudet. Det er tett samarbeid mellom lærerne i morsmålsundervisningen og lærerne i innføringstilbud om hva den enkelte elev har behov for å jobbe med.

1.2.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Som allerede redegjort for var muligheten for å integreres raskere i en ordinær skole og klasse, blant annet gjennom ulike former for hospiteringsordninger, hovedformålet med omstruktureringen og desentraliseringen av begynneropplæringen i Bergen. For å understøtte dette får alle elevene i innføringsklassen også utdelt en ordinær klasse (ofte omtalt som baseklasse). Eleven får også en fadder fra denne klassen. Lærerne oppgir at de ønsker at elevene skal hospitere i baseklassen i de fagene eleven selv er motivert for, og der lærerne opplever at de har mulighet til å følge undervisningen. For mange av elevene som har lav kompetanse i norsk, opplever imidlertid lærerne at hospitering i ordinær klasse kan være svært utfordrende og derfor også lite meningsfull. Det er derfor først og fremst etter jul elevene hospiterer i teoretiske fag, og det gjelder bare noen av elevene. I de praktiske og estetiske fagene som kroppsøving og kunst- og håndverk er det vanligere for alle elevene, også de med svært lite norskkunnskaper fra før, å hospitere i sin baseklasse.

1.2.6 Resultater for elevene

Informantene ved skolen uttrykker at de opplever at innføringstilbudet er nødvendig og at mange elever lærer mye i løpet av det året (evt. de to årene) de er i innføringstilbudet. På denne måten opplever informantene at elevene har et godt læringsutbytte av innføringstilbudet, gitt sitt utgangspunkt. Alle informantene ved skolen oppgir imidlertid at mange av elevene har behov for lenger tid i innføringstilbud enn det de får på Rothaugen. Lærerne opplever at selv om mange av elevene utvikler et «overflatespråk» relativt raskt, er det mange som sliter med fagbegreper og å uttrykke seg på en slik måte som gjør at de har mulighet til å gjennomføre et ordinært utdanningsløp. Både lærere og skoleledere opplever at elever som har lite eller ingen grunnskole fra hjemlandet ikke er klare for å følge ordinær undervisning selv om de har vært i innføringstilbudet selv i to år.

1.3 Oppsummering

Innføringstilbudet i Bergen ble endret i forbindelse med omleggingen av begynneropplæringen i kommunen i 2012. Prosessen var nøye planlagt og Rothaugen, og de andre skolene i kommunen som har innføringsklasse, ble strategisk valgt ut med utgangspunkt i kriterier som beliggenhet, andel elever med minoritetsspråklig bakgrunn, tilgangen på kompetente lærere samt tospråklige faglærere m.m.. Det er vårt inntrykk at denne systematiske planleggingen av organiseringen av innføringsklassene, har bidratt til at tilbudene holder høy kvalitet.

Bergen kommune skiller seg også ut ved å være tettere på innføringstilbudet enn flere andre kommuner. Organiseringen av og det faglige innholdet i tilbudet er forankret i kommunen en egen innføringsplan, samt det årlig rundskrivet hvor kommunens retningslinjer for opplæringstilbudet fremgår. Dette sikrer at innføringstilbudene på de ulike skolene har de samme retningslinjene å forholde seg til og bidrar til at tilbudet til elevene i kommunen blir sammenfallende. Kommunen har også lagt til rette for kompetanseoverføring og kompetanseheving blant lærerne som jobber i innføringstilbud gjennom en egen veiledningsordning med tilhørende kompetansehevingsplan, hvor det er listet opp de ulike temaene skolene kan få bistand om veilederne av. Dette fremstår som en god ordning som andre kommuner kan ta lærdom av.

VEDLEGG: EGENUTARBEIDETE TEKSTER FRA INNFØRINGSTILBUDET VED ROTHaugen SKOLE

De følgende tekstene er hentet fra læreboken «På høyden – Fagundervisning på grunnleggende norsk for minoritetsspråklig ungdom» (arbeidstittel) på forlaget Aschehoug Undervisning. Tekstene er utarbeidet av kontaktlærerne ved innføringstilbudet ved Rothaugen ungdomsskole i Bergen, Andrienne Skjold og Kristin Fagerheim. Tekstene gjengis med tillatelse fra forlaget og opphavspersonene.

Tekst 1

Leselekse til _____

Rothaugen skole er en stor ungdomsskole. Skolen ligger i sentrum. Skolen har cirka 500 elever. Elevene på ungdomsskolen går i åttende, niende og tiende klasse.

- Hvor ligger Rothaugen skole?
- Hvor mange elever er det på Rothaugen skole?

Elevene i Startklassen går i åttende, niende og tiende klasse. I Startklassen lærer de norsk.

- Hvilke klasser går elevene i Startklassen i?
- Hva lærer de i Startklassen?

Elevene har også noen fag med baseklassen. Noen har *matte*. Noen har *mat og helse*. Noen har *kunst og håndverk*. Noen har *språkfag* eller *gym*.

- Hvilke fag kan elevene ha med baseklassen sin?

Startklassen har klasserom i tredje etasje. Klasserommet er stort og lyst. Det har mange vinduer. Det er mange pulter og mange stoler i rommet. Elevene sitter ikke alene. Lærerne sier at elevene må samarbeide. Da lærer de mye.

- I hvilken etasje har Startklassen klasserom?
- Hvorfor sitter ikke elevene alene?

Noen ganger sitter de i en sirkel. I sirkelen øver elevene på å snakke norsk. De øver og øver. De må øve masse hvis de skal bli gode i norsk.

- Hva må elevene gjøre for å bli gode i norsk?

Elevene har også tospråklige lærere. De tospråklige lærerne snakker norsk og elevenes morsmål. Det er bra å få hjelp på morsmålet. Elevene spør de tospråklige lærerne hvis det er noe de ikke forstår.

- Hva er en tospråklig lærer?

Tekst 2 (utdrag)

Leselekse til _____

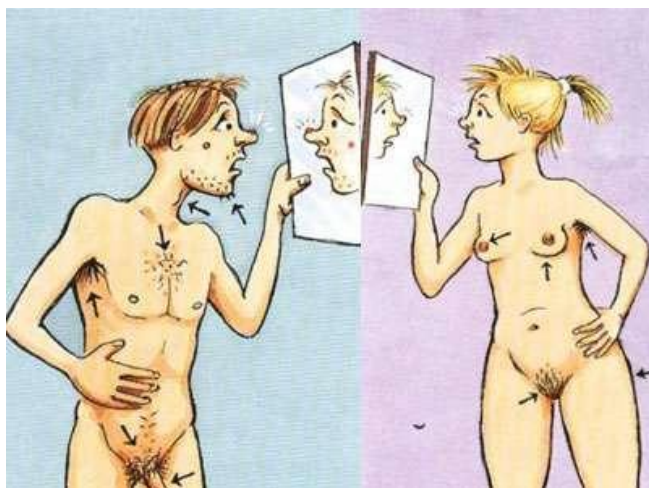
Puberteten er den delen av livet der vi forandrer oss fra å være barn til å bli voksen. Vi har forandret oss siden vi ble født. Forandringen har skjedd sakte. Men, i puberteten forandrer vi oss raskt. I puberteten forandrer kroppen seg både utenpå og inni. Vi forandrer oss fysisk og følelsesmessig.

- Hva er puberteten?
- Hvordan forandrer vi oss før puberteten?
- Hvordan forandrer vi oss i puberteten?

Det er viktig å lære om puberteten. Forandringene som skjer i puberteten, kan gjøre at vi bekymrer oss. Når vi forstår hva som skjer med oss, blir vi kanskje ikke så redde. Når kroppen forandrer seg, settes det nye krav til kosthold og hygiene. I tillegg henger puberteten og seksualitet sammen. Derfor lærer vi også om seksualitet.

- Hvorfor må vi lære om puberteten?

I puberteten begynner kroppen å vokse fort. Jenter kan vokse mellom 6 og 11 centimeter på ett år. Gutter kan vokse mellom 7 og 15 cm. De fleste jenter kommer i puberteten når de er mellom 9 og 15 år. De fleste gutter kommer i puberteten når de er mellom 11 og 16 år. Noen starter tidlig i puberteten, og noen starter sent.

- Når kommer jenter vanligvis i puberteten?
- Når kommer gutter vanligvis i puberteten?
- Hvor mye pleier jenter å vokse i puberteten?
- Hvor mye pleier gutter å vokse i puberteten?

Noen blir fort ferdig med puberteten. Hos noen varer puberteten lenge. Noen blir ferdige med puberteten i løpet av ett år. Andre kan være i puberteten i seks år. Begge deler er normalt. Du opplever kanskje puberteten annerledes enn vennene dine opplever den.

- Kommer alle ungdommer i puberteten samtidig?
- Varer puberteten like lenge for alle?
- Opplever alle ungdommer puberteten likt?

Skrivelekse: Svar på kulespørsmålene.

SALANGEN KOMMUNE OG SALANGEN 1-10 SKOLE

1.1 Innføringstilbud i Salangen kommune

Salangen kommune ligger i Troms fylkeskommune og har 2219 innbyggere. I kommunen er det én grunnskole for 1.-10. trinn og én videregående skole. Disse ligger lokalisert rett ved hverandre i tettstedet Sjøvegan, hvor også kommunehuset, asylmottaket, helsestasjon og andre tjenester ligger.

Salangen har hatt asylmottak i 27 år og har blitt kjent for at de har bygget opp et helhetlig og integrert tilbud til minoritetsspråklige elever i forbindelse med mottaket. Fordi kommunen har et flyktningsmottak og generelt få arbeidsinnvandrere, har de fleste minoritetsspråklige elevene i Salangen flyktningebakgrunn.

Utdanningsdirektoratet har valgt Salangen som én av 27 Språkkommuner i 2016.

Språkkommunene får tilskudd som skal brukes til å etablere og drifte lokale, faglige nettverk. Lærere og barnehagelærere skal delta i nettverkene for å utvikle nye måter å jobbe lokalt med språk, lesing og skriving i barnehage og skole.²⁰ I Salangen var arbeidet med satsingen så vidt kommet i gang i september 2016, men man har diskutert muligheten for at prosjektet skal fokusere spesielt på gutter og minoritetslever, og det er dermed mulig at prosjektet kan påvirke tilbudet til innføringsgruppa.

1.1.1 Dagens tilbud

Kommunens ene grunnskole gir et innføringstilbud der elever ideelt sett skal tilbringe tre måneder på heltid i en egen innføringsgruppe og deretter ha 1/3 - 1/2 av timene i dette tilbudet mens de integreres i ordinære klasser. Det er imidlertid så få fremmedspråklige elever som til enhver tid oppholder seg i Salangen at disse ikke alltid utløser nok midler til å finansiere lærerstillingene tilknyttet klassen, og da får elevene færre timer i innføringstilbudet enn det skolen opprinnelig ønsker. Innføringsgruppen favner alle elever fra 6 til 15 år. Kvaliteten i tilbudet blir dermed bedre når det er mer enn to elever i gruppa (fordi dette i utgangspunktet utløser tilstrekkelig lærertimer), og når elevene er på noenlunde samme ferdighetsnivå (slik at læreren kan inkludere alle elevene i samme undervisningsopplegg).

Kommunen har gitt skolen mulighet til å utforme innføringstilbudet slik de synes er hensiktsmessig, og ansvaret for planer og strategier ligger på skolenivå. Grunnskolen opplever likevel at tilbudet er godt forankret hos kommunal ledelse. Dialogen mellom skolen og kommunen foregår i hovedsak mellom skoleleder og kommunalsjef, og disse møtes jevnlig på oppvekstmøter omkring én gang i måneden. Kommunen følger med på skolen og har dialog med dem om eventuelle utfordringer som oppstår. Hvis skolen får problemer med å dekke utgiftene til innføringstilbud innenfor de ordinære budsjettmidlene, oppgir skoleeier selv at de vil gjøre omdisponeringer i skolebudsjettet og overføringene til skolen for å sikre at elevene i innføringsgruppa får et forsvarlig minimumstilbud.

1.1.2 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Ungdom som mangler grunnskole har et eget grunnskoleopplæringstilbud ved Sjøvegan vgs.²¹ Det er i dag omkring 120 elever i dette tilbudet i dag. Dersom en elev ankommer kommunen som 15-åring gjøres det en individuell vurdering av om eleven vil ha nytte av å gå rett over i grunnskoleopplæringstilbudet på Sjøvegan, eller om eleven bør begynne i innføringsklassen på Salangen grunnskole.

²⁰ <http://www.salangen.kommune.no/norges-foerste-spraakkommuner>

²¹ Dette tilbudet beskrives nærmere i en egen kasusbeskrivelse.

Grunnopplæringstilbudet for ungdom finansieres av kommunen og driftes av den videregående skolen. Tilbudet har seks kompetansetrinn der trinn 1 er for elever som ikke kan skrive og lese i det hele tatt. Når en elev har fullført trinn 6 skal eleven ha mulighet til å følge og fullføre ordinær undervisning på lik linje som ordinære elever. Elevene oppgraderes til neste trinn når lærerne mener de har mestret det de skal lære i et nivå, og de får først søke seg til ordinær videregående opplæring når de har mestret det sjette nivået, hvor de får grunnskolevitnemål. Tilbudet er ikke tidsbegrenset, og eleven tilbringer så lang tid i tilbudet som de behøver for å bestå nivå 6.

1.2 Innføringstilbud ved Salangen skole

Alle klassetrinn i kommunen er samlet på Salangen skole i sentrum av Sjøvegan. Skolen hadde per september 2016 264 elever og 40 lærere (fordelt på 32 stillinger). Totalt har rundt 50 av elevene ved skolen minoritetsbakgrunn. Nylig ankomne minoritetselever har en egen innføringsklasse med egen lærer. Ved skolestart 2016 er det 11 elever i innføringsklassen, noe som er noe mer enn det har vært tidligere år.

Skolen har gitt et særskilt tilbud til nyankomne minoritetselever siden opprettelsen av kommunens asylmottak i 1989. Tilbudet har siden oppstart vært organisert på samme måte, der nyankomne minoritetselever plasseres i en egen gruppe for intensiv grunnopplæring og gradvis overføres til ordinære klasser etter hvert som de er klare. Lærere ved skolen har utviklet innholdet i tilbudet i samarbeid med PP-tjenesten.

Det er først de senere årene at flyktninger og asylsøkere har blitt bosatt i kommunen. Dette medfører at det både ankommer og slutter elever i innføringsklassen til alle tider av skoleåret. Dette utgjør en utfordring for kommunen når det gjelder å planlegge kapasiteten i tilbudet, og for skolen når det gjelder å planlegge undervisningsopplegget.

1.2.1 Organiseringen av innføringstilbudet

Nylig ankomne minoritetselever skrives inn i en ordinær klasse, men har tilbud om 16 timer med grunnleggende norskopplæring i innføringsklassen.

De første tre månedene har elevene bare opplæring i grunnleggende norsk i innføringsklassen, og har følgelig 16 timer undervisning per uke. Lærerens erfaring er at elevene får mer utbytte av å ha tid til å fordøye det nye de lærer snarere enn å være med i ordinære timer der de ikke forstår noe av hva som sies. Etter tre måneder starter eleven å hospitere i sin ordinære klasse i praktiske og estetiske fag. Etter hvert har elevene gradvis flere timer i ordinært tilbud. Hvilke timer eleven hospiterer i, avgjøres ut fra elevens ferdigheter i de ulike fagene. Det vanligste er at elever har timer i grunnleggende norsk i innføringsklassen i ett til halvannet år før de overføres til ordinært tilbud på fulltid. Det er ikke fastsatt noen øvre grense for hvor lenge elever kan ha timer i innføringsgruppa.

Det er vanligvis mellom to og ti elever i innføringsklassen, og de har undervisning sammen på tvers av alder. Det er to lærere tilknyttet innføringsgruppen, men det er én av disse som har det overordnede ansvaret for tilbudet og som har mesteparten av undervisningen.

Siden asylmottaket som ligger i kommunen får nye beboere gjennom hele året, kommer det også elever med behov for opplæring i innføringstilbud til Salangen på alle tidspunkt i skoleåret. Dersom det kommer nye elever som trenger oppfølging og norskopplæring på et helt grunnleggende nivå, og det er andre elever i innføringsklassen som har opparbeidet seg nok kompetanse i norsk til at han/hun har mulighet til å følge undervisningen i ordinær klasse, overføres eleven i mange tilfeller fra innføringstilbudet på tross av at læreren opplever at han/hun ville hatt utbytte av mer tid i innføringstilbudet. Bakgrunnen for dette er at læreren ikke har mulighet til å utforme et felles undervisningsopplegg til gruppen dersom ferdighetsspraket innad i gruppen blir for stort.

Dersom innføringsgruppa har få elever, kan ikke lærerressursen i klassen alltid finansieres av tilskuddene som følger med elevene. I disse tilfelle oppgir skoleeier at de vil gå inn med ekstra økonomiske ressurser til skolen for å sikre et for å sikre at elevene i innføringsgruppa får et forsvarlig minimumstilbud. Informantene fra skolen oppgir at de opplever at det nasjonale regelverket ikke gir føringer som er etterlevbare for skoler som har så få nylig ankomne minoritetselever som Salangen har, og de har derfor utviklet tilbudet slik de synes blir best ut fra ressursene de har tilgjengelige.

1.2.2 Lærere og kompetanse

Innføringsklassen har én full lærerstilling i tillegg til en 20 prosent administrativ ressurs. Dette er fire ganger så mye som vanlig og er lagt til stillingen for at læreren skal drive kartleggingsarbeid og ha mulighet til å ha mange oppfølgingsamtaler med elevene. Dersom det er få elever i gruppen (1-3 elever), underviser hovedlæreren for innføringsgruppa også i ordinær tilbud for å utnytte ressursene på skolen best mulig.

Læreren som har ansvaret for innføringsgruppen har 25 års erfaring med minoritetsspråklige barn og har også formell kompetanse i tospråklig opplæring. Ettersom han skal pensjonere seg i løpet av noen år, oppgir både læreren selv og skoleleder at det er viktig at læreren overfører erfaring og kompetanse til andre lærere på skolen. Skoleeier oppgir at de er innstilt på å legge til rette for at en eventuell ny lærer i innføringsgruppen ønsker å ta relevant etter- eller videreutdanning. Skoleeier vil imidlertid ikke sette som krav at læreren i innføringstilbudene skal ha spesialkompetanse på å undervise minoritetsspråklige elever ut over pedagogisk lærerutdanning.

Skolen har ikke tilgang på morsmåls lærere eller tospråklige lærere, men benytter tolk ved behov når elevene kartlegges.

1.2.3 Rutiner for kartlegging

Skoleeier har ikke lagt føringer for kartlegging av elevene i innføringstilbud, og skolen har heller ingen faste rutiner for gjennomføring av dette. Det er læreren i innføringsklassen som gjør en vurdering om når det er behov for å kartlegge eleven. Ved begynnelsen av opplæringen, enten ved skolestart eller når eleven starter i innføringsgruppen, gjør læreren en vurdering av elevens kompetanse i de ulike fagene gjennom muntlig samtale med eleven og observasjon av hvordan eleven takler og løser små oppgaver som blir gitt i klassen og interagerer med andre de andre elevene. Læreren opplever dette som mer hensiktsmessig enn formelle kartleggingsprøver når eleven kan svært lite norsk. Som regel gjennomføres første formelle kartlegging etter et par måneder når eleven har lært seg noe norsk og dermed har mulighet til å oppfatte hva oppgaven i kartleggingen dreier seg om. Ved første kartlegging benytter læreren TOSP som kartleggingsverktøy.

1.2.4 Det faglige innholdet i innføringstilbudet

Opplæringen i innføringstilbudet er i all hovedsak knyttet til norskopplæring, og læreren baserer i noen grad undervisningsopplegget på læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter. Siden kompetansen i norsk varierer til dels stort og elevene derfor har svært ulike behov, oppgir læreren at han prøver å gi den enkelte elev individuell oppfølging så langt det lar seg gjøre. Det er likevel behov for noe fellesundervisning og læreren benytter seg av ulike temaer for å strukturere undervisningen. Læreren utformer en individuell tema- og lekseplan hver uke som elevene får delt ut.

Mye av undervisningen er basert på læreverket Norsk Start. Læreverket består av flere bøker tilpasset elever på ulikt nivå i norsk, men hvor bøkene har samme temaer og struktur. Elevene kan dermed jobbe med samme tema, men ut i fra sin egen kompetanse og behov. Læreren opplever det som lite hensiktsmessig og ikke praktisk mulig å følge en rigid timeplan med detaljerte kompetanse- og ferdighetsmål for denne elevgruppen. Læreren prøver isteden å være

fleksibel når det gjelder progresjonen i undervisningen og jobber med hvert tema til han opplever at alle elevene har skjønt og lært seg de viktige begrepene.

1.2.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Nyankomne minoritetsspråklige elever som skal begynne på Salangen begynner parallelt i innføringsklassen og i ordinær klasse. Som nevnt ønsker skolen at elevene får en gradvis innfasing fra innføringstilbudet og over i ordinær undervisning, men i mange tilfeller lar ikke dette seg gjøre på grunn av manglende lærerressurser. Når det ikke er nok elever i innføringsgruppen til å finansiere en hel lærerstilling, og det dermed ikke er full undervisningsuke i innføringsklassen, følger elevene ordinær undervisning de delene av dagene der det ikke er undervisning i innføringsgruppen.

Avgjørelsen om når en elev har tilstrekkelige ferdigheter til å gå over i ordinært tilbud er som regel en skjønnsmessig vurdering fra lærerens side, da denne følger elevene tett og kjenner dem godt. Siden elevene er i ordinære klasser fra begynnelsen, har også lærerne i de ordinære klassene mulighet til å gi innspill på når eleven opplever å kunne følge den ordinære undervisningen. Dersom det kommer flere elever som har behov for å begynne i innføringsgruppen midt i skoleåret, må i noen tilfeller andre av elevene i innføringsgruppen overføres til ordinær klasse, for å sikre at det ikke blir for mange elever i innføringsgruppen.

Når elevene begynner i ordinære klasser blir lærerne enige om et faglig opplegg for eleven i de ordinære timene. Klassene i ordinært tilbud er imidlertid store og flere av informantene opplever at det derfor ikke er mulig å gi elevene den individuelle oppfølgingen de burde ha hatt.

Det at det finnes et grunnskoleopplæringstilbud for ungdom ved den videregående skolen gjør at informantene på Salangen føler seg svært trygge på at elevene kommer til å få god oppfølging når de slutter i 10.klasse ved Salangen. Dersom elevene er klare for ordinær videregående opplæring og har et vitnemål med karakterer, vil de fremdeles få lærere som har kompetanse på deres behov og har gode forutsetninger for å gi dem eventuell særskilt språkopplæring dersom eleven får vedtak om dette.

1.2.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Flere tjenester i Salangen kommune er plassert geografisk nærme hverandre i Sjøvegan, og informantene oppgir at det er mye samarbeid mellom de ulike aktørene som har ansvar for tilbud til barn og unge med minoritetsspråklig bakgrunn. Den viktigste grunnen til at samarbeidet fungerer godt er, i følge informantene, at det eksisterer formelle fora der representanter fra de ulike tjenestene møtes jevnlig for å utveksle informasjon, samt at det er en kultur blant aktørene for at man også har utstrakt uformell kontakt knyttet til enkeltsaker. Informantene forteller om svært lav terskel for å ta kontakt med hverandre og villighet til å bruke tid på å hjelpe hverandre. De ansatte i tjenestene kjenner godt til hvem som arbeider i andre tjenester og hvilke oppgaver de har.

Et viktig offisielt forum er kommunens tverrfaglige forum som fokuserer på barn og ungdom. I forumet sitter representanter fra barnevern, asylmottaket, skole og barnehage, og møtene er jevnlig viet flyktninger spesielt. Forumene fungerer som en plattform for erfaringsutveksling, kompetanseheving og tverrsektorielt samarbeid både på system- og individnivå.

PP-tjenesten i Salangen er en del av en interkommunal tjeneste med to andre kommuner. De siste årene har tjenestens arbeid blitt lagt om slik at de legger vekt på utvikling av skoletilbud på systemnivå heller enn å bruke all tid på enkeltsaker. Ledelsen på skolen møter PP-tjenesten gjennom et fast ressursteam der også skolens spesialpedagogiske koordinator deltar. På møtene diskuteres opplæringen til innføringsgruppen generelt, og det er også rom for å ta opp enkeltsaker. Informantene oppgir at enkeltsaker knyttet til elever i innføringstilbud behandles på samme måte som for elever i ordinært tilbud. Dersom lærer eller andre er bekymret for en elevs

utvikling, drøftes dette i teamet og det redegjøres for hva som er blitt prøvd ut av tilrettelegging. Dersom det vurderes at eleven har behov for bistand utover det skolen har mulighet til å tilby gjennom tilrettelegging, melder skoleleder sak til PP-tjenesten.

I tillegg til tett samarbeid med PP-tjenesten, har skolen tilgang på helsesøster to dager i uka. Helsesøster fremheves som en viktig ressursperson når det gjelder tilbudet til, og oppfølging av, elevene i innføringsgruppa. Helsesøster på skolen har tett samarbeid med en annen helsesøster i kommunen som er tilknyttet asylmottaket. Helsesøsters inntrykk er at elever i innføringstilbudet som har det vanskelig i all hovedsak fanges opp, og at elevene får et tilfredsstillende og tilrettelagt tilbud.

Når det gjelder foreldresamarbeid, syns skolen dette fungerer godt fordi de benytter tolk på foreldremøter og oppfølgingsamtaler. Videre opplever skolen at det er lav terskel for å ta kontakt med den videregående skolen for å diskutere saker som dreier seg om elever som skal begynne der.

Det fremheves av flere av informantene som positivt at kommunen har vært en aktiv støttespiller med politisk vilje til å prioritere barn og ungdom med minoritetsbakgrunn. Kommunen ønsker at barna skal ha en helhetlig utvikling og gir også støtte til utenomfaglige tiltak for integrering. De finansierer for eksempel at minoritets elevene kan gå på fritidsaktiviteter sammen med norske barn og være med på leirskole.

1.2.7 Resultater for elevene

Informantene på skolen opplever at det er mange faktorer som er med på å påvirke elevenes læringsutbytte og at det derfor er utfordrende å si noe om, og eventuelt i hvilken grad, innføringstilbudet er tilfredsstillende. For det første oppgir informantene at elevenes læring og mulighet til å lære i stor grad påvirkes av deres psykiske helse. Når nye elever kommer til asylmottaket og skal begynne på skolen kalles de inn til en rutinemessig legesjekk og en helsesamtale med helsesøster på Salangen helsestasjon. Helsesøster forteller at av disse barna henvises rundt 70 prosent av barna til BUP på grunn av krisereaksjoner etter traumatiske opplevelser. Ofte skjer henvisning etter helsesamtalen, men det hender også at elevene har problemer som først blir tydelige etter noen uker eller måneder. Det er ofte læreren som oppdager at det er noe som plager elevene, og dette gir seg utslag i søvnproblemer, spisevegring, apati, konsentrasjonsvansker og/eller sinne. Læringsutbyttet til disse elevene er gjerne svært dårlig. Likevel understreker lærere og helsesøster at det er positivt for disse elevene å være sammen med andre elever i et trygt og stabilt miljø på skolen.

I tillegg til at elevenes psykiske helse er til hinder for læring, og dermed også elevenes resultater, oppgir flere av informantene at nivåforskjellene mellom elevene i innføringstilbud i noen grad er en barriere for at elevene lykkes. Læreren oppgir at han ikke har mulighet til å følge opp elevene individuelt på den måten de har behov for fordi spriket i elevgrunnlaget i gruppen er stort både når det gjelder alder, botid i Norge, tidligere skolebakgrunn og språkkunnskaper. Generelt opplever imidlertid skolen at elever som ankommer Norge når de er i barneskolealder greier seg fint i overgangen til ordinært tilbud, mens de som kommer i ungdomsskolealder uten skolebakgrunn har et etterslep som det er vanskelig å ta igjen. Informantene ved skolen ser det imidlertid som svært positivt at elevene har mulighet til å fortsette i grunnskoletilbudet ved Sjøvegan videregående skole, der de opplever at eleven får tiden de trenger for å komme opp på et nivå som gir dem gode forutsetninger for videre opplæring i ordinært tilbud.

1.2.8 Endring av tilbudet sett opp i mot flyktningsituasjonen

Det har tradisjonelt vært mellom 2-10 elever i innføringsklassen på Salangen. Høsten 2015 ble det imidlertid opprettet et nytt privat asylmottak i Salangen hvor det ble bosatt 22 enslige mindreårige asylsøkere. De fleste av asylsøkerne var omkring 15 år gamle. Utover dette var ungdommene en uensartet gruppe når det kom til tidligere skolebakgrunn. Noen av

ungdommene hadde mange år med skolebakgrunn fra hjemlandet, mens andre var tilnærmet analfabeter. Fordi det var så mange elever som hadde behov for å starte i innføringsgruppen, hadde skolen mulighet til å dele elevene i to grupper ut i fra om de kunne lese- og skrive eller ikke. Dette ble fremhevet som helt sentralt for at skolen greide å gi et tilfredsstillende tilbud til elevene. Per høsten 2016 er alle fra denne gruppa overført til ordinær klasse på ungdomstrinnet.

1.3 Oppsummering

Innføringstilbudet ved Salangen skole preges av at Salangen er en liten kommune med drøye 2000 innbyggere. Dette gir både fordeler og utfordringer når det kommer til å utforme et godt tilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever. En av fordelene ved å være en liten kommune er at kommunens tjenester og tilbud ligger i umiddelbar nærhet til hverandre, og at de ansatte har god oversikt over og kontakt med hverandre. Dette gjør at både skolen og andre aktører har mulighet til å tilrettelegge og følge opp elevene på individuell basis, noe som informantene fremhever som svært viktig for at denne elevgruppen skal få et godt tilbud.

I små kommuner som Salangen er det imidlertid spesielt utfordrende å planlegge kapasiteten i tilbudet. I mange tilfeller har det kun vært én eller to elever som har hatt behov for innføringstilbud i kommunen, og dette utløser ikke nok lærerressurser til at skolen kan tilby et ordinært innføringstilbud. I tillegg er det en utfordring å få tak i (nok) lærere med kompetanse på elevgruppen. Per i dag er det én lærer i innføringsgruppen, noe skolen og kommunen opplever som sårbart. I situasjoner der det er mange elever med behov for innføringstilbud, og nivået i elevgruppen spriker, vil de «flinkeste» elevene overføres til ordinært tilbud fordi læreren i innføringstilbudet ikke har mulighet til å utviklet et felles undervisningsopplegg til alle elevene. Tett samarbeid og kommunikasjon mellom bosettingsmyndigheter og skoleeier fremstår derfor som en sentral faktor for å sikre at skoleeier kan planlegge kapasitet og ressurser til innføringstilbudene.

TRONDHEIM KOMMUNE OG ILA BARNESKOLE

1.4 Innføringstilbud i Trondheim kommune

I Trondheim kommune er det 57 grunnskoler. Kommunen har lang erfaring med undervisning til minoritetsspråklige i barnehage og utdanning, og har hatt en form for innføringstilbud siden 1980. Innføringstilbudet i kommunen ble i sin tid opprettet da det kom mange flyktninger fra Chile og Vietnam til kommunen, og det oppstod et behov for et eget opplæringstilbud til barna og ungdommene i denne gruppen.

Da innføringstilbudet ble opprettet i 1980 var tilbudet lokalisert på en egen skole ved Ila barneskole. I 2000 gikk imidlertid kommunen over til en delvis desentralisert organisering der enkelte av kommunens ordinære skoler fikk et særskilt ansvar for de minoritetsspråklige nyankomne elevene.

Også i dag er Trondheim kommunes innføringstilbud organisert med egne mottaksklasser. Dette er et bevisst valg da kommunen opplever at det er viktig for barnas utvikling at de befinner seg i et ordinært skolemiljø der de gradvis kan bli kjent med hvordan det er å gå på en norsk skole. Samtidig opplever kommunen at det er viktig at barna følges opp av kompetente fagpersoner som har spesialkompetanse på opplæring for nyankomne minoritetsspråklige barn. Informanter fra kommunen oppgir at de erfarer at det å gi barna et tilbud i en egen klasse der de kan lære norsk og fagbegreper i eget tempo, bidrar til å trygge dem i skolesituasjonen, noe som er en forutsetning for god læring. Skoleeier opplever at det vil være svært uheldig å plassere barna rett ut i en ordinær klasse da mange vil føle seg utrygge og isolert når de ikke har en grunnleggende forståelse for hva som foregår i timen.

1.4.1 Dagens tilbud

I Trondheim omtales innføringstilbudene for «mottaksklasser», og det er i dag seks skoler med mottaksklasser i kommunen: fire mottaksskoler på barnetrinnet (Bispehaugen, Kattem, Saupstad, Ila) og to mottaksskoler på ungdomstrinnet (Huseby og Rosenberg). Tilbudet ved Bispehaugen er nyopprettet i 2016 etter at kommunen høsten 2015 konstaterte at det var behov for å utvide kapasiteten i innføringstilbudet. I tillegg er det planlagt innføringsklasse ved en ny skole som skal bygges i byen.

Per august 2016 var det 166 elever i kommunen som mottok innføringstilbud, men antall elever varierer mye gjennom skoleåret fordi elever ankommer eller forlater kommunen i forbindelse med bosettingsprosesser. Som regel øker antall elever i innføringstilbud ut over høsten. Tabell 1 viser det maksimale antallet plasser i hvert innføringstilbud i 2016.

Tabell 1: Maksimale antall plasser i innføringstilbud i Trondheim

Plasser i innføringstilbud i Trondheim					
Barneskoler				Ungdomsskoler	
Ila	Bispehaugen	Kattem	Saupstad	Huseby	Rosenborg
65	25	38	20	60	30

Tilbudene ved skolene har en overordnet lik struktur, men det er lokale variasjoner fra skole til skole knyttet til blant annet antall elever i hver klasse, tilgang til klasserom og variasjon i elevgruppas skolebakgrunn.

Ressursmessig blir elevene i mottaksklassene på ungdomstrinnet prioritert foran barnetrinnet. Dette er en strategisk beslutning fra kommunens side, da det anses som mer kritisk og også mer

utfordrende å følge opp elever som kommer sent i skolegangen. Barneskolene er innforstått med denne ressursprioriteringen.

1.4.2 Forankring av innføringstilbud i kommunen

Kommunen opplever selv at de har et sterkt politisk, administrativt og faglig fokus på minoritetsspråklige i skolesystemet, og at innføringstilbudet er forankret i på alle nivåer i kommunestrukturen. Oppvekstkontoret har egne møter med skoleledere og fagledere for mottaksklassene der det for eksempel diskuteres hvilke økonomiske prioriteringer som skal gjøres for å sikre langsiktighet og stabilitet i innføringstilbudet. Informantene oppgir at det er en utfordring at mange elever begynner og slutter i mottaksklassene underveis i skoleåret, noe som gjør planlegging av kapasitet og ressurser utfordrende. I møtene diskuteres det også mer faglige problemstillinger og hva det er ønskelig at kompetansehevingstiltak fremover skal dreie seg om. I tillegg fremheves møtene som et forum hvor representantene fra de ulike skolene kan dele erfaringer.

Kommunen har også en veiledningsordning hvor faglederne i mottaksklassene også fungerer som veiledere overfor andre ordinære skoler når det gjelder undervisning av minoritetsspråklige elever. Veiledningen innebærer blant annet kursing av de ansatte ved skolene, bistand i enkeltsaker, og veilederne kan være med i timen for å hjelpe lærerne med hvordan de best skal følge opp minoritetselever i klasser. Flere informanter gir uttrykk for at innføringstilbudene i dag er langt mer faglig fundert enn det de var for bare noen få år siden, og at lærere og andre som jobber med barna i innføringstilbud har langt bedre kompetanse på denne elevgruppen enn tidligere. Kommunen opplever selv at møtene mellom kommuneadministrasjonen og skoleledere og fagleder, og den generelle forankringen av innføringstilbudet i kommunen, har vært en avgjørende faktor for denne utviklingen.

Kommunen legger ikke føringer på det faglige innholdet i mottaksklassene, men følger opp dette gjennom å kvalitetssikre fagplanene for mottaksklassene som alle skolene er pliktige til å utforme. Kommunen legger heller ikke føringer for *hvordan* mottaksskolen skal kartlegge elevene, men det er en forutsetning *at* de kartlegger elevene sine dersom de skal få ressurser til tilbudet. Da dette kravet ble innført for noen år siden holdt kommunen kurs og fagdager om kartlegging.

Skoleeier er opptatt av at fagpersoner som arbeider med nyankomne minoritetsspråklige elever skal ha kompetanse på feltet og gir blant annet prioritet til søknader om etterutdanning i tema som norsk som andrespråk, flerkulturell forståelse og liknende. I 2015 satset kommunen på tverrfaglige fagdager om krigstraumatiserte barn, hvor de hadde invitert en av Norges fremste barnepsykologer som har spesialisert seg på barn i krise.

Kommunen har utviklet en rutine for hvordan nyankomne minoritetsspråklige elever som kommer til kommunen skal tas i mot. Eleven skal møte opp ved sin lokale nærskole og skrives inn i en klasse ved skolen der. Eleven og dens foresatte har så et møte med skoleledelsen. Dersom det fremkommer at eleven kan svært lite norsk og det derfor er tydelig at eleven har behov for innføringstilbud, informerer skolen om hva innføringstilbud er og innebærer, og med de foresattes aksept søker skolen kommunen om at eleven skal få plass i en mottaksklasse. Hvilken skole og mottaksklasse eleven plasseres i, bestemmes med utgangspunkt i reiseveien for eleven og hvilken skole som har kapasitet.

1.4.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Minoritetsungdommer uten ungdomsrett får tilbud ved grunnskoleavdelingen på kommunens senter for voksenopplæring, hvor det er en egen gruppe for ungdom mellom 16 og 24 år. Det er tre toårige programmer i tilbudet (norskopplæring, grunnskoletilbud og komprimert 8.-10.trinn).

Ungdommene kan dermed få opplæring i opptil seks år og kan i tillegg til grunntilbudet få morsmålsundervisning og leksehjelp.²²

Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune har diskutert muligheten for å opprette et grunnskoletilbud lokalisert på en videregående skole etter modell fra Thor Heyerdahl skole i Larvik, men det er foreløpig ikke lagt noen konkrete planer om dette.

1.5 Innføringstilbud ved Ila skole

Ila skole har omkring 380 elever og omtrent 20 prosent av elevene er minoritetsspråklige. Ila fungerte i mange år som mottaksskole for alle nyankomne elever i Trondheim kommune. Tilbudet som ble gitt til denne elevgruppen ved Ila var imidlertid adskilt fra resten av skolen, og elevene var ikke integrert i ordinære klasser. Etter et kommunepolitisk vedtak i 2000 ble det samlede tilbudet ved Ila lagt ned til fordel for flere mottaksklasser på ordinære skoler. Flere lærere som hadde jobbet på den sentrale mottaksskolen ved Ila fortsatte imidlertid å jobbe i den nye mottaksklassen ved Ila.

Skolen har i dag det største innføringstilbudet i kommunen med plass til 65 nyankomne minoritetsspråklige elever. Disse deles inn i flere forskjellige mottaksklasser og det gjøres en vurdering fra år til år hvordan det er hensiktsmessig å dele dem inn.

1.5.1 Organiseringen av innføringstilbudet

Per september 2016 har Ila fire mottaksgrupper, og hver av disse har en egen kontaktlærer. Gruppene deles som regel etter alderstrinn. Størrelsen kan variere, men det etterstrebes å ha rundt 16 elever i hver gruppe. De aller yngste og de aller eldste elevene har imidlertid alltid egne grupper. For tiden er det to øvrige grupper: én for elever på 2.-3. trinn og én for elever på 4.-5. trinn.

I tillegg til de aldersbaserte mottaksgruppene, har Ila også en gruppe for illitterære elever. Alle illitterære elever på barnetrinnet i Trondheim starter i denne alfabetiseringsgruppen på Ila. Dersom det er 1-3 elever i denne gruppen, utløser det en 50 prosent lærerstilling. Flere enn tre elever utløser imidlertid en full lærerstilling. Elevene i denne gruppen får opplæring i å lese å skrive både på norsk og på morsmål. Tospråklige lærere er derfor viktige for dette tilbudet. Elevene har felles opplæring i norsk og individuell eller smågruppeundervisning i morsmål. Når elevene har lært å lese og skrive, blir de overført til mottaksklassen.

Som hovedregel går elevene i mottaksklassen i ett år. Ved behov kan imidlertid elevene få vedtak om to år i tilbudet. Dette gjelder i hovedsak elever som ankommer Norge etter fylte 10 år og som ikke har skolegang fra hjemlandet sitt. Elever som har traumer når de kommer til Norge og som derfor har problemer med å følge undervisningen, får også i mange tilfeller tilbud om to år i mottaksklassen dersom det vurderes at det er til det beste for eleven. Tidligere måtte skolen søke skoleeier om innvilge et ekstra år for elevene, men skolene kan nå selv innvilge et ekstra år til de elevene de opplever at har behov for det. Både informanter fra skoleeier og skoleledelsen opplever at dette gir større mulighet til å utøve en viss fleksibilitet og tilpasse opplæringstilbudet til den enkelte elev. For eksempel kan skolen selv velge å innvilge ekstra tid til en elev som begynner i mottaksklassen i løpet av skoleåret på 6.trinn slik at han/hun slipper og overføres til den lokale nærskolen etter et år, år og dermed slipper en periode på noen måneder i et nytt skolemiljø før eleven igjen skal overføres til sin lokale ungdomsskole.

1.5.2 Lærere og kompetanse

For tiden er det fire lærerårsverk tilknyttet mottaksklassen. I tillegg bistår to arabisktalende assistenter i de gruppene som til enhver tid har behov for ekstra støttet. Det overordnede ansvaret for tilbudet ligger hos en fagkoordinator på skolen. Ila har også tilgang på tospråklige

²² Kilde: <https://www.trondheim.kommune.no/content/1117725474/Ungdomsgruppa-16-24-ar>

lærere som er ansatt i kommunen og som fordeler undervisningstid mellom flere skoler. Kommunen krever at tospråklige lærere skal ha pedagogisk kompetanse og oppgir at det er utfordrende å få tak i nok kvalifiserte tospråklige lærere. Informantene fra Ila oppgir det imidlertid som svært viktig å ha tilgang til tospråklige lærere. I tillegg til å være svært viktige i undervisningen, hjelper de også til når det gjelder dialog og kontakt mellom skolen og elevenes foresatte.

Skolens ledelse oppgir selv at de er opptatt av kunnskapsbasert praksis og å følge med på forskningen om opplæring i norsk som andrespråk. Alle lærerne som underviser i mottaksklassen, med unntak av én nyutdannet lærer, har eller holder på å ta utdanning eller kursing knyttet til undervisning av minoritetsspråklige elever. Informantene fra skolen opplever også å ha god tilgang på erfaringsbasert kompetanse fordi flere av de ansatte har lang erfaring med å arbeide med elevgruppa og deres særskilte utfordringer. Verken skolen eller skoleeier stiller imidlertid krav om at lærere i mottaksklasser skal ha spesialkompetanse på elevgruppen, selv om de mener dette er ønskelig. Kommunen opplever at tilfanget av lærere med slik kompetanse ikke stort nok til å sette et absolutt krav, og kommunen satser derfor heller aktivt på å løfte kompetansen til de som ansettes. Kommunen oppgir for eksempel at de prioriterer søknader om utdanning i migrasjonspedagogiske temaer og norsk som andrespråk når lærere søker om etterutdanning. I tillegg har kommunen selv tatt initiativ til flere etterutdannings- og samarbeidsprosjekter om aktuelle migrasjonspedagogiske tema for skolene i Trondheim. Blant annet arrangeres det jevnlig fagdager for tilsatte i grunnskolen hvor også ansatte fra PP-tjenesten er invitert. De siste årene har skoleeier hatt spesielt fokus på å bygge mer kompetanse på krigstraumatiserte barn, noe informantene fra kommunen oppgir at de ønsker å fortsette med å satse på. I tillegg oppgir kommunen at de ønsker å satse på å heve kompetansen hos de tospråklige lærerne for å sikre at disse både har pedagogisk kompetanse, god kompetanse i morsmål og i norsk, samt ha spesialisert fagkompetanse.

1.5.3 Rutiner for kartlegging

Som allerede nevnt har ikke Trondheim kommune lagt føringer på hvordan elevene i mottaksklassene kartlegges, men Ila skole har utviklet egne, interne føringer for hvordan dette skal gjennomføres. Det er kontaktlærerne i mottaksklassene som kartlegger elevene. I utgangspunktet er det ønskelig at en tospråklig lærer skal bistå i kartleggingen, men på grunn av mangel på tilgang på tospråklige lærere lar ikke dette seg alltid gjennomføre.

Nye elever i mottakstilbudet kartlegges på morsmål og på norsk i forbindelse med skolestart. Kartleggingen gjennomføres et par uker ut i det nye skoleåret, slik at elevene skal rekke å bli litt trygge på læreren og omgivelsene før de testes. Skolen benytter Utdanningsdirektoratets kartleggingsverktøy *Språkkompetanse i grunnleggende norsk* til den første kartleggingen av elevene. Elevene som går i innføringsklassen skårer alle på det laveste nivået, nivå 1, i kartleggingen. Videre skal elever kartlegges fortløpende, og resultatene på kartleggingen skal rapporteres til skoleeier.

Videre bruker skolen *Vokal* og *Alle teller* for å kartlegge elevene gjennom skoleåret slik at læreren kan følge med på elevens progresjon. I tillegg har skolen utviklet et eget dokument for å kartlegge barna på morsmålet sitt. Dette brukes dersom læreren opplever at eleven bruker lenger tid på å tilegne seg norsk enn det som anses som vanlig. Det har blitt diskutert om denne kartleggingen skal rutinefestes for alle elever i mottaksklassen, men foreløpig gjennomføres det kun ved opplevd behov.

Når det er bestemt at en elev skal overføres til ordinær klasse, kartlegges eleven ved hjelp av et verktøy utviklet ved andre mottaksskoler i kommunen. Hensikten med denne kartleggingen er at nærskolen skal få informasjon om elevens ferdigheter og kompetanse. Verktøyet er et arbeidshefte med en rekke spørsmål som eleven kan arbeide med over flere måneder. Verktøyet

og kartleggingen gir, i følge informantene, læreren og den nye nærskolen et godt bilde av elevens nivå.

1.5.4 Det faglige innholdet i innføringstilbud

Læreplan i grunnleggende norsk er utgangspunktet for undervisningen i mottaksklassene. I tillegg har lærerne som arbeider i mottaksklassen sammen utviklet en lokal årsplan for mottaksklassen. Denne er ny av året og evalueres og justeres fortløpende.

I undervisningen i mottaksklassene fokuseres det i all hovedsak på norsk samt matematikk. I tillegg har elevene engelsk fra og med 5. trinn. Skolen har også valgt å gi elevene timer i mat og helse, blant annet fordi ord knyttet til mat og kjøkken gjerne går igjen i tekstoppgaver i ordinær matematikkundervisning. Elevene begynner gjerne tidlig med å ha kroppsøving og formgivningsfag sammen med en ordinær klasse på sitt alderstrinn. I tillegg har elevene morsmålsopplæring opp til 3. trinn.

Undervisningen i mottaksklassene er i hovedsak temabasert. De første ukene av skoleåret fokuseres undervisningen rundt å utvikle elevenes basisspråk knyttet til hverdagslige temaer som mat, hjem, familie osv. Etter hvert går undervisningen over til å kretse rundt temaer og begreper elevene vil møte i ordinære fag og undervisning. Et eksempel på tema kan være å arbeide med temaet «høst», hvor elevene lærer om farger, natur og bekledding. Andre eksempler på temaer er religiøse høytider, ulike land. For flere av temaene har lærerne tilgang på tilhørende lærebøker som er utviklet i Trondheim spesielt for denne elevgruppen. Klassene har for eksempel en bok med temaet «bondegården».

Undervisningen og innholdet i denne tilpasses for øvrig de ulike gruppene, og skolens ressurser hvert år. Høsten 2016 har for eksempel gruppen for de eldste elevene engelsk med en ordinær engelsklærer to timer i uken, og matematikk med en arabisktalende faglærer. Ut over dette er det kontaktlæreren som underviser elevene i klassen, og som utarbeider det faglige innholdet.

Flere av lærerne som underviser i mottaksklassen benytter lunsjen til å vise videoklipp fra NRK Super. Det hender også at klassen ser filmversjonene av kjente nordiske barnebøker som Knerten, Emil i Lønneberget eller liknende, slik at elevene får kjennskap til kulturelle referanser. Filmene brukes som grunnlag for diskusjon og oppgaver senere.

I mottaksklassene arbeider de etter metodikken fra prosjektet «Bedre læringsmiljø» som pågikk ved skolen fra 2009 til 2014. Metodikken legger vekt på å ha faste rutiner for gjennomføring av timene. Skoledagen begynner med at elevene stiller seg opp utenfor klasserommet og blir hentet av læreren når timen begynner. Elevene har faste plasser og hver dag starter med å si hvilken dato og dag det er. Deretter er det ofte en fast aktivitet som starter skoledagen, dette kan være lesestund, skrivestund eller et gitt fag. Lærerne i mottaksklassene er opptatt av at innlæringen skal bestå av mye repetisjon, dagen avsluttes derfor alltid med en oppsummering av de viktigste punktene fra undervisningen den dagen.

1.5.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Som allerede nevnt, har kommunen en fast rutine for hvordan nyankomne minoritetsspråklige elever skal tas imot på skolen. Denne rutinen følges også ved Ila. Alle elever skal møte opp på nærskolen når de ankommer kommunen, og det er nærskolen som søker om plass i mottakstilbudet dersom dette vurderes å være det beste for eleven. Oppvekstkontoret i kommunen innvilger søknaden og fatter vedtak om på hvilken skole eleven skal starte i mottaksklasse.

På Ila har eleven utgangspunkt i mottaksklassen sin, men hospiterer i ordinært tilbud når læreren opplever at de er klare for det. Hvilket fag eleven hospiterer i avhenger av deres ferdigheter og motivasjon. Informantene ved skolen oppgir at det er svært viktig med tett

kommunikasjon mellom kontaktlæreren i mottaksklassen og læreren i den ordinære klassen som eleven hospiterer i, dersom hospiteringen skal være vellykket. Det arrangeres derfor et møte mellom disse når en elev skal hospitere i ordinær klasse hvor lærerne utveksler erfaringer og forventninger knyttet til elevens fungering i ordinær klasse. Videre oppgir informantene at det er viktig med et fleksibelt system, hvor eleven gradvis kan prøve seg i ordinær klasse, slik at han/hun får mulighet til å føle seg trygg i klassen. Dersom en elev ikke mestrer å følge den ordinære undervisningen, og/eller ikke trives i klassen, vil eleven gå tilbake til å følge undervisningen i mottaksklassen.

Det er også utviklet konkrete rutiner for hva som skal skje når en elev er ferdig i mottaksklassen og skal overføres til nærskolen. Dette skjer i hovedsak i tilknytning til skoleslutt/skolestart, men enkelte elever overføres til nærskolen også midt i skoleåret. Når en elev er ferdig i mottaksklassen får nærskolen, som eleven i utgangspunktet sogner til, informasjon om at eleven kommer tilbake. Ila skole prøver å legge til rette for at eleven møter den nye læreren og den nye klassen sammen med kontaktlærer fra mottaksklassen, og i noen tilfeller hospiterer eleven på nærskolen i en liten periode før selve overføringen. Ofte holdes det også et overføringsmøte på Ila slik at elevenes nye lærere skal få se omgivelsene eleven har hatt hittil. Dersom det er mulig følger kontaktlærer eleven til den nye skolen på selve overføringsdagen. All informasjon knyttet til eleven som kartleggingsresultater etc. blir sendt over til den nye skolen.

Informantene fra Ila viser til forskning som viser at det tar mellom fire og syv år å mestre et nytt språk, og informantene forteller at skolen derfor arbeider målrettet med å bevisstgjøre nærskoler på at elevene ikke er ferdige utlært etter et år i mottaksklassen.

1.5.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Alle kommunale skoler har samme system for samarbeid med barnevern og PP-tjenesten, og informantene fra Ila oppgir at de har tett og godt samarbeid med hjelpetjenester som BUP, flyktningkontoret og PPT, samt helsesøster på skolen. Helsesøster arbeider bl.a. for å bidra til at elevene begynner i ulike former for fritidstilbud sammen med norske barn på egen alder. Skolen mottar ofte tilbud fra frivillige organisasjoner som ønsker å bidra til barnas fritid og har et godt samarbeid med flere av disse, for eksempel Røde kors' ferietilbud, et teaterprosjekt og ulike idrettslag.

Informantene opplever også at samarbeid med foreldre og foresatte fungerer godt. I tillegg til at det arrangeres felles foreldremøter for alle mottaksklassene, inviteres foreldre og foresatte til skolen i forbindelse med aktiviteter som juleverksted, høsttakkefest osv. Skolens rutiner tilsier at kontaktlærer skal ha minst én foreldresamtale i halvåret, men lærerne oppgir at det i praksis gjerne er mange mer eller mindre formelle møter i løpet av et år. På foreldremøtene benyttes tolk og tospråklige lærere.

1.5.6.1 PP-tjenesten

PP-tjenesten i Trondheim er organisert under Barne- og familietjenesten, og PPT har dermed utstrakt kontakt med barnevernstjenesten, psykologtjenesten, helsesøstertjenesten og andre helsetjenester. Kommunen har ikke lagt spesifikke føringer på kompetansen hos PPT når det gjelder minoritetsspråklige elever, men arbeider med en håndbok med retningslinjer for spesialpedagogisk arbeid. Her vil de komme med anbefalinger for spesialpedagogisk arbeid med denne elevgruppa i skole, barnehage og PPT, for eksempel om kartlegging.

Det er utarbeidet konkrete rutiner som skal følges dersom det mistenkes at en elev har lærevansker, og trenger bistand fra PP-tjenesten. Disse rutinene gjelder for alle elevene ved skolen, også for elevene i mottaksklassen. Dersom kontaktlærer eller andre ved skolen mistenker at en elev kan ha behov for bistand fra PP-tjenesten, tas dette i første omgang opp i fagteamet på skolen. I fagteamet sitter skolens PPT-representant i tillegg til avdelingsledere, skoleleder og leder for mottaksklassene. I fagteamet drøftes elevens situasjon, og PPT-representanten

gjennomgår hva skolen har kartlagt og prøvd av tiltak. Dersom det vurderes som nødvendig, henvises eleven til en sakkyndig vurdering ved PPT i løpet av 3 måneder.

Tre av de ansatte ved PP-tjenesten i kommunen har etterutdanning i flerspråklighet og flerkulturell forståelse. Kommunen har videre initierer kompetanseheving på tvers av fagenheter og inviterer PP-tjenesten og andra fra Barne- og familietjenesten inn når de arrangerer fagdager. Ut over dette har ikke skoleeier noe formalisert samarbeid med PPT når gjelder minoritets elever spesielt. PPT har ikke spesielle prioriteringer for nylig ankomne minoritetsspråklige elever, men følger opp denne gruppen på samme måte som andre elever.

Informanter fra PPT medgir imidlertid at sakene til nylig ankomne minoritetsbarn gjerne skiller seg ut fordi de kan være svært komplekse. Elevene som meldes inn til PPT har gjerne sammensatte problemer som kan skyldes en kombinasjon av språkvansker, traumer, foreldre som selv sliter og lærevansker. Informanten fra PPT oppgir at de er forsiktige med å gjøre for mange, tidlige kartlegginger av elever tilhørende denne elevgruppen fordi kompleksiteten i problemene ofte fører til at validiteten i testene blir lav. Før eleven kan snakke norsk, kan det f.eks. utfordrende å dokumentere om eleven har en reell læringsvanske eller reelt atferdsproblem, eller om de rett og slett har normale reaksjoner på en utrygg livssituasjon. Informanten understreker at de er svært bevisste på å ikke tilskrive elevene en vanske som ikke er reell og dermed sette i gang spesialtiltak som ikke er hensiktsmessige.

1.6 Oppsummering

Innføringstilbudene i Trondheim kommune preges av at Trondheim er en stor kommune med mange elever som har behov for innføringstilbud. Dette gir flere fordeler når det gjelder å utforme et godt tilbud. Bl.a. er det på flere av skolene til en hver tid stor nok gruppe elever til at gruppen kan nivådeles. Dette fremstår som en viktig forutsetning for at elevene kan få et best mulig tilbud, da det muliggjør større individuell tilpasning av undervisningen.

Skoleeier har videre utformet overordnede retningslinjer for tilbudene, noe som sikrer forholdsvis like tilbud og lik praksis på de ulike skolene. Vår opplevelse er at kommunen er forholdsvis tett på innføringstilbudet ved at de har utviklet rutiner for hvordan elevene skal overføres og tas i mot når de begynner i innføringstilbud, og at det er et overordnet system for tilbudene som sikrer forholdsvis lik praksis på ulike skoler. Kommunen har også satt i gang kompetansehevingstiltak, og spesielt veiledningsordningen, som går ut på at faglederne i mottaksklassene også fungerer som veiledere overfor andre ordinære skoler når det gjelder undervisning av minoritetsspråklige elever, fremstår som vellykket.

HAMAR KOMMUNE OG PRESTRUD BARNESKOLE

1.7 Innføringstilbud i Hamar kommune

I Hamar kommune er det 9 barneskoler og 3 ungdomsskoler med rundt 3200 elever til sammen. To av barneskolene, Ridabu og Prestrud, samt ungdomsskolen Børstad, har innføringstilbud. Innføringstilbudet ble opprettet på midten av nittitallet da det i en periode kom mange flyktninger til kommunen. For at flyktningene skulle ha et opplæringsstilbud i kommunen opprettet Hamar en egen innføringsklasse ved Prestrud barneskole.

1.7.1 Dagens tilbud

Det er omkring 50 elever i kommunen som går i en innføringsklasse på grunnskolenivå. Hvor de enkelte elevene går i innføringstilbud, avgjøres på bakgrunn av hvor elevene bor.

Selv om organiseringen av tilbudene varierer på de ulike skolene, er det et fellestrekk ved innføringstilbudene i kommunen at det legges vekt på at elevene skal inn i ordinær undervisning fra dag én. Alle elevene starter derfor i en ordinær klasse i tillegg til innføringsklassen. Avhengig av elevens behov, tilbringer eleven mer eller mindre tid i innføringsklassen.

De viktigste aktørene i utviklingen av tilbudet er kommunen (v/ pedagogisk leder i kommunen) og den enkelte skole. I tillegg er Prestrud fokusskole og kommunen en deltaker i skoleeiernettverk hos NAFO.

1.7.2 Forankring av innføringstilbud i kommunen

Kommunen har ikke lagt konkrete føringer for hvordan innføringstilbudet ved de enkelte skolene skal organiseres, og det er den enkelte skole som har fått ansvaret for den konkrete organiseringen av innføringstilbudet sitt. Bakgrunnen for at kommunen har overlatt dette til skolene, er at både kommunen og skolen opplever at sammensetningen av elever som til enhver tid går i innføringstilbudet varierer, og at organiseringen av tilbudet må ta utgangspunkt i nettopp elevsammensetningen og elevenes behov.

Kommunen har heller ikke lagt konkrete føringer på fagtilbudet i innføringsklassen utover at det er læreplanen i grunnleggende norsk som skal danne utgangspunkt for undervisningen. Hamarskolen har dessuten klare regler for alle skoler for hvordan det skal arbeides med begrepslæring i undervisningen.

Kommunen har imidlertid utarbeidet konkrete føringer når det gjelder overgangsrutiner, kriterier for hvem som kvalifiserer til å få opplæring via innføringstilbudet og rapportering til skoleeier. Det er skolen selv som må rapportere om det konkrete tilbudet som gis til eleven for å få godkjent enkeltvedtaket som utløser støtte til innføringstilbud. Det er utarbeidet et eget skjema i kommunen i forbindelse med dette, der det blant annet skal spesifiseres hvilke lærere som skal undervise eleven, resultater av kartlegging etc.

Når det gjelder kartlegging har kommunen utarbeidet en egen kartleggingsplan som spesifiserer hvilke kartlegginger elever på ulike trinn skal gjennom. Planen gjelder dekkende alle elever i kommunen, også elevene som går i innføringstilbud. Kartlegging av elevene i innføringstilbud skal helst skje på elevens morsmål, og det anbefales at skolene tar utgangspunkt i Utdanningsdirektoratets kartleggingsverktøy. Dette er imidlertid ikke satt som et krav, da kommunen ønsker at lærerne skal få mulighet til å bruke skjønn og være fleksible og tilpasse kartleggingen ut i fra hva de har behov for av informasjon om den enkelte elev.

Både informanter fra kommunen og fra Prestrud skole opplever at det er stor grad av samordning mellom skoleeier og skolene når det gjelder oppfølging av tilbudet som gis til nyankomne minoritetsspråklige elever i kommunen. Flere av informantene opplever at dette bl.a. skyldes at

den pedagogiske rådgiveren i opplæring og oppvekstavdelingen bruker mye tid på å følge opp nettopp innføringstilbudene. Et av samordningstiltakene som fremheves som positivt er nettverksmøtene for lærere som arbeider i innføringstilbudene. I løpet av 2015 ble det arrangert flere slike møter det var fokus på kompetanseheving og erfaringsutveksling knyttet til opplæringstilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever.

1.7.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Informanter fra kommunen oppgir at det er omtrent 15 elever i Hamar som tilhører gruppen «elever uten ungdomsrett». Enkelte av disse ungdommene får et eget opplæringstilbud ved den videregående skolen Hamar Katedralskole for grunnleggende opplæring. Der går de i en kombinasjonsklasse sammen med elevene som går innføringstilbudet («år 0») ved skolen, men det er kommunen som finansierer plassen. Kommunen opplever at dette er en bedre løsning for denne elevgruppen, sammenlignet med å ha dem i det kommunale programmet for voksenopplæring. Elevene får mulighet til å gå sammen med jevnaldrende elever og i et ordinært skolemiljø. I tillegg til Hamar har tre nabokommuner den samme ordningen med katedralskolen.

1.8 Innføringstilbud ved Prestrud skole

Prestrud skole ble bygget i 1975 og er den største barneskolen i Hamar kommune. Ved starten av skoleåret 2016 - 2017 hadde skolen 425 elever fordelt på 7. årstrinn. Skolen har 66 ansatte hvorav 36 er lærere. I begynnelsen av september 2016 var det 18 elever i innføringsklassen, noe som er noe mer enn det har vært tidligere. Ved Prestrud omtales innføringsklassen som «velkomstklassen».

Prestrud er en flerkulturell skole der rundt 25 prosent av elevene har minoritetsbakgrunn. Skolen har hatt innføringstilbud siden 90-tallet. Da skolen ble bygget var nærområdet preget av blokkbebyggelse, og fra 2003 kom det store flyktningestrømmer hvor mange flyktninger bosatte seg i området rundt Prestrud. Forløperen til det som i dag er innføringstilbudet startet dette året, da skolen fikk 6 elever som ikke skolebakgrunn fra hjemlandet. Prestrud bestemte seg for å samle elevene i en gruppe for grunnleggende språkopplæring.

Prestrud er fokusskole tilknyttet NAFO, nasjonalt senter for flerkulturell opplæring.

1.8.1 Organiseringen av innføringstilbudet

Den grunnleggende filosofien på Prestrud er at innføringsklasser kan isolere elevene. Alle elever får derfor undervisning i ordinær klasse fra dag én, i tillegg til undervisning i velkomstklassen.

I velkomstklassen har læreren lagt opp en egen timeplan med egne fag for gruppa, og elevene deltar i de forskjellige fagene etter behov. Noen av elevene tilbringer størstedelen av tiden i velkomstklassen, mens andre bare har undervisning i enkelte av fagene i velkomstklassen. Skolen forsøker med andre ord å tilpasse tilbudet etter elevens behov og har derfor ikke spesifisert et gitt timeantall. I stedet får hver elev sin egen timeplan. Alle har minst 5 timer ukentlig i velkomstklassen, mens de fleste har en lengre periode med halvparten av undervisningen velkomstklassen og halvparten i ordinær undervisning. Elevene kan tilbringe opptil to år i innføringstilbudet.

Organiseringen av tilbudet varierer noe etter sammensetningen av elevgruppa. Tidligere var innføringstilbudet organisert i to grupper (småtrinn og mellomtrinn), men i år er det én samlet gruppe. De siste årene har én lærer vært ansvarlig for innføringsklassen. Denne læreren har hatt støtte fra en assistent og i perioder én praksiselev fra videregående skole. I år har imidlertid velkomstklassen så mange elever at kommunen har innvilget en ekstra 60 prosent lærerstilling. Denne blir besatt av en tospråklig lærer som ellers jobber på tvers av alle skolene i kommunen.

1.8.2 Kompetanse og lærere

Skolen opplever selv at de ansatte som arbeider med eller tett opp mot elevene i velkomstklassen, både på kommune- og skolenivå, til sammen har solid kompetanse på å utvikle et egnet tilbud til elevgruppen. Både rådgiver ved opplæringskontoret, lærere ved Prestrud og en rådgiver ved PPT har alle relevant fagutdanning. Hos PPT har også andre ansatte tilegnet seg noe spisskompetanse på elevgruppa gjennom kurs, og en av de ansatte har kompetanse på morsmålskartlegging med Floro.

Ved Prestrud har syv av lærerne utdanning innenfor flerkulturell pedagogikk, norsk som andrespråk eller liknende, og det har blitt holdt kurs om disse temaene. I tillegg til lærerne er det 12 språkassistenter/morsmåls lærere tilknyttet skolen. Skoleledelsen på Prestrud forteller at de tidligere tilsatte tospråklige lærere uten pedagogisk fagutdanning, men at dette ikke lenger er aktuelt, og at de nå har satt dette som et kriterium ved alle ansettelser.

Skoleledelsen oppgir at de de siste årene har jobbet med å løfte kompetansen på å undervise nyankomne minoritetselever blant de ansatte på skolen. Et av tiltakene som er gjennomført er at lærerne med kompetanse på denne elevgruppen har delt erfaringer med de andre ansatte på ulike arrangementer. Det stilles ikke krav til at nyansatte skal ha formell kompetanse om minoritetselever, verken fra skolen eller skoleeier. Ved nyansettelser spesifiseres det imidlertid at slik kompetanse er ønskelig siden skolen generelt har så mange minoritetsspråklige elever.

1.8.3 Det faglige innholdet i innføringstilbudet

Prestrud bruker læreplanen i grunnleggende norsk for elever i velkomstklassen, men lærere i velkomstklassen har laget en lokal tilpasning av denne som er mer operasjonalisert. Denne har også blitt tatt i bruk også på Ridabu, en av de to andre barneskolen i kommunen med innføringstilbud. Elever som begynner på skolen underveis i skoleåret jobber seg gjennom planen fra begynnelsen av. Planen bruker de samme læringskategoriene som Utdanningsdirektoratets kartleggingsmateriell.

Innføringstilbudet ved Prestrud er organisert som timer i ulike fag. Arbeidet i fagene er i stor grad temabasert, og et hovedmål med undervisningen er å styrke elevenes ordforråd. Skolen legger videre vekt på at utelek er en viktig del av sosialiseringen med norske barn, og både fysisk aktivitet og mat og helse er integrert i tilbudet. Elevene får f.eks. opplæring i både svømming og sykling, slik ordinære elever også får. Ellers har elevene andre mer grunnleggende «fag» etter behov. Eksempler på grunnleggende fag i innføringsklassen er alfabetisering, grunnleggende norsk 1, grunnleggende norsk 2, grunnleggende matematikk og lesing for litt viderekomne. Klassen har ikke pleid å ha grunnleggende engelsk, men nå som gruppa får to lærere, vurderer skolen å ha et eget engelskfag for de av elevene i innføringsklassen som har behov for det.

Det tilbys ikke morsmålsopplæring i Hamar da kommunen ikke opplever at de har mulighet til å prioritere dette så lenge det ikke er krav om dette i lovverket. Flere av informantene fra Prestrud mener imidlertid at elevene burde få et tilbud om morsmålsopplæring for å forhindre at elevene havner i en situasjon der de ikke får gode nok ferdigheter i noe språk. Kommunen og skolen har imidlertid tilbud om på tospråklig fagopplæring, fordi de ser at dette er svært nyttig for elevenes læringsutbytte og som en støtte i norskopplæringen. Tospråklig opplæring legges inn i hver enkelt elevs timeplan. Hvis det er flere elever med samme morsmål som er på omtrent samme nivå, kan disse få tospråklig opplæring i gruppe.

Alle timene i velkomstklassen fokuserer på å gi elevene mye taletid slik at de kan lære gjennom å prøve seg frem. Informantene ved skolen oppgir at de ser at elevene har stor nytte av å prate mest mulig og at det gjør dem tryggere i de ordinære timene. I timene benytter lærerne gjerne forskjellige undervisningsopplegg som skal fremme aktiv bruk av nye ord og begreper, for eksempel samtalesirkel, ordpuslespill eller leker. Videre begynner elevene å arbeidet med

skriftspråk etter hvert som læreren opplever at de får forutsetningene for det. Hovedfokuset er likevel på at elevene skal få et muntlig språk som de kan bruke til å kommunisere med andre. Generelt er mye av undervisningen preget av repetisjon. En typisk dag starter med introduksjon av dag, dato og en liten repetisjon om ukens tema. Dersom ukens tema er klær kan for eksempel hver elev bli bedt om å navngi et plagg de har på seg og fortelle hvilken farge plagget har. Deretter kan man gjøre en oppgave med smartboard, og så gi en individuell oppgave i skriving, eventuelt tegning for de minste.

Læreren i innføringstilbudet legger timeplanen etter at de ordinære klassene har lagt sine timeplaner. Læreren forsøker å plassere velkomstklassens timer slik at de ikke kommer i konflikt med elevenes ordinære timer i kroppsøving, musikk og kunstoffag. Dersom det er overlapp mellom relevante timer i velkomstklassen og den ordinære klassen, tar lærer og assisterende rektor en vurdering i hver enkelt elevs tilfelle om hvilke timer det er mest hensiktsmessig at eleven følger.

1.8.4 Rutiner for kartlegging

For alle nye elever i velkomstklassen skal de foresatte fylle ut et registreringskjema der de blant annet skal oppgi informasjon knyttet til elevenes helse, språkbakgrunn, skolebakgrunn, svømmeferdigheter, sykkelferdigheter etc. Denne informasjonen hjelper lærere i velkomstklassen til å tilpasse undervisningen til den enkelte eleven fra et tidlig stadium. Videre kartlegges eleven når han/hun begynner i velkomstklassen. Hvilke verktøy som benyttes varierer med elevenes bakgrunn. Kartleggingen fra velkomstklassen på Prestrud gjøres av en tospråklig lærer som har ansvaret for særskilt norskopplæring, og det er fortrinnsvis TOSP eller Floro som benyttes. I tillegg brukes Utdanningsdirektoratets verktøy og Trondheimsprøven som er utformet på Saupstad skole i Trondheim. Dersom elevene ikke har noen skolebakgrunn, kartlegges de med nonverbale tester. Lærere i velkomstklassen har utviklet egne tester for å kartlegge om elevene når kompetansemålene knyttet til temaundervisningen.

Basert på resultatene fra kartleggingen, utformer kontaktlæreren i velkomstklassen et individuelt opplegg med egen timeplan til hver enkelt elev. Her fremkommer det hvilke timer eleven skal ha sammen med velkomstklassen og hvilke timer eleven skal ha i ordinær klasse. Videre kartlegges elevene løpende for å tilpasse fagtilbudet til eleven utover skoleåret. Det er ikke lagt konkrete føringer på dette hverken fra skoleeier eller fra skolen, men lærer i velkomstklassen bruker profesjonelt skjønn for å avgjøre når en elev skal kartlegges med tanke på at de kan være klare for overføring til nærskolen.

1.8.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

På Prestrud er det en grunnleggende verdi at elever i velkomstklassen skal integreres med elever i ordinært tilbud. Elevene i velkomstklassen får tildelt en ordinær klasse fra dag én. På bakgrunn av de innledende kartleggingene gjøre læreren en vurdering av hvor mange timer eleven skal tilbringe i velkomstklassen og hvor mange timer de skal tilbringe i ordinært tilbud. Alle elevene i innføringsklassen tilbringer imidlertid minimum 5 timer i uken i velkomstklassen. Eleven overføres til den ordinære klassen på fast basis når lærerne mener eleven er i stand til å bruke norsk som et verktøy for å lære.

Elever som skal ha mye opplæring i velkomstklassen, går i den ordinære klassen i praktisk-estetiske fag og i engelsk (som innføringsklassen foreløpig ikke har opplæring i). De er med på kulturelle opplevelser som utedager, turer, verksted og liknende. Eleven får også tildelt en fadder i den ordinære klassen, og det legges vekt på at elevene skal integreres med andre elever gjennom lek og uformell interaksjon, også utenfor selve undervisningen.

Kommunen har rutiner for at elevens nærskole skal være tidlig «koblet på», helt fra elevene kommer. Elever skal først skrives inn ved nærskolen, og her gjennomføres en velkomstsamtale med eleven og de foresatte ved hjelp av telefontolk. Skolen informerer om det norske skolesystemet og tilbudet i Hamar kommune og anbefaler at eleven går i innføringstilbudet

dersom de ikke kan norsk. Deretter har nærskolen og Prestrud et møte der Prestrud får vite litt om eleven før eleven begynner i velkomstklassen.

Videre er det utarbeidet konkrete rutiner for hvordan elevene i velkomstklassen skal overføres tilbake til nærskolen. Assisterende rektor ved Prestrud tar kontakt med skoleeier og nærskolen og informerer om at eleven skal overføres. Deretter har lærere ved Prestrud et møte med elevens foresatte og nye lærer(e), før det avtales et møte hvor eleven får hilse på sin nye klasse. Når elever overføres til nærskolen begynner de gjerne i juni. Da er det lavt undervisningstrykk, mye hyggelig som skjer i klassen noe som gjør det lettere for eleven å bli kjent med sine nye klassekamerater. Det hender at elever overføres til nærskolen underveis i skoleåret og da forsøker man å få til en naturlig avslutning for eleven, for eksempel at de begynner på nærskolen etter jul eller en annen ferie. Ved overgang overfører Prestrud all informasjon de har om eleven til nærskolen og arrangerer et møte med gamle og nye lærere og elevens foresatte.

Dersom elever ønsker å fortsette på Prestrud har skolen mulighet til å imøtekomme dette, men de anbefaler som regel at elevene begynner på skolen som ligger i sitt nærområde.

1.8.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Prestrud satser bevisst på tett samarbeid med foreldrene, og skolen inviterer bl.a. foreldrene til alle nye elever til en omvisning på skolen hvor de også får hilse på lærere og skoleleder. Informantene oppgir at i velkomstklassen har lærerne nærmest daglig kontakt med mange av foreldrene til elevene. På foreldremøter brukes tospråklige lærere som tolker. I tillegg supplerer skolen med tolker fra tolketjenesten ved behov. Informasjonen på møtene gis i korte bolker med pause mellom slik at alle tolkene har tid til å videreføre informasjonen.

Når det gjelder PP-tjenesten oppgir informantene at samarbeidet mellom kommunen, skolen og PP-tjenesten fungerer godt, men alle aktører ser også potensialet for å samarbeide tettere. Skolen har en to kontaktpersoner fra PPT som er med i månedlige møter der det er mulighet for å diskutere enkeltelever. Generelt har imidlertid PPT lite å gjøre med elevene i innføringstilbudet og har kun hatt én sak de siste årene. Informantene opplever imidlertid at lærerne i innføringsklassen har lang erfaring med å jobbe med denne elevgruppa og at de har god kompetanse på å gi elevene individuell tilrettelegging og oppfølging. En annen faktor som gjør at PPT ikke blir involvert så ofte er at det kan være vanskelig å fange opp lærevansker og spesialpedagogiske behov i løpet av tiden i innføringsklassen. Slike vansker skjules gjerne bak det at barnet ikke kan norsk. Barna kan ha en atferd som også barn *uten* lærevansker utviser, fordi de har kommet i en helt ny livssituasjon og i noen tilfeller må bearbeide usikkerhet og vanskelige opplevelser. Å fange opp lærevansker hos denne elevgruppen tar som regel så lang tid at PPT som regel kobles inn etter at eleven er ferdig med innføringstilbud.

PPT samarbeider imidlertid mye med kommunen på systemnivå for at elever som har vært i innføringstilbud, men er overført til ordinært tilbud, skal ivaretas av skole og apparatet rundt. Både informanter fra kommunen og fra PP-tjenesten opplever at elevene blir godt ivaretatt mens de er i innføringstilbudet, men at de ofte ikke får oppfølgingen eller tilretteleggingen de trenger når de kommer ut i ordinært tilbud på nærskolene i kommunen. Informanten fra PPT mener enheten har manglet en helhetlig tilnærming til arbeid med minoritetsbarn, men dette skal utvikles fremover. Informanten opplever at det generelt har vært mye fokus på kartlegging, men at det er rom og behov for mer kunnskap om tilrettelegging for disse elevene generelt.

1.8.7 Resultater for elevene

Generelt mener informantene ved Prestrud det er vanskelig å si noe om elevenes resultater fordi det er mange faktorer som spiller inn og det er et stort spenn i elevenes ferdigheter. Flere av informantene trekker frem at det er en stor utfordring at nivået mellom de ulike elevene spriker stort.

Videre forteller informantene at det oppstår flere utfordringer knyttet til å sikre læringsutbytte jo senere eleven ankommer. Flere informanter oppgir i den forbindelse at de opplever at elever som skrives ut av innføringstilbudet, egentlig har behov for mer og lenger tilrettelagt undervisning. Videre oppgir informantene opplever at det er problematisk at disse elevene i noen tilfeller havner på skoler som ikke har den pedagogiske erfaringen og ressursene til å følge dem opp. Generelt opplever imidlertid informantene at mange av elevene som har gått i innføringstilbudet greier seg bra når de overføres til ordinære klasse.

1.9 Oppsummering

Innføringstilbudet i Hamar og ved Prestrud skole kjennetegnes ved et tydelig fokus på at alle elevene skal integreres i ordinære klasser fra dag én. Bakgrunnen for dette er at skoleeier og skolen opplever at det er en fordel, både for elevenes integrering og språkutvikling, at de så tidlig som mulig får opplæring i ordinær klasse. Elevene i innføringstilbud får dermed i praksis en delvis integrert undervisning, og hver elev får en individuelt tilpasset timeplan basert på hvilke fag og timer de skal følge i innføringstilbudet og i ordinær klasse. Dette fremstår som et nyttig tiltak, og fremheves av flere av informantene som nødvendig for at elevene skal få et godt, individuelt tilpasset opplæringstilbud.

HORDALAND FK OG ÅRSTAD VGS.

1.10 Innføringstilbud i Hordaland fylkeskommune

Det er 44 videregående skoler i Hordaland fylkeskommune med ca 18.000 elever. Av disse har omtrent 1600 elever et annet morsmål enn norsk.

På videregående nivå har Hordaland hatt innføringsklasser på forskjellige skoler siden 1980. Det første innføringstilbudet ble opprettet på Bergen Katedralskole i forbindelse med at det i en periode kom mange vietnamesiske flyktninger til fylket. Mange av flyktningene var i videregående alder, men hadde ikke mulighet til å følge den ordinære undervisningen på grunn av manglende språkkunnskaper. Utover 80-, 90- og 2000-tallet endret flyktninge- og innvandrings situasjonen i fylket seg. Både landbakgrunnen og skolebakgrunnen til de som kom til fylket endret seg, noe som førte til en endring og utvikling i tilbudet om innføringstilbud i fylket. Det har med andre ord vært flyktninge- og innvandrings situasjonen i fylket som har vært styrende for hvilket tilbud som har blitt opprettet.

1.10.1 Dagens tilbud

I dag er det innføringstilbud på 8 av de 44 videregående skolene i fylket. På alle skolene er tilbudet organisert som egne innføringsklasser. På enkelte av skolene er det to innføringsklasser, og det er til sammen 165 elever i innføringstilbudene per september 2016. Antall skoler med innføringsklasser, og antall klasser på hver skole, varierer med utgangspunkt i antall søkere til tilbudet. I søkekatalogen for skoleåret 2016 - 2017 var det 11 skoler med innføringsklasser, men siden det ved enkelte av skolene bare var 2-3 søkere, ble det ikke opprettet innføringsklasser på alle 11 skolene. Alle som søker om innføringstilbud får likevel innvilget dette, men de som søkte på skoler der det ikke ble opprettet egen klasse fikk tilbud på en annen skole.

Innføringsklassen i Hordaland har hele veien blitt gitt som et år 0, hvor elevene ikke bruker av opplæringsretten. Elevene søker seg til innføringsklassen, og etter ett år i tilbudet må elevene søke seg til ordinære videregående opplæring ved de ulike skolene i fylket.

I tillegg til innføringsklassene har enkelte av de videregående skolene i fylket ordinære utdanningsprogram som er tilpasset minoritetsspråklige elever. Dette gjelder blant annet helse- og oppvekstfag på Fyllingsdalen vgs., hvor innholdet og det språklige er spesielt tilpasset med tanke på minoritetsspråklige elever.

Fylket har også et eget tilbud om norsk til minoritetsspråklige elever gjennom sommerskolen. Tilbudet ble startet i 2015 på bakgrunn av at fylket opplevde at det var et stort problem at det i forbindelse med opprettelsen av et mottak for enslige mindreårige flyktninger på Stord, var mange elever som kun hadde vært i norsk ungdomsskole i noen få måneder, som ble skrevet ut med vitnemål og dermed kvalifiserte til opptak i videregående skole. Fylket mente at disse elevene ikke ville ha noen forutsetning for å fullføre videregående skole. Det ble derfor opprettet et eget sommerskolekurs i norsk på Stord for denne gruppen, hvor over halvparten av de nye enslige mindreårige deltok. Det var to erfarne norsklærere med formell kompetanse på å undervise minoritetsspråklige som holdt kurset, og både lærerne og elevene var veldig fornøyd med opplegget. Dette er derfor et tilbud fylket ønsker å opprettholde, men fylket opplever det som usikkert siden bosituasjonen og dermed elevgrunnlaget er så usikkert både på kort og lang sikt.

Generelt påpeker fylkeskommunen at det er svært utfordrende å planlegge tilbudet til denne gruppen siden elevgrunnlaget endrer seg så fort. En av de viktigste grunnene til det er at mange av elevene bor på flyktninge- og asylmottak som flyttes og legges ned midt i skoleåret og uten at fylkeskommunen som skolemyndighet får vite om dette på forhånd. Per i dag bor omtrent halvparten av elevene i den nye kombinasjonsklassen i mottaket for enslige mindreårige på

Åsane, men det er nå besluttet at dette skal legges nå. Ungdommene som bor i mottaket vil dermed måtte flytte til andre mottak innen 1. desember i år, og fylkeskommunen er i tvil om de vil ha mulighet til å opprettholde kombinasjonsklassen når halvparten av elevene mest sannsynlig slutter. Siden det er ansatt tre egne lærere for å undervise i kombinasjonsklassen, er dette noe fylkeskommunen opplever som svært utfordrende. Fylkeskommunen savner at det tas hensyn til skoletilbudet til ungdommene når det gjøres vedtak om flytting av ungdommene og nedlegging av mottak, og at eventuelle endringer ikke skjer midt i skoleåret.

1.10.2 Forankring av innføringstilbud i fylkeskommunen

Vårt inntrykk er at Hordaland fylkeskommune som skoleeier følger tett opp opplæringstilbudene til de nyankomne minoritetsspråklige elevene, og at tilbudet er forankret både administrativt og politisk i fylket. Skolene oppgir at samarbeidet med skoleeier er godt og at de opplever at skoleeier er støttende og følger opp innføringsklassene og lærerne som jobber i disse. Det er en egen spesialrådgiver i fylkesadministrasjonen som skal ta seg av saker knyttet til innføringstilbudene. Dette trekkes frem av flere informanter som en svært viktig ressurs og en forutsetning for at skoleeier skal kunne følge opp tilbudet til minoritetsspråklige på en god måte.

Fylkeskommunen opplyser om at de arbeider mye med å gjøre innføringstilbudene kjent blant elever i ungdomsskolen som skal søke seg til videregående. De senere årene har det blant annet blitt fokusert på å gjøre rådgiverne på ungdomsskolene kjent med innføringstilbudene slik at de kan anbefale dette til elever som kan ha nytte av det. I tillegg har fylket i mange år arrangert egne informasjonsmøter for minoritetsspråklige elever på 10. trinn og deres foresatte før elevene skal søke om opptak til videregående. Siden det er behov for tolker på mange språk, arrangeres møtet over flere dager. De siste årene har det vært rundt 170-200 deltakere. På møtene informerer fylkeskommunen bl.a. om innføringstilbudene og de andre særegne tilbudene til minoritetsspråklige elever. I tillegg kommer det tidligere og nåværende elever for å fortelle om deres opplevelser. Møtene oppleves av fylkeskommunen selv som en svært viktig informasjonsarena og en mulighet til å gjøre innføringstilbudene kjent blant målgruppen.

Skoleeier har ikke gitt skolene føringer på eller krav om kompetanse blant lærerne som skal undervise i fylket. Begrunnelsen for dette er i hovedsak at fylket oppfatter at det er krevende for skolene å få tak i lærere med formell kompetanse, og opplever derfor at de ikke kan legge føringer på dette. Skolene blir imidlertid sterkt oppfordret til å ansette lærere med formell kompetanse på å undervise minoritetsspråklige elever. I tillegg har fylket selv tatt initiativ til å gjennomføre flere kompetansehevede tiltak. Fylket arrangerer blant annet egne kompetansedager for alle lærere som jobber med innføringsklasser, 1-2 ganger i året. Høgskolen i Bergen har vært involvert i forbindelse med disse dagene, i tillegg til andre eksterne foredragsholdere. Fylkeskommunen selv opplever samlingene som gode og som nyttige arenaer for erfaringsutveksling, noe som blir bekreftet av lærere som er intervjuet.

Det er også opprettet et eget nettverk for lærerne som underviser i innføringsklassene. Nettverket ledes av spesialrådgiver i fylkeskommunen. Nettverket møtes 1-2 ganger i året og det er ulike temaer for hver samling, i tillegg til generell erfaringsutveksling. Gjennom dette nettverksarbeidet har det blitt utviklet en egen lokal læreplan som skal benyttes av alle innføringsklassene i Hordaland. Dette er den først i sitt slag i landet, og har fått mye oppmerksomhet. Det var i januar 2014 fylkesdirektøren for opplæring tok initiativ til at det ble satt ned en faggruppe med lærere fra Bergen katedralskole og Årstad videregående skole, og sammen med representanter fra skoleseksjonen i fylkeskommunen utarbeidet de forslag til læreplaner i seks fag. NAFO har også deltatt i arbeidet. Læreplanen ble prøvd ut i skoleåret 2014/2015, før den deretter ble revidert. Den endelige versjonen er nå utformet og skal tas i bruk av alle innføringsklassene.

Se tekstboksen under for en nærmere beskrivelse av læreplanen.

Læreplan for innføringsklassene i Hordaland

Læreplanen er basert på elementer fra læreplaner for grunnskolen og for videregående skole. Læreplanen omfatter de seks basisfagene norsk, samfunnsfag, engelsk, matematikk, naturfag og kroppsøving. For hvert av fagene er det listet opp kompetansemål på to nivåer innenfor de fem grunnleggende ferdighetene: muntlige ferdigheter, lesing, skriving, regning og digitale ferdigheter. Målet med læreplanen er at undervisningen skal kunne tilpasses til elevens nivå i de ulike fagene.

I tillegg til læreplan i de nevnte fagene, er det også utviklet en veileder til læreplanen.

Erfaringene fra lærere som benytter læreplanen er foreløpig svært gode. Lærerne opplyser om at læreplanen har vært et svært positivt bidrag til å kunne gi elevene et godt og individuelt tilpasset undervisningsopplegg.

Læreplanen kan lastes ned her: <http://docplayer.me/584607-Lokal-laereplan-for-innforingklassene-i-hordaland.html>

I forbindelse med arbeidet med å utvikle læreplanen, ønsket fylkeskommunen også å legge føringer for rutiner for kartlegging og hvilke kartleggingsverktøy som skulle benyttes i innføringsklassene. Fylkeskommunen foreslo Utdanningsdirektoratet sitt kartleggingsverktøy som obligatorisk, da dette benyttes av mange av kommunene som sogner til de videregående skolene i fylket, men mange skoler protesterte fordi de opplever dette som for omfattende. Per i dag er det derfor foreløpig bare en anbefaling fra fylkeskommunen om at skolene skal benytte Utdanningsdirektoratet sitt kartleggingsmaterieell, men fylkeskommunen er tydelig på at de ønsker at det skulle være et nasjonalt krav om et felles kartleggingsverktøy slik at alle elevene blir kartlagt ut i fra de samme kriteriene.

Fra og med skoleåret 2016/2017 er det også utviklet en elektronisk håndbok for alt av lovverk, planer, retningslinjer, føringer og informasjon knyttet til opplæring av minoritetsspråklige elever. Fylkeskommunen opplever at alle aktører som jobber med dette har et stort behov for informasjon og at det er en stor fordel om alt samles på ett sted. Videre opplever fylket at det er mye endringer og oppdateringer når det gjelder dette, og tanken er at den elektroniske håndboken lett skal kunne oppdateres og være tilgjengelig for alle aktører som trenger den til enhver tid. Håndboken er akkurat ferdigstilt og er nå tilgjengelig på fylkets hjemmesider.²³

1.10.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Det er kommunene sitt ansvar å sørge for et tilbud til elever i videregående alder uten ungdomsrett. I Bergen får disse elevene opplæring ved Nygård skole, hvor de har grunnskoleopplæring for voksne. Her finnes et tilbud til ungdom i alderen 16 - 20 år, som kalles *det skolerettede løpet*. Hordaland fylkeskommune anslår at det pleier det være mellom 30 og 40 nylig ankomne ungdommer uten ungdomsrett.

Som allerede nevnt har det fra skoleåret 2016/2017 blitt igangsatt et prøveprosjekt med en kombinasjonsklasse for elever i videregående alder uten ungdomsrett. Prosjektet er et samarbeid mellom Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune. I kombinasjonsklassen er det 26 elever hvor halvparten er elever som kommer fra grunnskoleopplæringen for voksne i Bergen kommune, og halvparten er elever som har ungdomsrett og som derfor tilhører ansvarsområdet

²³ <http://www.hordaland.no/globalassets/for-hfk/utdanning2/vg-skole/filer/handbok-for-opplaring-av-minoritetssprakleg.pdf>

til fylkeskommunen. Tilbudet er inspirert av kombinasjonsklassen ved Thor Heyerdahl vgs. i Vestfold fylkeskommune. Hordaland ønsker å utvide tilbudet med kombinasjonsklasser og få i gang et samarbeid med kommunene Stord og Askøy fra neste år, men dette avhenger av behovet og elevgrunnet. I forbindelse med muligheten for å utvide tilbudet, er fylkeskommunen i gang med å lage en mal for innholdet i et slikt samarbeid – alt fra hvem som skal betale transport, lærebøker osv. må spesifiseres og dette arbeidet er tidkrevende.

1.11 Innføringstilbud ved Årstad skole

Årstad skole ble etablert ved sammenslåing av Bergen yrkesskole og Krohnsminde videregående skole i 2003. Fra høsten 2016 har skolen 170 ansatte og 1150 elever, herav 200 på voksenopplæring og 50 lærlinger. Det er 74 klasser til sammen fordelt på syv ulike studieprogram.

Årstad skole har hatt innføringstilbud ved skolen siden midten av 1980-tallet. Tilbudet har hele tiden vært organisert som et år 0 hvor elevene ikke tar av ungdomsretten. Det har variert hvor mange innføringsklasser skolen har hatt. På det meste har det vært fire parallelle innføringsklasser, men i skoleåret 2016/2017 er det to innføringsklasser ved skolen.

1.11.1 Organiseringen av innføringstilbudet

I dag er det 35 elever i innføringstilbudet ved Årstad, fordelt på to klasser. Tilbudet er i utgangspunktet ettårig, men ved behov kan eleven søke om å få gå i tilbudet i to år. Siden elevgrunnet i år var for lite til å dele gruppen i tre klasser, er det i år to klasser med henholdsvis 18 og 17 elever. Lærerne opplever dette som en for stor gruppe å undervise, særlig siden nivået på elevene spriker stort. Det er språknivået og resultatene fra den første kartleggingsprøven som avgjør hvilken klasse elevene havner i. Elevene med lite eller ingen skolebakgrunn fra før, og som kan svært lite eller ingen norsk, havner i den ene klassen, mens elever med noe mer kompetanse på norsk havner i den andre.

Skoleledelsen opplyser om at de forventer at det i løpet av høsten vil bli flere elever i innføringsklassene siden det erfaringsmessig er noen elever som har startet i ordinær videregående opplæring som ikke makter å følge undervisningen her, og som derfor ønsker seg til innføringsklassen i stedet. Skolen prøver å strekke seg for å imøtekomme disse elevenes ønsker. Siden antallet elever i de to klassene i dag er over det ideelle antallet på 15 elever, håper skoleledelsen at det vil bli «nok» nye elever som ønsker seg til innføringsklassen slik at de kan opprette tre parallelle klasser.

Lærerne understreker det som svært viktig at gruppene blir nogen lunde homogene med tanke på elevenes kompetanse og ferdigheter, og ønsker seg i utgangspunktet en tredeling. Dersom det etter en stund viser seg at en elev er plassert i feil klasse, eller han/hun har stor progresjon, flyttes eleven over i neste klasse.

1.11.2 Kompetanse og lærere

Årstad videregående skole er en av skolene i fylket som har lengst erfaring med innføringsklasser for nyankomne minoritetsspråklige elever. Hver av klassene har en dedikert kontaktlærer. Begge har formell kompetanse på å undervise minoritetsspråklige og lang erfaring fra å undervise i innføringstilbud. Kontaktlærerne underviser elevene i norsk (og samfunnsfag). I de andre fagene er det ordinære faglærere som underviser klassene. Disse har ikke nødvendigvis formell kompetanse på å undervise minoritetsspråklige elever. Siden skolen i mange år har vært fokusskole hos NAFO, har imidlertid skolen som helhet og alle lærerne mottatt kompetansehevede hjelp og bistand i forbindelse med undervisning og opplæring av minoritetsspråklige. Skoleleder opplever derfor at alle lærerne på skolen har en god «grunnkompetanse» når det gjelder undervisning av denne elevgruppen.

Skolen har imidlertid ikke tilgang på morsmåls lærere og/eller tospråklige faglærere. Dette er noe flere av informantene uttrykker at de har behov for for å kunne gi elevene et godt nok tilbud.

1.11.3 Rutiner for kartlegging

Som allerede beskrevet har ikke fylkeskommunen lagt føringer for kartleggingen av elevene. Skolen har imidlertid selv utviklet faste rutiner for kartleggingen, og alle elevene blir kartlagt i norsk, engelsk og matematikk i løpet av de to første ukene av skoleåret. Det er fagbokforlagets kartleggingsprøver som benyttes til dette arbeidet og det er kontaktlæreren i klassene som gjennomfører kartleggingen med elevene. I tillegg gjennomgår alle elevene også en startsamtale med kontaktlæreren for å kartlegge det muntlige språket. Lærerne opplever at kartleggingsverktøyet og rutinene for kartleggingen fungerer tilfredsstillende.

På bakgrunn av resultatene fra de innledende kartleggingene blir elevene fordelt i klasser etter nivå i norsk. Gjennom skoleåret blir elevene fulgt opp og kartlagt gjennom små skrive- og leseprøver. Til jul får hver elev en egen halvårsvurdering. Kontaktlæreren vurderer, i samråd med de ulike faglærerne, om eleven har høy, middels eller lav grad av måloppnåelse i de ulike fagene. Vurderingen blir gjort i henhold til målene som fremkommer i den lokale læreplanen og elevenes innsats underveis i skoleåret. Til sommeren får elevene en helårsvurdering, som er basert på en nivåprøve gjennomført i juni. Elevene får bestått eller ikke bestått i fagene, i tillegg til vurdering i orden og atferd.

1.11.4 Det faglige innholdet i innføringstilbudet

Som allerede nevnt er det elevenes nivå i norsk som er utgangspunktet for inndelingen i klassene. I fagene norsk, samfunnsfag, naturfag og kroppsøving foregår undervisningen klassevis. I fagene engelsk og matematikk er elevene delt i to grupper på tvers av klasseinndelingen, og med utgangspunkt i resultatene fra de innledende kartleggingene i disse fagene. Bakgrunnen for at akkurat matematikk og engelsk er unntatt fra den opprinnelige klasseinndelingen er at skolen og lærerne erfarer at dette er fag hvor elevenes kompetanse og forkunnskaper spriker veldig, og hvor dette ikke nødvendigvis har noen sammenheng med elevenes norskkunnskaper.

Det faglige innholdet i undervisningen er basert på læremålene som fremkommer i den lokale læreplanen. Samtidig oppgir lærerne at det er så store sprik innad i elevgruppen at det er mye som må tilpasses hver enkelt elev. Dette er en stor utfordring og noe av bakgrunnen for at lærerne ønsker seg mindre og mer homogene grupper av elever.

Læreplanen i Hordaland legger opp til 30 timer undervisning for elevene per uke, med følgende timefordeling:

Norsk	Samfunnsfag	Engelsk	Matematikk	Naturfag	Kroppsøving	Totalt
10 t	6 t	4 t	4 t	4 t	2 t	30 t

Selv om elevene har kompetanse- og ferdighetsmål i de ulike fagene som matematikk og naturfag, er det likevel norskundervisning som står i fokus i innføringstilbudet. Det brukes mye tid i alle fagene på begrepsgjennomgang og lese- og skrivetrening.

Som det fremkommer av oversikten har ikke elevene morsmålsopplæring. Det er heller ikke tilbud om tospråklig fagopplæring ved Årstad.

1.11.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Fylkeskommunen har ikke lagt noen egne retningslinjer for hospiteringsordninger for elevene i innføringsklassene, men oppfordrer at skolene legger til rette for dette der det er hensiktsmessig

og elevene er motiverte. På Årstad får elevene som ønsker seg dette mulighet til å hospitere i ordinære klasser etter jul. Det er først og fremst mulig å hospitere i programfagene, og lærerne erfarer at det er omtrent 1-3 elever hvert år som benytter seg av denne muligheten. I slike tilfeller er det dialog mellom kontaktlærer i innføringsklassen og faglæreren i det aktuelle faget, og erfaringen er at for de elevene som er motiverte er dette i all hovedsak en positiv ordning. For mange av elevene er det imidlertid lite aktuelt med hospitering da de har for dårlige norskkunnskaper til å nyttiggjøre seg av undervisningen som blir gitt i den ordinære klassen.

Når det gjelder overgang fra innføringstilbud til ordinært tilbud skjer dette ved at eleven selv søker om plass på et studieprogram i videregående skole på vanlig måte. På bakgrunn av kartleggingen i juni skriver faglærerne og kontaktlæreren i innføringsklassen en rapport eller uttalelse om hver elevs kunnskaper og ferdigheter i de ulike fagene, elevens utvikling og kognitive evner. Denne legges som vedlegg til søknaden til eleven og blir brukt som underlagsmateriale av opptakskontoret i fylkets som behandler søknader til videregående opplæring.

1.11.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Skolen arrangerer et fellesmøte for foreldre/foresatte og elevene to ganger i året. Her deltar skoleledelsen, lærerne i innføringsklassene samt karriereveileder og minoritetsrådgiver. I tillegg leier skolen inn tolker fra tolketjenesten til disse møtene. På møtene gis det informasjon til foreldrene om det faglige innholdet og organiseringen av undervisningen i innføringstilbudet, og det legges vekt på å kommunisere hvilke forventninger skolen har til dem og elevene når det f.eks. gjelder fravær og oppmøte.

Utover dette er det ikke opprettet egne arenaer for samarbeid mellom skolen og andre aktører spesielt for elevene i innføringstilbud. Skolen understreker imidlertid at elevene i innføringstilbudet har rett til, og i noen grad benytter seg av, de samme tjenestene som ordinære elever. Dette gjelder blant annet helsesøster, psykiatrisk rådgiver, karriereveileder m.m. Som for ordinære elever kan elevene selv ta kontakt med disse tjenestene, og lærerne vil i noen grad gjøre det dersom de opplever at eleven har behov for det. Skolen har også en egen minoritetsrådgiver som fremheves som en svært nyttig ressurs for de minoritetsspråklige elevene med verdifull tverrkulturell spesialkompetanse. Minoritetsrådgiverens primære mandat er knyttet til å bidra med konkret rådgivning og oppfølging av enkeltelever i saker som f.eks. gjelder tvangsekteskap og relatert problematikk, samt å jobbe med skolemiljøet generelt på systemnivå. Dersom kontaktlærerne i innføringsklassen opplever at elevene kan ha behov for hjelp og rådgivning av minoritetsrådgiveren melder de fra til denne, som følger opp saken videre.

Skolen har fra høsten 2016 opprettet en elevtjeneste som er et samarbeid mellom rådgiver, karriereveileder, elevinspektør, minoritetsrådgiver, helsesøster, NAV-rådgiver, PP-tjenesten og miljøvaktene på skolen. Hensikten med elevtjenesten er at denne skal avlaste kontaktlærerne når det gjelder det som går på personlige problemer hos elevene.

Fra skoleeiers side er håndboken for opplæring av minoritetsspråklige tenkt som et utgangspunkt for samarbeid mellom ulike tjenester og aktører når det kommer til minoritetsspråklige og deres særegne behov. OT/PPT har bidratt inn i utviklingen av håndboken.

1.11.7 Resultater for elevene

Hverken skoleeier, skoleleder eller lærere har noen samlet oversikt over resultatene for elevene som går i innføringstilbud, men det generelle inntrykket er at det varierer hvordan elevene klarer seg videre i ordinær undervisning. De aller fleste elevene fullfører selve innføringstilbudet, men lærerne opplever at en del av elevene faller ut av videregående etter at de har begynt i ordinært tilbud. Det er i hovedsak enslige mindreårige asylsøkere som ofte har svært liten eller ingen skolebakgrunn fra før som sliter mest i overgangen til ordinære videregående opplæring, hvor både de språklige og faglige kravene er svært høye. Det fremkommer som en ekstra utfordring

for disse elevene at mange bærer på svært tunge personlige historier og mange har psykiske problemer som gjør det ekstra vanskelig å ta til seg læring. For disse elevene opplever både lærere, skoleledelsen og representanter fra fylkeskommunen at ett og evt. to år i innføringsklassen ikke er et godt nok tilbud. Elevene har såpass stort etterslep i alle fag sammenlignet med de ordinære elevene at det er nesten umulig å ta igjen på bare et par år.

1.12 Oppsummering

Tilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever ved Hordaland fylkeskommune er kjennetegnet av at skoleeier har utformet flere retningslinjer og føringer, både når det gjelder rutiner for overganger og innholdet i tilbudet. Eksempler på dette er at det er utviklet en elektronisk håndbok for alt av lovverk, planer, retningslinjer, føringer og informasjon knyttet til opplæring av minoritetsspråklige elever, samt den lokalt utviklete læreplanen. Videre fremstår fylkeskommunen som en pådriver for at elevene skal få et helhetlig tilbud. Egne informasjonsmøter for minoritetsspråklige elever i forbindelse med opptak til videregående skole, og sommerkurs for elever med svake norskerferdigheter er eksempler på tiltak som Hordaland har iverksatt for å ivareta elevgruppens særegne behov for tilrettelegging.

Videre preges tilbudet ved Årstad av at elevgrunnlaget i mange år har vært stort nok til å dele elevene i flere grupper etter hvilke ferdighetsnivå de har i ulike fag. Nivådeling av elevene fremheves av samtlige informanter som sentralt for å gi elevene et godt tilbud.

ØSTFOLD FK OG MALAKOFF VGS.

1.13 Innføringstilbud i Østfold fylkeskommune

Østfold har hatt innføringstilbud siden starten av 2000-tallet. Bakgrunnen for at fylket startet med innføringstilbud var at de opplevde at mange av elevene som hadde veldig kort botid i Norge før de søkte seg til og kvalifiserte for videregående opplæring, i liten grad greide å gjennomføre denne fordi de ikke hadde språkkunnskapene til å følge ordinær undervisning. Fylket bestemte derfor at de skulle tilby nyankomne minoritetsspråklige elever et ekstra opplæringsår hvor elevene kunne fokusere på å lære seg godt nok norsk til å følge undervisningen i videregående opplæring. Innføringstilbudet i fylkeskommunen har helt fra oppstart vært organisert som et år 0, som ikke tar av ungdomsretten.

I flere år var det ulike former for innføringstilbud ved fem av de videregående skolene i fylket. Fylkeskommunen opplevde imidlertid at færre og færre elever ønsket å starte i innføringstilbud på videregående nivå. Siden søkertallet til innføringsklassene gikk gradvis nedover, ble tilbudene ved enkelte av skolene etter hvert lagt ned. I dag er det innføringsklasser ved tre videregående skoler i fylket.

1.13.1 Dagens tilbud

Det er tre skoler i fylket med innføringsklasse: Malakoff i Moss, St.Olav i Sarpsborg og Frederik II i Fredrikstad. På hver skole er det én klasse med mellom 10 og 15 elever. Innføringstilbudet ved alle tre skolene organiseres som et «år 0» slik at elevene ikke bruker av ungdomsretten når de går i innføringstilbud. Hensikten med tilbudet er å forberede elevene på oppstart i videregående opplæring, slik at de skal ha større mulighet til å fullføre denne.

I forbindelse med at søkertallene til innføringsklassene har vært lave de siste årene, har skoleeier prøvd ut andre modeller for opplæringstilbudet på videregående som har vært utformet spesielt for minoritetsspråklige elever. På Greåker vgs., som frem til 2013 hadde en egen innføringsklasse, ble det fra skoleåret 2013/2014 startet et forsøk med et tilpasset tilbud til minoritetsspråklige innenfor utdanningsprogrammet helse- og oppvekst. Programmet er spesielt tilrettelagt for elevgruppen, både innholdsmessig og tidsmessig, og går blant annet ut på at elevene gjennomfører vg1 over to år i en separat klasse, før de tar vg2 og vg3 sammen med ordinære elever. Etter tre år med forsøket konkluderte skolen i en evalueringsrapport at erfaringene fra forsøket var positive, og tilbudet er nå blitt en del av skolens permanente tilbudsstruktur. I tillegg er det fra og med skoleåret 2016/2017 opprettet fire tilsvarende tilbud hvor minoritetsspråklige får mulighet til å ta en tilpasset versjon av vg1 over to år innen tre andre yrkesfag:

- Vg 1 – Teknikk og industriell produksjon – Glemmen videregående skole
- Vg 1 – Service og samferdsel – Frederik II videregående skole
- Vg 1 – Studiespesialiserende – Frederik II videregående skole

Som vi kommer tilbake til i avsnitt 1.1.3, om tilbud til elever uten ungdomsrett, har fylkeskommunen også gjennomført et prøveprosjekt for grunnskoleopplæring til elever uten ungdomsrett på en av de videregående skolene i fylket.

Per i dag vurderer fylkeskommunen å utvide tilbudene om å ta vg1 over to år og muligheten til grunnskoleopplæring på videregående skole, som et alternativ til innføringstilbud.

1.13.2 Forankring av innføringstilbud i fylkeskommunen

Skoleeier har ikke lagt føringer hverken for det faglige innholdet i innføringstilbudene, rutiner for kartlegging, lærernes kompetanse eller lignende, og dette varierer dermed mellom de ulike tilbudene. Også timetallet i innføringsklassene varierer, fra 24-30 timer per uke. Felles for

tilbudene på de tre skolene er at det legges opp til hospitering og et praksisnært undervisningsopplegg. I tillegg er det felles for alle tilbudene at alle aktiviteter/timer har et grunnleggende mål om øke elevenesferdigheter i norsk.

Selv om skoleeier i stor grad overlater utformingen av tilbudene til den enkelte skole, er det generelt et stort fokus på minoritetsspråklige elever i fylket. Fylket har blant annet en egen fagkoordinator som arbeider spesifikt med å følge opp opplæringstilbudet til minoritets elever. Det er også opprettet en egen *fagseksjon for minoritetsspråklige elever* som er sammensatt av representanter som arbeider spesielt med minoritetsspråklige elever fra alle de videregående skolene, i tillegg til representanter fra opplæringsavdelingen i fylkeskommunen og PPT/OT. Som en oppfølging av prøveprosjektet med grunnskoleopplæring for elever uten ungdomsrett (redegjort for i avsnitt 1.2.3 under), ble det også opprettet en egen gruppe for samarbeid rundt minoritetsspråklig ungdom og voksne i Nedre Glomma-regionen. Gruppen er bredt sammensatt og består av representanter for Sarpsborg og Fredrikstad kommune, Fylkesmannen i Østfold, NAV-Østfold, Østfold fylkeskommune (skoler og sentraladministrasjon) og NAFO.

I løpet av 2016 skal skoleeier i gang med en større evaluering av opplæringstilbudene til nyankomne minoritetsspråklige elever, der innføringstilbud inngår som en viktig del. Målet er å finne ut om man utnytter ressursene som investeres i klassene på en god måte. Denne evalueringen skal behandles politisk og vil bli brukt til å legge videre planer for tilbudet.

1.13.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Ungdommer uten ungdomsrett er kommunens ansvar, og disse får som regel et tilbud ved grunnopplæring for voksne. Skoleeier anslår at det finnes rundt 100 elever i denne gruppa i fylket. Skoleeier forteller imidlertid at det er økende grad av samarbeid mellom dem og kommunene når det gjelder elever uten ungdomsrett, og fra og med høsten 2013 ble det satt i gang et eget prøveprosjekt med samarbeid mellom Østfold fylkeskommune ved Glemmen vgs. og Fredrikstad kommune ved Fredrikstad internasjonale skole (FRIS). FRIS er kommunens skole for blant annet grunnskoleopplæring for voksne og ungdommer uten ungdomsrett. Partene inngikk en avtale som innebar at en gruppe minoritetsspråklige elever fra FRIS i aldersgruppen 16 til 20 år med rett til voksenopplæring på grunnskolens område, skulle få sin opplæring i lokalene til Glemmen videregående skole.

Prosjektet var blant annet inspirert av erfaringene fra Thor Heyerdahl vgs. i Larvik, og formålet med prosjektet var at elevene skulle bli godt rustet både språklig, faglig og sosialt til å møte videregående opplæring ved å motta grunnskoleopplæringen i et miljø blant jevnaldrende. I tillegg var det et ønske fra rektorene på FRIS og Kjølberg om å bedre arbeidssituasjonen til de tospråklige lærerne, samt å bedre samarbeidet mellom tospråklige lærere og ordinære lærere. Rektorene hadde erfart at de tospråklige lærerne hadde svært liten tid til planlegging av undervisning, og at samarbeid mellom de tospråklige lærerne og andre ordinære lærere ikke fungerte. Manglende samarbeid førte videre til at ressursene som var avsatt til de minoritetsspråklige elevene ikke ble utnyttet optimalt. En målsetting med prosjektet var derfor å finne en organiseringsmodell som ville gi et mer helhetlig opplæringstilbud til de minoritetsspråklige elevene.²⁴

Samarbeidsavtalen ble utarbeidet av en prosjektgruppe og hver av partene fikk dedikerte ansvarsområder. FRIS fikk blant annet ansvar for materiell og utstyr til opplæring, mens Glemmen vgs. blant annet fikk ansvar for å stille til disposisjon lokaler til å undervise 20 elever. NAFO fulgte prosjektet og dokumenterte arbeidet og samarbeidet gjennom en sluttrapport etter

²⁴ Sprenes, K. (2014). *Trekantsamarbeid – Bedre utbytte av tospråklig fagopplæring – et prosjekt mellom Kjølberg og FRIS*. <http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2014/08/Evalueringsrapport-Trekantsamarbeid-Kj%C3%B8lberg-Fris-2014.pdf>

to år.²⁵ I denne fremkommer det at samtlige samarbeidsparter vurderer at prosjektet har fungert positivt for elevene og at tilbudet derfor bør opprettholdes. Det arbeides per i dag med å videreutvikle samarbeidsavtalen og det skal vurderes om tilbudet også skal omfatte flere skoler og flere tilgrensende kommuner.

1.14 Innføringstilbud ved Malakoff videregående skole

Malakoff videregående skole ligger i Moss og tilbyr undervisning i utdanningsprogrammene studiespesialisering, helse- og oppvekstfag, elektrofag, bygg- og anleggsteknikk og teknikk og industriell produksjon. Det er rundt 1000 elever ved skolen.

Malakoff har siden år 2001 vært fokusskole for minoritetsspråklige elever i Østfold fylkeskommune, og skolen fikk Dronning Sonjas skolepris i 2011 for arbeidet med å skape et mangfoldig og inkluderende skolemiljø.

Innføringstilbudet ved skolen ble etablert i 2004. De senere årene, med unntak av i år, har det vært færre elever som har takket ja til tilbudet om innføringsklasse. Informantene som er intervjuet opplever at bakgrunnen for dette er at elevene ikke ønsker å bruke lenger tid på opplæringen enn nødvendig, og at de derfor søker seg rett til ordinær videregående opplæring.

1.14.1 Organiseringen av innføringstilbudet

Innføringstilbudet ved skolen har helt siden oppstarten i 2004 vært organisert som en egen innføringsklasse. Denne er et «år 0» der elevene ikke bruker av ungdomsretten, og tilbudet varer ett skoleår. Det er i utgangspunktet lagt opp til at det skal være 15 elever i klassen. Ved skolestart i år var det 14 elever innskrevet, men i midten av september har antallet elever økt til 22. De 7 nye elevene hadde i utgangspunktet begynt i ordinære klasser på forskjellige studieretninger, men siden de hadde for dårlige språkkunnskaper til å følge og ha nytte av den ordinære undervisningen, ble de, etter eget ønske, flyttet over til innføringsklassen.

Informantene oppgir at 22 elever er en for stor gruppe til å undervise samtidig siden spriket i elevenes norskkunnskaper er veldig stort. Klassen er derfor delt i to med utgangspunkt i språknivå i omtrent 2/3 av timene.

1.14.2 Kompetanse

Det er skoleleder ved skolen som har ansvaret for innføringsklassen, og han/hun følger tilbudet tett. Det er én kontaktlærer for klassen og denne har spesialpedagogisk kompetanse. Hun underviser klassen i norsk. I andre fag er det faglærere som underviser. Hverken skolen eller fylkeskommunen har lagt føringer på kompetanse når det gjelder lærere som underviser i innføringsklassen. Det er først og fremst faglige kvalifikasjoner som er avgjørende, og med unntak av kontaktlæreren er det ikke ansatt lærere spesielt med tanke på å undervise i denne klassen.

Det er likevel flere lærere ved skolen som har fordypet seg i flerkulturell opplæring, og skolen opplever selv at de har god kompetanse på å ivareta denne gruppens behov. Gjennom å være fokusskole hos NAFO siden 2001 har lærerkollegiet vært gjennom flere kurs og kompetansehevende tiltak, noe som fremheves som positivt av informantene.

Skolen har for øvrig god tilgang på morsmåls lærere som de kan leie inn i små stillingsbrøker fra voksenopplæringen i Moss kommune.

²⁵ Sprenes, K. (2014). *Trekantsamarbeid – Bedre utbytte av tospråklig fagopplæring – et prosjekt mellom Kjølborg og FRIS*. <http://nafo.hioa.no/wp-content/uploads/2014/08/Evalueringsrapport-Trekantsamarbeid-Kj%C3%B8lberg-Fris-2014.pdf>

1.14.3 Rutiner for kartlegging

Hverken skolen eller fylkeskommunen har utarbeidet konkrete retningslinjer for gjennomføringen av kartlegging av elevene i innføringsklassen. Det er kontaktlærer for innføringsklassen som er ansvarlig for dette, og hun har utviklet rutinene for dette i samarbeid med skoleleder og spesialpedagogisk rådgiver på skolen. Hele Utdanningsdirektoratets verktøy brukes i kartleggingen. I tillegg gjennomgår elevene leseprøver og små skriveprøver. På bakgrunn av hvordan elevene skårer på kartleggingen og de ulike prøvene, gjør læreren en vurdering av hvilket nivå eleven ligger på, og utarbeider et individuelt undervisningsopplegg til eleven på bakgrunn av dette.

Underveis i skoleåret gjennomgår elevene flere små lese-, skrive- og fagprøver som fungerer som underveiskartlegging. Alle kartleggings- og prøveresultater til elevene samles i en pedagogisk perm som både skolen og elevene selv har tilgang til.

1.14.4 Det faglige innholdet i innføringstilbudet

Undervisningen i innføringsklassen følger en fast timeplan med 30 timer i løpet av en uka. For hvert fag er det laget en årsplan som er temabasert og som danner utgangspunkt for den daglige undervisningen. Det er kontaktlæreren som har ansvaret for den faglige opplæringen, men undervisningsopplegget i de ulike fagene utvikles sammen av et team av faglærere. Skolen har høyt fokus på at det skal være «læringstrøkk» også i innføringsklassen, og opplever at dette er viktig både for motivasjon hos elevene og for elevenes faglige progresjon og utvikling.

Elevene får undervisning i matematikk, engelsk, naturfag, samfunnsfag og kroppsøving. Det er likevel norskundervisningen som står i fokus i innføringstilbudet, og elevene har minst to timer norsk hver dag. I norsk følger undervisningen læreplanen i grunnleggende norsk, og for de andre fagene benyttes en lokalt tilpasset variant av læreplanen for innføringsklassen i Hordaland. Pensum som er valgt for vg1 på Malakoff danner utgangspunktet for undervisningen, slik at elevene skal kunne gjenkjenne lærestoffet når de begynner i ordinære undervisning.

Selve undervisningen i hver time følger en fast mal som gjelder for all undervisning på Malakoff. *Mal for den gode time* (tekstboksen under) går ut på at læreren starter alle timer med å gjennomgå hva som er målet for og forventet læringsutbytte av timen. Videre følger undervisningen et fast oppsett med en lesetekst, plenumsdiskusjon og individuelt arbeid. Lærerne opplever at malen fungerer godt og at det er spesielt viktig for elevene i innføringsklassen at de har et strukturert og gjenkjennbart opplegg i hver time. At undervisningen er forutsigbar gjør at elevene kan konsentrere seg om selve innholdet i undervisningen, og at det ikke blir mye støy og usikkerhet knyttet til hvordan oppgaver skal gjennomføres osv.

Mal for "Den gode timen" ved Malakoff vgs.²⁶

Mal for Den gode timen ved Malakoff vgs.

Oppstart av timen

- Elever og lærer møter presis til timene
- Elever og lærer har med bøker og annet utstyr til bruk i undervisningen
- Læreren presenterer læringsmålene og planen for timen

Arbeidsøkt

- Variasjon i metodebruk: Formidling, dialog, elevaktivitet
- Tydelige beskjeder
- Korrigering av uønsket atferd
- Ros for arbeidsinnsats og ro
- Oppsummering underveis: Hvor langt har vi kommet nå? Er alle med?
- Egenvurdering skal være en del av undervisningen

Avslutning

- Oppsummering av mål og begreper
- Rydding av klasserommet
- Læreren er til stede til alle er ute av klasserommet og låser

Det er lagt opp til at undervisningen i alle fag også skal være norskundervisning, og det fokuseres derfor mye på begrepsinnlæring og tekstforståelse i alle fagene. I tillegg til de teoretiske fagene har elevene også kroppsøving og tre timer mat- og helse hver uke. Mat- og helsefaget er et praktisk fag som foregår på skolekjøkkenet, og skolen har god erfaring med å tilby dette faget i innføringsklassen. Informantene oppgir at de opplever at mange av elevene åpner seg mer og synes det er mindre skummelt å snakke høyt i klassen når de har mer praktiske oppgaver. Elevene får derfor også opplæring i elevbedriften på skolen der de blant annet selger bruktgjenstander.

Elevene får også tilbud om morsmålsopplæring, men erfaringsmessig er det mange som takker nei til dette siden timene er lagt til kveldstid.

I tillegg til fagundervisningen, har Malakoff i mange år arrangert jente- og guttegrupper for de minoritetsspråklige elevene. Dette startet de opp med allerede i 2000. Det er læreren i kroppsundervisning som leder guttegruppen og spesialpedagogisk rådgiver på skolen som leder jentegruppen. I gruppene tar de opp temaer som er kjønnsrelaterte og som kan være utfordrende å snakke om for mange av elevene. Skolen har svært god erfaring med disse gruppene og opplever at det bidrar til trygghet og et godt sosialt miljø for elevene.

1.14.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Det legges stor vekt på at elever som er motivert og som har gode nok språkkunnskaper til å følge undervisningen i ordinære klasser, skal ha mulighet til det. Hvis det er en elev som for eksempel har gode ferdigheter i matematikk, prøver skolen å tilrettelegge for at eleven skal kunne følge matematikkundervisningen i en ordinær klasse. I disse tilfellene får læreren i den ordinære klassen beskjed om at eleven skal følge undervisningen og behandler han/henne som en ordinær elev. Det er løpende dialog mellom læreren i den ordinære klassen og kontaktlæreren i innføringsklassen knyttet til elevens utvikling og om eleven har utbytte av å følge den ordinære undervisningen. Informantene oppgir at det skjer relativt ofte at elever prøver seg i en ordinær

²⁶ <http://malakoff.vgs.no/ikbViewer/Content/74987/Den%20gode%20skolen%20PP.pdf>

klasse i en periode, men selv velger å gå tilbake til innføringsklassen fordi de opplever det som krevende å følge undervisningen.

Etter ett år i innføringsklassen søker de fleste elevene om opptak til videregående skole. Mange velger å søke seg videre til en av de ordinære tilbudene ved Malakoff, men skolen har ikke oversikt over hvilke elever som går til hvilke skoler. Mot slutten av skoleåret i innføringsklassen får elevene mye veiledning knyttet til videre studievalg. De senere årene har mange av elevene blitt anbefalt å søke seg inn på de tilrettelagte studieretningene for minoritetsspråklige som gir mulighet til å ta vg1 over to år.

1.14.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Siden innføringstilbudet er et år 0 og ikke tar av ungdomsretten, har ikke elevene rett på spesialundervisning. De har derfor heller ikke rett på utredning og bistand fra PPT. For minoritetsspråklige elever i ordinære klasser har imidlertid PP-tjenesten i fylket opprettet en egen minoritetsspråklig gruppe som arbeider med spørsmål knyttet til minoritets elever, både på systemnivå og individnivå.

Elevene i innføringstilbud har imidlertid tilbud om å benytte seg av skolens andre tjenester som NAV-rådgiver, helsesøster, psykiatrisk sykepleier, karriererådgiver på lik linje med ordinære elever. Dersom kontaktlæreren eller andre mistenker at eleven har psykososiale problemer, mer kobles disse tjenestene rutinemessig inn.

I tillegg har skolen jevnlig foreldremøter med tolk for de foresatte til elevene i innføringsklassen. Siden en del av elevene bor på mottak eller i boliger for mindreårige flyktninger har skolen også faste rutiner for samarbeid med de ansatte på disse stedene. Samarbeidet er i stor grad individrettet, men skolen opplever at det er lav terskel for å ta kontakt ved behov, og at samarbeidet fungerer bra.

Skolen har et særlig fokus på informasjonsflyten mellom ledelse, lærere for tospråklig fagopplæring, kontaktlærere og fag- og fellesfaglærere.²⁷ Skolen forsøker å danne team som følger minoritets elevene gjennom det ordinære skoleløpet slik at de forholder seg til kjente lærere.

1.14.7 Resultater for elevene

Skolen fører ikke statistikk over hvordan det går med elevene i innføringsklassen. Etter ett år søker elevene seg inn til videregående opplæring på ordinært vis, og hverken skolen eller fylkeskommunen har mulighet til å registrere hvilke elever i ordinær videregående som har gått i innføringsklassen tidligere. Det er derfor ikke mulig å si noe konkret om resultatene til elevene.

Lærere og skoleledelsen ved Malakoff opplever likevel at tilbudet i innføringsklassen er godt og at det er helt nødvendig for mange av de nyankomne, minoritetsspråklige elevene. Samtidig erkjenner både skoleledelsen og lærerne at for mange av elevene er ikke ett år i innføringstilbud nok. Informantene oppgir at selv blant elevene som har grunnskoleutdanning fra hjemlandet eller som har vitnemål fra norsk grunnskole, er det såpass mange som har for lite språk- og fagkunnskaper til å fullføre videregående med kun ett år i innføringstilbud først. De opplever derfor prøveprosjektet med samarbeid mellom Fredrikstad kommune og Østfold FK med grunnskoleopplæring for ungdom, som et positivt tiltak som flere elever, også de som i utgangspunktet har ungdomsrett, kan ha nytte av.

1.15 Oppsummering

Tilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever i Østfold kjennetegnes av at fylkeskommunen de senere årene har opplevd at en stadig minkende gruppe elever har ønsket å starte i

²⁷ <http://nafo.hioa.no/videregaende/nettverk/fokusvirksomheter/malakoff-videregaende-skole-moss/>

innføringstilbudene. Skoleeier har derfor initiert ulike andre modeller for tilpasset opplæring til minoritetsspråklige elever. Tilpasset opplæringsløp på vg1 på ulike yrkesfag, og samarbeid mellom fylkeskommunen og Fredrikstad kommune om en kombinasjonsklasse med tilbud om grunnskoleopplæring, er modeller fylkeskommunen har innført, og som det planlegges å utvide kapasiteten på i årene fremover.

Når det gjelder utformingen av og innholdet i innføringstilbudene, har ikke skoleeier lagt føringer for dette, og de ulike tilbudene er derfor nokså forskjellig. Skoleeier har imidlertid satt i gang en prosess med en gjennomgang av hele opplæringstilbudet til minoritetsspråklige elever. Dette fremstår som et godt grep for å sikre at elevene i fylket får et godt og likeverdig opplæringstilbud.

Innføringstilbudet ved Malakoff vgs. skiller seg ut gjennom å tilby undervisning i et fag kalt utdanningsvalg to timer i uken. Hensikten med faget er å forberede elevene på å ta et reflektert og forberedt valg når det gjelder søknad om opptak til ordinær videregående opplæring og videre studier. Flere informanter har fremhevet at de opplever at mange elever ikke har gode nok forutsetninger til å velge riktig utdannings- og opplæringsløp, og å legge vekt på å gi elevene informasjon om dette i innføringstilbudet, fremstår derfor som et godt grep.

SØR-TRØNDELAG FK OG THORA STORM VGS.

1.16 Innføringstilbud i Sør-Trøndelag fylkeskommune

Det er omtrent 10 000 elever i videregående opplæring i Sør-Trøndelag, fordelt på 22 ulike skoler. Omtrent ti prosent av elevene har minoritetsbakgrunn.

I forbindelse med at det kom mange unge flyktninger til fylket i perioden 1975 -1990, blant annet fra Vietnam, Chile og Kosovo, besluttet fylket å opprette et eget opplæringstilbud til denne gruppen. I 1981 ble det opprettet en egen innføringsklasse ved Brundalen vgs., og senere også ved Gerhard Schønning vgs. i 1983 og Malvik vgs. i 1986.

1.16.1 Dagens tilbud

I dag er det to videregående skoler i fylket som har egne innføringstilbud for nyankomne minoritetsspråklige elever. Begge skolene er lokalisert i Trondheim. Tiller videregående skole er en ren yrkesfagsskole som for tiden har rundt 20 elever i innføringsklassen, mens Thora Storm videregående skole har rundt 30 elever. Felles for begge tilbudene er at det er organisert som en egen innføringsklasse der elevene får hele opplæringen i denne klassen. Tilbudet er et forkurs til ordinær opplæring som fungerer som et «år 0».

Helt siden oppstart av tilbudet på starten av 1980-tallet, har det vært flere søkere enn plasser i innføringsklassene. For elevene som ikke får plass i innføringstilbud, eller som bor for langt vekk fra de videregående skolene i Trondheim, er det vanlig at fylkeskommunen leier eller kjøper plass til elevene i den kommunale voksenopplæringen. På Orkdal videregående skole har det f.eks. blitt opprettet et eget ettårig tilbud der det leies inn lærere fra voksenopplæringscenteret for å gi spesialundervisning til to nyankomne elever. Elevene får tilbudet uavhengig av den ordinære tilbudet og tar ikke av ungdomsretten, og tilbudet fungerer dermed i praksis som et år null. Skoleeier understreker at de prøver å strekke seg langt og være fleksible ovenfor denne elevgruppen, og at de derfor så langt det lar seg gjøre oppretter individuelle undervisningsopplegg slik at ungdommene skal ha et tilbud som gir dem en reell sjanse til å fullføre videregående opplæring.

1.16.2 Forankring av innføringstilbudet i fylkeskommunen

Fylkeskommunen legger ikke føringer på hvordan skolene skal utforme tilbudet eller hva som skal være innholdet i dette utover å spesifisere timetall for fagene som tilbys. Det er dermed opp til skolene selv å organisere tilbudet på en mest hensiktsmessig måte og bestemme det faglige innholdet. Skoleeier selv oppgir at de har et forbedringspotensial når det gjelder oppfølgingen av innføringstilbudene.

De to innføringstilbudene ved Tiller og Thora Storm har utviklet og organisert seg uavhengig av hverandre. Skoleeier ser imidlertid at behovet for disse tilbudene vil øke i fremtiden og ønsker nå å utvikle et mer helhetlig tilbud for å følge opp minoritets elever. Som et ledd i dette ønsker skoleeier bl.a. at tilbudene ved de to skolene skal bli mer samkjørte. Fylket har derfor nettopp innledet arbeidet med en strategi for å forankre opplæringstilbudet til minoritetsspråklige. Hvilken organisatorisk løsning man ender opp med er ikke avklart, men målsettingen med arbeidet er at forskjellene mellom tilbudet i fylkeskommunen, spesielt med tanke på by og distrikt, skal bli mindre.

Skoleeier har ikke stilt krav til hvilke verktøy som skal benyttes i kartleggingen av elever i forbindelse med innføringstilbud, men det er et tydelig krav om at elevene skal kartlegges ved skolestart og underveis i skoleåret. Videre har fylkeskommunen per i dag heller ikke stilt krav om at lærere i innføringstilbud skal ha ytterligere kompetanse i tillegg til lærerutdanning. Fylkeskommunen oppgir imidlertid selv at de ønsker å heve kompetansen blant lærerne når det gjelder undervisning og opplæring til minoritetsspråklige elever. Som et ledd i dette har fylket

derfor nylig etablert en samarbeidsavtale med NTNU om videreutdanning i norsk som andrespråk. Dette er et todelt program, hvor den første delen av programmet skal tilbys til alle lærere ved videregående skoler i Sør-Trøndelag. Den andre delen av programmet tilbys kun de lærerne som jobber spesielt med minoritetsspråklige elever. Fylkeskommunen har selv bistått i utviklingen av tilbudet ved at lærere ved de videregående skolene har kommet med innspill til NTNU om konkrete temaer de ønsket at kurset skulle ta for seg. Temaene inkluderer blant annet inkluderingsarbeid, psykososiale vansker og språkutvikling.

Videre arrangerer skoleeier en årlig nettverksdag for de som jobber med minoritetsspråklige elever. Innholdet på denne dagen har variert, men det har blant annet vært gjennomgang av lovverket skolene og skoleeier forholder seg til når det gjelder opplæring av minoritetsspråklige elever, gjennomgang av hva det konkrete innholdet i et enkeltvedtak skal være, og det har vært leid inn foredragsholdere fra NAFO.

1.16.3 Tilbud til elever uten ungdomsrett

Minoritetsspråklige elever i videregående alder men som ikke har fullført grunnskolen og som dermed ikke har rett til videregående opplæring (ungdomsrett), får et tilbud ved grunnskoleavdelingen i Trondheim kommunes enhet for voksenopplæring (EVO). Det er et eget tilbud til ungdom mellom 16 og 24 år, og ungdommene får tilbud om tre ulike, toårige programmer: norskopplæring, grunnskoleopplæring og et komprimert 8.-10. trinn løp. Ungdommene kan følge alle trinnene og kan dermed få opplæring ved enheten i til sammen seks år. Kommunen og fylkeskommunen råder elevene til å bli i tilbudet til de har et godt (nok) grunnlag for å gå inn i ordinær opplæring, men informantene opplever at mange av elevene er svært utålmodige etter å komme i gang med utdannelsen og at de derfor velger å være i tilbudet ved EVO kortere enn det lærerne opplever at de har behov for.

Ungdommer som har fullført grunnskolen i hjemlandet, men som ikke har papirer som kan bekrefte dette, må sannsynliggjøre at de har slik skolebakgrunn for å få starte i ordinær videregående uten å gå opp til grunnskoleeksamen igjen i Norge. Dette gjøres gjennom en test ved EVO, Testen foreligger imidlertid bare på norsk og ungdommene dette gjelder må derfor lære norsk før de kan få godkjent sin kompetanse.

Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune har innledet et samarbeid for å opprette et grunnopplæringstilbud lokalisert ved en videregående skole etter modell av Thor Heyerdahl videregående skole i Larvik. Både fylket og kommunen er svært positive til samarbeidet og har tro på at det vil gi gode resultater og et godt tilbud for mange elever som i dag får et tilbud på EVO. Prosessen er imidlertid per i dag lagt på is, og det er uklart for informantene som er intervjuet hva som er årsaken til dette og om samarbeidet vil gjenopptas.

1.17 Innføringstilbud ved Thora Storm vgs.

Thora Storm videregående skole ble grunnlagt i 2010 etter en sammenslåing av skolene Adolf Øiens vgs. og Gerhard Schønings vgs. Skolen er dimensjonert for 850 elever og har tre yrkesfagslinjer og studiespesialisering med fire ulike fordypninger.

Gerhard Schønings vgs. var en av de videregående skolene i Sør-Trøndelag som hadde hatt innføringstilbud siden starten av 1980-tallet. Da Thora Storm ble opprettet i 2010 ble det bestemt at den nye skolen skulle videreføre dette.

I tillegg til innføringstilbud, har skolen også et tilbud om særskilt tilpasset studiespesialisering på vg1 der minoritetselever går i en egen klasse og får spesiell oppfølging og tilrettelegging. Etter ett år i den tilrettelagte klassen på vg1, begynner elevene i ordinært tilbud i vg2. På denne måten kan elevene fra innføringsklassen få en gradvis overgang til ordinær undervisning. Både ledelsen og lærere ved skolen er svært positive til denne ordningen og opplever at elevene føler seg tryggere og i større grad evner å følge undervisningen i ordinært tilbud når denne

tilrettelegges på denne måten. Følgende sitat fra en representant fra skoleledelsen oppsummerer bakgrunnen og erfaringene med dette tilbudet:

«Elevene som hadde ordinær undervisning i vanlig klasse rapporterte at de følte seg utilpass. De følte seg virkelig som en minoritet. De hadde lyst til å snakke med de andre elevene men det opplevdes som veldig vanskelig. Mange tror at hvis man putter en minoritets elev i en klasse skjer integrering av seg selv. Men integrering tar tid, det er en mye saktere prosess enn man kan oppnå ved å slippe dem ut på dypt vann.»

1.17.1 Organisering av innføringstilbudet

Innføringstilbudet ved skolen er organisert som en egen klasse som fungerer som et forberedende «år 0», for elevene. Tilbudet er ettårig. Det har alltid vært mange søkere på venteliste for å starte i innføringsklassen, og per august 2016 var det til sammen 30 elever i innføringstilbudet fordelt på to klasser. Inndelingen i klassene er basert på resultater fra kartlegging av elevene i norsk, engelsk og matematikk, hvor de sterkeste elevene går sammen i én klasse, mens de svakere elevene går sammen i den andre. Sammensetningen av elevene i klassene varierer i de ulike fagene da en elev f.eks. kan tilhøre den sterke delen av elevgruppen i matematikk, men den svake elevgruppen i norsk.

1.17.2 Lærere og kompetanse

Det er assisterende rektor ved skolen som fungerer som avdelingsleder for innføringstilbudet og som har ansvaret for skolens oppfølging av minoritets elever.

Videre har innføringsklassene ulike lærere i alle fag, og det er lærere fra ordinært tilbud som underviser elevene. Det er ikke aktuelt for skolen å kreve at lærerne som underviser i innføringsklassene har formell kompetanse på å undervise denne elevgruppen, men skolen oppgir at de arbeider målrettet for å rekruttere lærere som har slik kompetanse. Ved nyansettelser etterspør f.eks. skolen spesialkompetanse på minoritetsspråklige elever. Skolen har enkelte lærere med formell kompetanse på opplæring av denne elevgruppen, men informanter fra skolen oppgir at det har vært en utfordring at det i løpet av de siste årene har vært et generasjonsskifte av lærere på skolen, hvor mange lærere med lang erfaring knyttet til denne elevgruppen har sluttet. Fylkeskommunen har imidlertid nylig inngått en avtale om et videreutdanningsprogram for lærere som jobber ved de videregående skolene, noe skoleledelsen og lærerne som er intervjuet er svært positive til.

1.17.3 Rutiner for kartlegging

Som nevnt har ikke skoleeier lagt føringer for hvordan kartleggingen av elevene skal gjennomføres. Skolen selv har imidlertid utarbeidet faste rutiner for dette, og ved begynnelsen av skoleåret kartlegges elevene i norsk og engelsk ved bruk av kartleggingsverktøyet som tilbys av Migranorsk. Kartleggingen i matematikk tar utgangspunktet i et egenutviklet verktøy.

Resultatene fra den innledende kartleggingen danner grunnlag for nivådelingen i klassene. Videre er det rutine for å gjenta kartleggingen i de tre fagene på våren. I løpet av skoleåret kartlegges elevene løpende gjennom større og mindre tester og prøver som lærerne utformer.

Kartleggingen gjennomføres av lærerne som underviser elevene i de respektive fagene. Informantene ved skolen oppgir imidlertid at de ønsker at det var en dedikert person på skolen som hadde kartlegging av elevene som oppgave, da flere av lærerne, som ikke har opplæring i dette arbeidet, opplever det som utfordrende å gjennomføre og å tolke resultatene fra kartleggingene.

1.17.4 Det faglige innholdet i tilbudet

Elevene i innføringsklassene har en fast timeplan med de fem sentrale grunnskolefagene norsk, engelsk, matematikk, samfunnsfag og naturfag. I tillegg til dette har elevene 2 timer i uken med kjønnsdelt samtalegruppe (se eget avsnitt under) og 2 timer med et fag kalt «utdanningsvalg».

Fagopplegget utvikles av den enkelte faglæreren fra år til år. Skolen har tidligere brukt kompetansemål fra vg1 som utgangspunkt for innholdet i de ulike fagene, men informanter fra skoleledelsen oppgir at de fra og med i år, og som et resultat av lovendringen som gjør det mulig for fylkeskommuner å tilby mer grunnskoleopplæring for elever med rett til videregående opplæring, ønsker å fokusere på å løfte elevenes grunnkompetanse. Fremover vil de derfor bruke kompetansemål fra både 8.-10. trinn i kombinasjon med kompetansemålene for vg1. I og med at det kun gis tilbud om ett år i innføringsklassen, oppgir lærerne at det hele tiden er et valg knyttet til hva som vektlegges i undervisningen, og lærerne oppgir å prioritere det de opplever at er sentrale temaer for elevene å kjenne til når de skal begynne i ordinære opplæring. I naturfag prioriteres for eksempel kunnskap om menneskekropper, seksualitet, organismer og energi. I matematikktimene fokuseres det på personlig økonomi, algebra, prosentregning og geometri.

I faget «utdanningsvalg» brukes timene i første omgang til å gi elevene generell kunnskap om det norske samfunnet. Utover skoleåret blir faget gradvis mer utdannings- og arbeidslivsfokusert slik at det på denne måten bygger opp til søknadsfristen for videregående opplæring på våren. Bakgrunnen for at skolen opprettet dette faget for elevene i innføringsklassene var at de erfarte at en stor andel av elevene har en tendens til å søke seg til studiespesialisering (og ikke yrkesfag) når de skal søke seg inn i ordinært tilbud. Bakgrunnen for dette er at mange av elevene å kvalifisere til studier rettet mot tradisjonelle høystatusyrker som lege, jurist eller sivilingeniør. Lærerne opplever imidlertid at mange av elevene har lite forutsetninger for å lykkes med slike løp som i stor grad er veldig teoritunge. Målet med faget «utdanningsvalg» er dermed å informere elevene om hvilke yrkesmuligheter de har, og hjelpe elevene å ta et kvalifisert og riktig valg når de skal søke om opptak i et ordinært tilbud.

Det er som nevnt læreren selv som utarbeidet det faglige innholdet i tilbudet, men det tas som regel utgangspunkt i eksisterende læreverk og tekster. Informantene oppgir at mange av lærerne har utarbeidet forenklede versjoner av tekster fra ordinære lærebøker, da de opplever at det er vanskelig å finne læremateriell som er tilpasset elevgruppen. Dette fremholdes som svært ressurskrevende for lærerne. Samtidig oppgir enkelte informanter at dette kan fungere bra for elevene, siden mange av tekstene vil være tekster de møter igjen senere når de starter i ordinært tilbud.

1.17.4.1 Egne jente- og guttegrupper

Skolen oppgir at i tillegg til å gi elevene opplæring i norsk og de andre grunnskolefagene, skal innføringstilbudet også bidra til å trygge elevene i skolesituasjonen og bidra til at elevene blir kjent med det norske samfunnet. I forbindelse med dette har skolen satt av to timer i uken til en samtalegruppe hvor elevene deles i en jente- og en guttegruppe. Det er miljøterapeuten ved skolen som organiserer og leder disse gruppene.

I gruppene diskuterer elevene ulike sider ved det norske samfunnet, deres opplevelse av møtet med norsk kultur og temaer som kan være spesielt utfordrende å snakke om med det motsatte kjønn tilstede. Representanter fra bl.a. ungdomsenheten i Trondheim kommune, politiet, barnevernet og andre offentlige instanser deltar i timene for å snakke om spesifikke temaer. Skolen oppgir at både elever og de ansatte ved skolen er svært positive til tilbudet, og at det fungerer som en trygg arena hvor elevene kan ta opp og luften utfordringer, i tillegg til å motta kvalifisert informasjon om temaer det kan være vanskelig å finne informasjon om på egen hånd. Dette fremheves som spesielt viktig for denne elevgruppen, da mange av elevene har kommet til landet som enslige mindreårige og dermed har få voksenpersoner i livet sitt til å hjelpe og veilede dem.

1.17.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Elevene i innføringsklassene hospiterer ikke i de ordinære klassene ved skolen. Bakgrunnen for dette er at innføringstilbudet er et separat tilbud som elevene søker seg direkte til, og som, siden det er organisert som et år null, ikke tar av ungdomsretten til elevene. Dersom elevene skulle ha hospitert i ordinære klasser ville det, i følge informanter ved skolen, ikke vært mulig å opprettholde innføringstilbudet som et år null. Det er imidlertid utviklet rutiner for en besøksordning, der elevene kan besøke den studieretningen de har planer om å søke seg inn på ved opptak i ordinært tilbud. Klassen drar også på dagsbesøk til andre skoler, slik at elevene får mulighet til å orientere seg med tanke på hvilke muligheter de har når det gjelder videre opplæring i ordinære tilbud.

1.17.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Både informanter fra fylkeskommunen og fra skolen oppgir at de de senere årene har opplevd at mange av de nyankomne minoritetsspråklige elevene har hatt forholdvis stor personlige utfordringer. En av grunnene til dette er at fylket har mottatt et økt antall enslige mindreårige asylsøkere. Informantene oppgir imidlertid at også nyankomne minoritetsspråklige elever som har familie i Norge, i mange tilfeller har en del utfordringer utenom skolen som gjør at elevene kan ha problemer med å følge undervisningen og utdanningsløpet.

Representanter fra skolen oppgir at de i mange år opplevde at de ikke hadde mulighet til å følge opp eleven ut over det rent faglige, grunnet trange økonomiske ressurser. Det siste året har skolen imidlertid fått ressurser for å gi elevene mer helhetlig oppfølging, og det er blitt ansatt en egen rådgiver med spesialkompetanse på minoritetselever og en miljøterapeut som jobber tett opp mot minoritetseleven ved skolen. Miljøarbeideren leder gutte- og jentegruppene ved skolen, og fungerer som et bindeledd mellom elevene, lærerne, skolens ledelse og andre aktører. Miljøterapeut oppgave er bl.a. å fange opp elever som sliter psykisk og koble dem til de relevante instansene i hjelpeapparatet, og informanter ved skolen opplever at ansettelsen av en egen miljøterapeut som arbeider opp i mot de minoritetsspråklige elevene har bidratt til at elevene nå følges opp på en helt annen måte enn tidligere. Skolen har også helsesøster og fysioterapeut som kan følge opp elevene, og i skoleåret 2016/2017 har helsesøstertjenesten fått ekstra midler til spesifikk oppfølging av minoritetselever.

PP-tjenesten i Sør-Trøndelag er organisert slik at tilsatte i tjenesten er stasjonert på ulike skoler. På Thora Storm har imidlertid ikke PP-tjenesten arbeidet aktivt opp mot elevene i innføringstilbudet. Informantene ved skolen opplever at det er personavhengig hvor mye elever i innføringsklassen blir prioritert og skulle jevnt over ønske at oppfølgingen var bedre og at tjenesten kunne bidra mer aktivt og mer på systemnivå.

Når det gjelder samarbeid med foreldre og foresatte, har skolen utarbeidet konkrete rutiner for det faste samarbeidet, og informantene opplever at dette i all hovedsak fungerer bra. Det arrangeres foreldremøte med tolker ved skolestart og utover dette kaller lærerne og/eller andre ansette ved skolen inn til foreldresamtaler etter behov. I tilfellene der det er nødvendig leier skolen tolk gjennom tolketjenesten.

Før elevene skal søke opp tak til ordinær videregående opplæring, arrangerer skolen et foreldremøte hvor det informeres om de ulike alternative studieprogrammene som elevene kan søke seg til. I tillegg gis det generell informasjon om det norske arbeidsmarkedet. Informantene har inntrykk av at foreldre i mange tilfeller involverer seg sterkt i ungdommenes utdanningsvalg og at det derfor er en god investering å sørge for at både foreldre og ungdommer realitetorienteres om hva som kreves på ulike linjer og hvilke muligheter de ulike retningene gir.

1.17.7 Resultater for elevene

Gjennom de årlige miljøundersøkelsene får skolen en indikasjon på hvordan elevene som går i innføringstilbudet trives. Resultatene fra denne viser at det gjennomgående er svært høy trivsel i innføringsklassen og at elevene opplever det som meningsfylt å gå i klassen. Elevene oppgir at de føler seg trygge og at de får den hjelpen de trenger, og elevene skårer generelt høyt på tilfredshet.

Informanter fra skolens ledelse og lærere opplever også at innføringstilbudet i hovedsak fungerer godt og gir elevene et betydelig bedre grunnlag for å starte i ordinært tilbud og gjennomføre dette, sammenlignet med en situasjon der elevene gikk rett over i ordinære klasser. Skolen fører imidlertid ikke statistikk som gjør det mulig å si noe konkret om i hvilken grad elevene i innføringsklassen fullfører videre opplæring.

Samtidig som informantene vurderer tilbudet per i dag som godt, oppgir samtlige at det er en økende utfordring knyttet til store sprik og nivåforskjeller mellom elevene. På den ene siden er mange av elevene barn av arbeidsinnvandrere som har gått på skole hele livet og som først og fremst trenger å lære norsk. På den andre siden er en økende andel av elevene flyktninger som har svært liten skolegang fra før og som trenger intensiv opplæring i alle grunnskolefagene. Informantene oppgir at det store spriket i elevgruppen gjør det svært utfordrende å følge opp alle elevene.

I tillegg til de faglige utfordringene mange elever har, opplever informantene også at det er en økende andel av elevene som har psykiske utfordringer og traumer. De sosiale støttefunksjonene på skolen fremheves som svært viktige for disse elevene. Flere av informantene oppgir imidlertid at for enkelte av elevene, som enten har store faglige mangler eller som har psykiske problemer (eller en kombinasjon av disse), har ikke skolen mulighet til å gi dem et adekvat opplæringstilbud. Informantene fremhever at elevene trenger mer opplæring og lenger tid i et skjermet tilbud før de har mulighet til å gjennomføre videre opplæring.

1.17.8 Endring av tilbudet i henhold til flyktnings situasjonen

Fylkeskommunen ble forespeilet at det ville komme svært mange flere elever til kommunen i fylket i forbindelse med flyktnings situasjonen i 2015. Andre kommuner i Sør-Trøndelag har opprettet flere plasser i voksenopplæringstilbudet i forbindelse med elevgrunnlaget økte som følge av at det ble opprettet nye asylmottak vinteren 2015/2016. I Trondheim har imidlertid verken Thora Storm eller Tiller fått flere søkere til innføringsklassene, men ungdomsgruppa ved Trondheims senter for voksenopplæring har fått dobbelt så mange elever som de har pleid å ha. Informantene oppgir at det er mulig innføringstilbudene vil merke en økt pågang når elevene fra grunnskoleopplæringen på voksenopplæringen har fullført denne og dermed har mulighet til å søke til videregående opplæring. Per i dag har imidlertid ikke fylkeskommunen kapasitet til å ta imot flere elever i innføringsklassene, men som allerede nevnt er det igangsatt et arbeid i fylkeskommunen for å gjennomgå opplæringstilbudet til denne elevgruppen. Målsettingen for det igangsatte arbeidet er at flere nyankomne minoritetsspråklige elever skal få et bedre og likere opplæringstilbud.

1.18 Oppsummering

Tilbudet til nyankomne minoritetsspråklige elever i Sør-Trøndelag kjennetegnes av at de to skolene som har innføringsklasser har utviklet og organisert seg uavhengig av hverandre. Skoleeier ser imidlertid at behovet for disse tilbudene vil øke i fremtiden og ønsker nå å utvikle et mer helhetlig tilbud til denne elevgruppen. Fylket har derfor nettopp innledet arbeidet med en strategi for å forankre opplæringstilbudet til minoritetsspråklige, noe som fremstår som et godt grep for å sikre at de nyankomne minoritetsspråklige elevene i fylkeskommunen får et likeverdig og godt tilbud.

Thora Storm vgs. har, i tillegg til en egen innføringsklasse, et eget studiespesialiseringstilbud for minoritetsspråklige elever. Her går elevene i en egen klasse i vg1, mens elevene i vg2 og vg3 veksler mellom å være i egen klasse og i klasse med elever med norsk som morsmål. Dette fremheves av flere av informantene som en vellykket modell, og elevene fra innføringstilbud oppfordres til å starte i denne klassen når de skal over i ordinært tilbud. På Thora Storm har de videre en egen rådgiver med spesielt ansvar for minoritetsspråklige elever og elevene i innføringsklassen. Dette fremstår som et godt grep for å sikre en helhetlig oppfølging av elevene.

HEDMARK FK OG HAMAR KATEDRALSKOLE

1.19 Innføringstilbud i Hedmark fylkeskommune

Det er 14 videregående skoler i Hedmark fylkeskommune, og på Hamar katedralskole («Katta») og Nord-Østerdal videregående skole på Tynset er det egne innføringstilbud for nyankomne minoritetsspråklige elever.

Innføringstilbudene ble opprettet i henholdsvis 2003 og 2012. Bakgrunnen for opprettelsen av tilbudene var at det på starten av 2000-tallet kom mange nyankomne minoritetsspråklige elever som kvalifiserte til opptak i videregående opplæring, men som ikke kunne norsk. Fylkesmannen i Hedmark tok derfor initiativ, i samarbeid med noen av kommunene i fylket, til å opprette et grunnleggende opplæringstilbud for de nyankomne minoritetsspråklige elevene. Hedmark fylkeskommunen og Hamar katedralskole ble med i samarbeidet da aktørene mente integreringen ville bli best om ungdommene fikk tilbudet på en videregående skole sammen med sine jevnaldrende.

Lovverket ga, frem til 2016, ikke anledning til at elever som ble skrevet ut av grunnskolen med vitnemål kunne forbedre karakterene sine. Hedmark fylkeskommune opplevde dette som et stort problem da mange elever gikk ut av ungdomsskolen med vitnemål, men uten en karaktervurdering fordi de hadde vært så kort tid ved skolen at det ikke forelå grunnlag for vurdering. Fylkeskommunen åpnet derfor opp for at elevene kunne forbedre grunnskolekarakterene gjennom at lærere i innføringstilbud gir en ny kommentar til elevens vitnemål i form av et kompetansebevis etter innføringsåret. Elevene får i praksis karakterer i hvert fag, og karakterene legges til grunn ved søknad og opptak til ordinær videregående. Informantene påpeker at elevene som trenger innføringstilbud ofte er utålmodige med å komme seg inn i ordinær videregående, men muligheten til å forbedre karakterer i innføringstilbudet tydeliggjør for elevene hvorfor det vil være verdt å bruke tid på et slikt tilbud.

1.19.1 Dagens tilbud

De to videregående skolene med innføringstilbud i Hedmark organiserer tilbudet sitt på lignende måte. Nyankomne minoritetsspråklige elever går i en egen klasse ved den videregående skolen og følger en fagtimeplan med de obligatoriske grunnskolefagene, samt kroppsøving og utdanningsvalg. I utgangspunktet kan elevene få tilbud i opptil to år, men skoleeier er fleksibel på hvor lang tid elevene kan få i tilbudet og kan la dem få ett eller to år ekstra ved behov. Klassene undervises av flere ulike lærere som også underviser i ordinært tilbud. Hamar Katedralskole har mange nok elever til å dele dem inn i nivådelte grupper, mens ved Nord-Østerdal er det færre elever og disse får derfor undervisning samlet.

Tilbudene skiller seg imidlertid fra hverandre ved at tilbudet ved Hamar katedralskole er en kombinasjonsklasse der både elever med og uten vitnemål fra grunnskolen får et opplæringstilbud.

Skoleeier har ikke lagt føringer på tilbudet ved skolene, verken når det gjelder den konkrete organiseringen på skolen, lærernes kompetanse eller det faglige innholdet. Skolene er selv ansvarlige for å utvikle tilbudet og det foreligger ikke planer eller strategier for tilbudene fra skoleeiers side. Skoleeier oppgir at de har tiltro til at elevene får det tilbudet de skal ha, men mener selv det har vært en svakhet at det ikke er utviklet et helhetlig system for ivaretagelsen av minoritetsspråklige elever utenom innføringstilbudet.

I utgangspunktet lar fylkeskommunen det være åpent for elever å søke på de to innføringstilbudene i Hedmark uavhengig av hvilken kommune de bor i. Etter søknadsfristen i februar innkaller inntakskontoret kommunene til møter der man går gjennom navnelistene for å avklare hvem som har grunnskole fra før og hvem som ikke har det. Også ungdom uten grunnskolebakgrunn kan gå i tilbudet og denne gjennomgangen avklarer om det er

fylkeskommunen eller kommunen som skal finansiere plassen i innføringstilbudet. Søkere over 21 år får sjelden tilbud om å starte i innføringstilbudet, selv om det gjøres unntak.

1.20 Innføringstilbud ved Hamar katedralskole («Katta»)

Hamar katedralskole er en av to videregående skoler på Hamar. Det er en stor skole med rundt 1300 elever og elevene kommer i all hovedsak fra de fire tilgrensende kommunene Hamar, Ringsaker, Løten og Stange. Skolen har siden 2003 hatt en klasse med grunnskoleopplæring for nyankomne minoritetsspråklige elever i videregående alder. Tilbudet er i utgangspunktet et toårig tilbud, men ved behov får elevene anledning til å bruke opp til fire år i innføringsklassen.

I inneværende skoleår er det rundt 35 elever i innføringstilbudet, men tilbudet har kapasitet til 50 elever. Fylket og skolen prøver å legge til rette for at elevene begynner i tilbudet ved skolestart, men informantene oppgir at både inntakskontoret og skolen er fleksible og lar elever som har behov starte i innføringstilbudet underveis i skoleåret.

1.20.1 Organiseringen av innføringstilbudet

Innføringstilbudet ved skolen er organisert som en kombinasjonsklasse der noen av elevene har vitnemål fra grunnskolen og dermed ungdomsrett, mens andre elever mangler dette. For den første gruppen fungerer tilbudet som en overgangsordning og et ekstra forberedelsesår hvor de får mulighet til å bedre norskkunnskapene før de starter i ordinært tilbud i videregående. For den andre gruppen elever fungerer tilbudet som grunnskoleopplæring hvor målet er at eleven skal kunne gjennomføre en tilpasset versjon av grunnskoleeksamen, og dermed opparbeide seg rett til opplæring i videregående skole.

Grunnskoleopplæringstilbudet i innføringsklassen er et samarbeid mellom de tilgrensende kommunene og Hedmark fylkeskommune. Siden det i utgangspunktet er kommunene som har ansvaret for å gi et opplæringstilbud til elever i videregående alder uten ungdomsrett, er det kommunene som betaler for elevene som får grunnskoleopplæring i innføringsklassen. Resten av elevene som går innføringsklassen har vitnemål fra grunnskolen og er dermed fylkeskommunen sitt ansvar.

Elevene som går i innføringstilbudet deles etter nivå i de ulike fagene, basert på resultatene fra de innledende kartleggingene av elevene. Avhengig av størrelsen på elevgruppen deles elevene inn i tre eller fire klasser. Sammensetningen av elever i hver klasse varierer med utgangspunkt i hvilket fag det undervises i. Én elev kan på denne måten gå i den sterkeste gruppen av elever i matematikkundervisningen, og i den svakeste gruppen i norskundervisningen. Alle nivågruppene har samme fag parallelt slik at elever kan bytte til et annet nivå dersom de har en rask progresjon, eller dersom læreren opplever at de har behov for undervisning på et lavere nivå.

1.20.2 Lærere og kompetanse

Innføringstilbudet på skolen styres av en egen fagleder, med utdanningsleder ved skolen som overordnet ansvarlig.

I skoleåret 2015/2016 var 19 av de ansatte ved skolen tilknyttet innføringstilbudet ved Hamar Katedralskole. Én lærer har all sin undervisningstid knyttet til innføringsklassen, mens undervisningen ellers gjøres av lærere som også underviser i ordinært tilbud. Skolen har en egen minoritetsrådgiver.²⁸ Skoleeier har ikke stilt krav til kompetanse for lærere som underviser i innføringstilbudet. Utover at enkelte av lærerne ved skolen har tatt etterutdanning i andrespråkdidaktikk ved Høgskolen i Hedmark, har ikke skolen noen spesiell formell kompetanse på minoritetsspråklige elever. Tidligere var det en lærer ved skolen, som i sin tid var sentral i opprettelsen av tilbudet, som hadde mye kompetanse, både formell og erfaringsbasert, på

²⁸ Skolen har selv prioritert å opprette stillingen som minoritetsrådgiver. Stillingen er ikke finansiert gjennom IMDIs ordning med minoritetsrådgivere.

opplæring av minoritetsspråklige elever. I forbindelse med at denne personen gikk av med person for et par år siden, mistet skolen dermed en svært verdifull og kompetent lærer og ressurs når det gjaldt utformingen og innholdet i innføringstilbudet, noe som fremheves som en utfordring av flere av informantene.

Skolen oppgir imidlertid at de ønsker å heve kompetansen blant lærerne når det gjelder undervisning av minoritetsspråklige elever, og skolen prøver derfor å tilrettelegge for at lærerne får mulighet til å dra på ulike former for kurs og videreutdanning. I tillegg organiserer skolen egne faggrupper for lærerne som underviser i innføringsklassene slik at de får en arena for å dele erfaringer og utvikle praksisen og undervisningsoppleggene i fellesskap.

Hamar katedralskole er også fokusskole hos NAFO, noe som gir dem tilgang til krus og nettverksmøter der de kan dele erfaringer med andre skoler. Dette fremheves som svært positivt. Gjennom dette samarbeidet har mange av de ansatte på skolen også deltatt på et kurs som omhandlet konkrete undervisningsmetoder for språkopplæring

1.20.3 Rutiner for kartlegging

I Hedmark kartlegges elevene i innføringstilbud allerede før de formelt starter i tilbudet. Den første kartleggingen gjennomføres i april/mai når inntakslistene for innføringstilbudene foreligger. Skolen innkaller da elevene som skal begynne i innføringstilbudet til en kartleggingsdag hvor elevene kartlegges i norsk, engelsk og matematikk. Elever som allerede har gått et år i tilbudet men som har fått tid i innføringstilbudet, testes også ved denne anledningen. Basert på resultatene fra testene setter skolen opp nivådelte grupper til de ulike fagene i innføringstilbudet. Resultatene fra den første kartleggingen danner referansepunktet for videre kartlegging. Det er ikke krav om videre kartlegging, men dette gjøres fortløpende ut i fra når læreren opplever at det er behov. Dette vil typisk være hvis læreren ser at en elev har hatt stor fremgang og vurderer om han/hun bør overføres til neste nivå i tilbudet, eller motsatt, dersom læreren opplever at en elev sliter med å tilegne seg stoffet. I slike tilfeller kan det være en mulighet at eleven bytter klasse til et lavere nivå, men i andre tilfeller er ikke dette nok, og eleven har behov for mer omfattende tilrettelegging og oppfølging.

1.20.4 Det faglige innholdet i innføringstilbudet

I innføringsklassen på skolen benyttes læreplanene i *grunnleggende norsk for språklige minoriteter* og *norsk for elever med kort botid i Norge* som utgangspunkt for undervisningen. Fagtilbudet tar først og fremst for seg pensum fra grunnskolen slik at elevene skal ha mulighet til å gjennomføre og bestå en modifisert variant av grunnskoleeksamen.

I tillegg til opplæring i de ordinære grunnskolefagene norsk, matematikk, engelsk, samfunnsfag og naturfag, oppgir informantene ved skolen at mange av elevene også har behov for å lære seg rutiner og sosiale normer som gjelder i norske klasser, samt hvordan selve skolesystemet fungerer. Av denne grunnen gir skolen elevene kroppsøving og utdanningsvalg i tillegg til de obligatoriske grunnskolefagene.

I dag har elevene en fast timeplan på 30 timer i uka etter følgende fagfordeling:

Norsk	Matematikk	Engelsk	Samfunnsfag	Naturfag	Kroppsøving	Utdanningsvalg
10 timer	5 timer	5 timer	4 timer	4 timer	1,5 timer	1,5 timer

Det er lærerne som underviser i innføringstilbudet som i fellesskap avgjør hva som skal gjennomgås i de ulike fagene i løpet av året. Tidligere brukte lærerne mye egenutviklet læremateriell, men informantene opplever at det de senere årene er kommet mer lærebøker og læremateriell som er tilpasset opplæring av minoritetsspråklige, noe de fremhever som positivt og som flere av lærerne benytter i undervisningen.

Lærerne velger i hovedsak temaer fra de ulike fagenes læreplaner fra grunnskolen. Ved valg av tema legges det vekt på hva elevene har størst behov for når de skal begynne i ordinært tilbud. Det konkrete innholdet i undervisningen og hvilke læreverker og pensum som benyttes, tilpasses til den konkrete klassen sitt nivå i det enkelte faget. For eksempel vil gruppa for elever med svak skolebakgrunn se til læremål og læreverk (*Grip*) for barneskolen, mens de andre gruppene konsentrerer seg om mål og tilpassede læreverker fra ungdomstrinnet og videregående opplæring.

I tillegg til at norskopplæring står i sentrum, er kulturforståelse også et viktig element i undervisningen. Det er et mål for opplæringen i innføringstilbudet at elevene skal lære om å reflektere rundt sentrale trekk ved det norske samfunnet. I begynnelsen av skoleåret fokuserer lærerne mye på lese- og skriveopplæring, og i forbindelse med dette legger norsklærerne mye vekt på lesing av nyheter og hvordan man holder seg orientert i det norske samfunnet. Videre oppgir læreren som er intervjuet at det å lære om norsk litteratur i norsktimene kan fungere som en inngang til å diskutere krig, religion, likestilling og andre tema som fremstår som aktuelle og samfunnsrelevante for elevene.

1.20.5 Overgang og hospiteringsordninger for elevene

Ved Hamar katedralskole er elevene i innføringstilbudet først og fremst i en egen, separat klasse. I enkelte tilfeller får imidlertid elever som er spesielt sterke i ett fag mulighet til å hospitere i ordinær undervisning. En av informantene fremhever at selv om hovedhensikten med slik hospitering er at eleven skal få en bedre faglig tilpasset undervisning, bidrar hospitering også til å gi elevene en innføring i normer og regler i det norske skolesystemet. Slik hospitering forekommer dog ikke spesielt ofte og er heller unntaket enn regelen, men både informantene fra skoleledelsen og fra lærerne oppgir at de ønsker å få på plass en ordning hvor elevene som i større grad kan hospitere i praktisk-estetiske fag.

Elevene ved innføringstilbudet går ikke gradvis over i ordinært tilbud, men overgangen skjer mellom innføringsåret og når de får opptak til videregående opplæring på ordinært vis. Som allerede nevnt, får elevene utdelt et kompetansebevis med karakterer som inntakskontoret tar hensyn til i inntaksprosessen. Lærere i innføringstilbudet forfatter i mange tilfeller søknadene til inntakskontoret på vegne av elevene og spesifiserer om elevene vil trenge spesiell oppfølging. Om elever kommer inn på andre skoler, arrangerer skolene et møte for å overføre kunnskap om eleven og hvordan den nye skolen kan og bør tilrettelegge for opplæringen av eleven.

1.20.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Skolen oppgir selv at de per i dag ikke har noe utstrakt samarbeid med foreldrene utover ordinære foreldresamtaler, men at dette er noe de ønsker å endre på. I foreldresamtalene legger skolen vekt på å gi foresatte et realistisk bilde av hvordan det går med eleven og prøver å justere forventningene deres slik at de forstår at eleven vil lære mer på sikt av å bruke tid i innføringstilbudet. For elevene som bor i et botiltak eller fosterhjem, oppgir skolen selv at de har jevnlig kontakt og godt samarbeid med boligene og barnevernet.

Informantene oppgir at de opplever at det er gode rutiner for å sikre samhandling mellom fylkeskommunal og kommunale skoleeiere om overganger mellom ungdomsskole og videregående opplæring. De videregående skolene, fylkeskommunen og kommunen har årlige møter rundt inntaksperioden der de blant annet går gjennom informasjonen som finnes om de minoritetsspråklige søkere og diskuterer hvilke særskilte tilbud (herunder innføringstilbud) disse har behov for.

Innføringstilbudet ved skolen har hatt noe samarbeid med PP-tjenesten, men dette er avhengig av hvilke aktører som finansierer elevens plass i tilbudet, da rettighetene varierer etter dette. Elever som har plasser finansiert av kommunen har krav på hjelp via det kommunale hjelpeapparatet, men elever finansiert av fylkeskommunen går i et frivillig tilbud som ikke er definert som videregående opplæring. De har derfor ikke rett til hjelp fra PP-tjenesten på

videregående nivå, og de siste årene har PPT hatt lite å gjøre med elevene i innføringstilbudet. Skolen har imidlertid mulighet til å få bistand fra PPT når det gjelder elever i innføringstilbudet dersom det er kapasitet til det. De får av og til hjelp til å utrede elever for lærevansker og har positive erfaringer fra de gangene dette har skjedd. Dersom lærere er bekymret for progresjonen til en elev, tar fagleder i innføringstilbudet kontakt med lederen for elevtjenesten ved skolen. De diskuterer saken og mulige løsninger på uformell basis før fagleder eventuelt sender inn en formell henvendelse til PPT.

En av lærerne som er intervjuet oppgir imidlertid at han/hun ikke opplever at det er lærevansker som er utgangspunktet for problemene til mange av elevene i innføringstilbudet, men at mange av elevene har andre, psykiske utfordringer som gjør at det er vanskelig å konsentrere seg om skole og læring. Skolen oppgir selv at de er bevisste dette og at de prøver å tilrettelegge for at elever som har behov for hjelp fra andre aktører og tjenester i kommunen og/eller fylkeskommunen, får dette. Skolens erfaring er at elevene som har problemer gjerne allerede er godt fulgt opp av det kommunale hjelpeapparatet gjennom kommunale kontaktpersoner (for eksempel i flyktningetjenesten) eller botiltak.

Elevene i innføringstilbudet har videre samme mulighet som andre elever til å benytte seg av helsesøster og skolens psykolog. Helsesøster og en miljøterapeut kommer også til klassen og snakker med elevene om psykisk helse på jevnlig basis.

1.20.7 Resultater for elevene

Skoleeier har de siste årene samlet data gjennom Vigo som lar dem følge enkeltelever fra innføringstilbudet gjennom resten av videregående opplæring og læretid. Skoleeier er per september 2016 i ferd med å bearbeide dette materialet. Tallene viser at rundt halvparten av elevene fra innføringstilbud fullfører videregående opplæring i løpet av fem år. Elever som har sluttet på skolen på grunn av avslag på søknad om oppholdstillatelse er imidlertid ikke skilt ut fra tallmaterialet, noe som gjør det vanskelig å trekke slutninger om frafall og dermed om resultatene for de som faktisk har gjennomført. Videre ser skoleeier at flere elever i dag ligger an til å fullføre opplæringen, men at de har brukt lenger tid enn fem år. Dette gjelder spesielt elever som hadde svak eller ingen skolebakgrunn da de begynte i innføringstilbud. Disse kan bruke opptil fire år i innføringstilbudet, men bruker likevel gjerne mer enn ett år på å fullføre hvert trinn i ordinær videregående opplæring.

Generelt oppgir informantene ved skolen at de opplever innføringstilbudet som svært positivt, og at dette bidrar til at flere elever gjennomfører videregående opplæring. Samtidig gir alle informantene uttrykk for at de opplever at en del av elevene har behov for et mer omfattende tilbud enn det skolen og fylkeskommunen har mulighet til å tilby innenfor dagens lovverk. Det største problemet, slik informantene ser det, er imidlertid at mange av elevene ikke ønsker å gå i innføringstilbudet (i hele perioden de får tilbud om dette), fordi de ønsker seg raskt videre til ordinært tilbud. I følge informantene er det sjelden disse elevene gjennomfører videregående på ordinær tid, da de rett og slett ikke har de faglige eller språklige forutsetningene for å følge undervisningen og bestå eksamen.

Videre påpeker enkelte av informantene at de opplever at retten til videregående opplæring gjør at flere av elevene havner i et tilbud som ikke er laget for å ivareta deres behov for individuell oppfølging og tilrettelegging.

1.20.8 Endring av tilbudet sett opp i mot flyktningsituasjonen

Hedmark Fylkeskommune har ikke merket økt pågang til innføringstilbudene i forbindelse med flyktningsituasjonen. For tiden har Hamar Katedralskole tvert imot færre elever enn de har plasser og færre elever enn det som har vært vanlig de seneste årene. Skolen opplever selv at de sannsynligvis først vil merke endringer fra neste år, da mange av flyktingene som kom til fylket per i dag har fått opplæring ved kommunens opplæringscenter. Om behovet oppstår, oppgir

skoleeier selv at de har mulighet til raskt å opprette et nytt tilbud i andre deler av Hedmark, da de allerede har kommet et stykke på vei i samarbeid med skoler og kommuner om nye tilbud.

1.21 Oppsummering

Tilbudet i Hedmark skiller seg ut ved at elevene som fullfører innføringstilbudet får et kompetansebevis med karakterer. Dette legges til grunn ved søknad og opptak til ordinær videregående. Informantene fremhever dette som en viktig motivasjonsfaktor for elevene og bidrar til at flere velger å gå i innføringstilbud.

I Hedmark kartlegges elevene allerede på våren, før elevene begynner i innføringstilbudet på høsten. Elevene kartlegges i norsk, matematikk og engelsk, og blir delt inn i klasser på bakgrunn av kompetansen i disse fagene. Elevene kan således gå i én klasse i matematikk, men enn annen i norsk. Tidlig kartlegging i flere fag allerede før skolestart samt nivådelte klasser, fremstår som et godt grep for å sikre at elevene allerede fra starten blir plassert i en gruppe med elever på samme nivå, og at undervisningen dermed blir individuelt tilpasset.

TROMS FK, SJØVEGAN VGS. OG SALANGEN KOMMUNE: GRUNNSKOLEOPPLÆRING (GRO)

1.22 Innføringstilbud i Troms FK

I Troms har Sjøvegan skole lenge vært kjent for å organisere et grunnskoleopplæringsprogram for nyankomne minoritetsspråklige elever i videregående alder gjennom et samarbeidsprosjekt mellom Salangen kommune og Sjøvegan vgs. Det var enkeltpersoner ved den videregående skolen som tok initiativ til å opprette undervisningstilbud for nynankomne minoritetsspråklige elever da det på starten av 1990-tallet ble opprettet et asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere i kommunen. På dette tidspunktet hadde ikke ungdommene ved asylmottaket noen rettigheter når det gjaldt opplæring, og tilbudet om grunnskoleopplæring til disse ungdommene ble derfor opprettet gjennom et politisk vedtak i kommunestyret. De folkevalgte så det som viktig at ungdommene skulle ha jevnaldrende rundt seg, og tilbudet ble derfor lagt til Sjøvegan videregående skole.

1.22.1 Dagens tilbud

Ut over grunnskoletilbudet på Sjøvegan er egne opplæringstilbud for nyankomne minoritetsspråklige elever forholdsvis nytt i Troms. For tiden er det innføringstilbud ved fire av de videregående skolene i Troms. Alle tilbudene utenom Sjøvegan har blitt opprettet etter lovendringen i 2012 og er dermed relativt nye. Fylkeskommunen lar det være opp til skolene hvordan tilbudene organiseres, men alle tilbudene har blitt organisert som et «år 0» der elevene ikke bruker av ungdomsretten. Unntaket er Breivika videregående skole, der man i år har gått over til en organisering etter modell av Thor Heyerdal videregående skole i Larvik, hvor kommunen og skolen samarbeider om å gi grunnopplæring til elever som ønsker å kvalifisere for videregående eller å lære mer før de begynner i ordinær undervisning.

Sjøvegan skole skiller seg ut med å ha en lang historie med innføringstilbud. Det som særlig kjennetegner tilbudet ved Sjøvegan er tett samarbeid mellom forskjellige instanser rundt skolen og et grunnopplæringstilbud (heretter forkortet *GRO*) for ungdom med seks trinn, lokalisert på den videregående skolen. Organiseringen av tilbudet refereres gjerne til som *Sjøveganmodellen* og ble blant annet trukket fram i NOU 2010 – Mangfold og Mestring.

1.22.2 Forankring av tilbudet i (fylkes)kommunen

Innføringstilbudet i fylket er et søkbart tilbud, og det er inntakskontoret i fylkeskommunen som behandler søknadene og som avgjør hvor elevene får innvilget plass. Avgjørelsen er i stor grad basert på reiseavstand for den enkelte elev.

Etter lovendringen i 2012 har fylkeskommunen opprettet flere innføringstilbud, og alle er lagt til videregående skoler med yrkesfagslinjer slik at elevene skal ha mulighet til å hospitere på disse linjene og ha flere valgmuligheter. Skoleeier påpeker at det er en sentral utfordring at elever ofte har lite kunnskap om yrkesmulighetene man får gjennom å gå på yrkesfag, og heller har ambisjoner om svært teoritunge utdanninger til tross for at de har svake språk- og fagkunnskaper. Skoleeier ønsker å legge til rette for at elever kan få mulighet til å ta informerte valg når de skal velge linje og er åpen for at elever kan gå opptil to år i innføringstilbudet dersom de ønsker det.

Rektor ved skolene har ansvaret for kvaliteten i tilbudet, men fylkeskommunen fører tilsyn. I forbindelse med at det kom mange minoritets elever til fylket i 2015, sendte skoleeier en anmodning til alle kommuner om å drøfte et samarbeid etter Thor Heyerdal-modellen, hvor kommunen samarbeider med en videregående skole om grunnopplæring for ungdommer med liten eller ingen grunnskolebakgrunn.

Fylkeskommunen kjenner ikke til at de har lagt føringer på kartlegging, og de har ikke lagt rutiner for overføring mellom særskilt og ordinært tilbud. Det eneste kravet de stiller til faglig

innhold i tilbudet er at elevene skal ha en variant av prosjektfordypning, som er et fagtilbud på yrkesfag. Elever i innføringstilbud skal ha en egen variant der fordypningen skal kobles til språkopplæring.

Etter opprettelsen av flere nye innføringstilbud ser skoleeier et behov for mer samarbeid og koordinering mellom fylkeskommunal skoleeier, kommunal skoleeier, barnevern, NAV og andre tjenester som skal følge opp nyankomne minoritetsspråklige elever. Informantene opplyser om at arbeidet med denne elevgruppa krever ekstra mye av tjenestene fordi man ikke vet hvor mange elever som vil ankomme i løpet av et år, og dermed blir det vanskelig å planlegge kapasiteten i ulike tilbud. Videre ønsker skoleeier også å legge til rette for at inntakskontoret og kommuner som har elever i innføringstilbud på ungdomsskolenivå har en dialog rundt hvorvidt elever bør skrives ut av ungdomsskolen, da man erfarer at disse elevene har behov for fortsatt innføringstilbud på videregående. Skoleeier har derfor invitert alle fylkets kommuner til dialogmøte om hvordan samarbeidet kan bli bedre. Videre har skoleeier samarbeid med NAV der man diskuterer mulighetene for å lage et tilrettelagt kvalifiseringsløp for nylig ankomne minoritetsungdommer uten ungdomsrett.

1.23 Grunnskoleopplæringstilbud ved Sjøvegan vgs.

Sjøvegan er den eneste videregående skolen i Salangen kommune og ligger i kort avstand fra kommunehus, asylmottak, helsestasjon og andre tjenester i Sjøvegan. Skolen er en av de minste videregående skolene i Troms og ble bygget i 1971. Det er omtrent 80 ansatte ved skolen, hvorav 50 er lærere. Sjøvegan har både studiespesialisering og yrkesfagslinjer i ordinært tilbud, hvor det er rundt 200 elever.

1.23.1 Organisering av innføringstilbudet

Sjøvegan videregående skole har siden opprettelsen av asylmottak for enslige mindreårige asylsøkere i 1994 organisert et grunnskoleopplæringstilbud (GRO) for ungdom og voksne. Skolen gir tilbudet på oppdrag fra Salangen kommune, som står for finansieringen. Flere av elevene som går i tilbudet har imidlertid gått ut av innføringstilbudet på grunnskolen, og har dermed i utgangspunktet ungdomsrett. Grunnskoleopplæringstilbudet dekker dermed i praksis funksjonen til innføringstilbud for den videregående skolen. Det har derfor ved enkelte anledninger hendt at kommunen har forhandlet med fylkeskommunen om delfinansiering av tilbudet.

Bosatte, voksne flyktninger får også opplæring i tilbudet, men det er forholdsvis få flyktninger som bosettes i Salangen. I tillegg til grunnopplæring gir også avdelingen 175 timer norskopplæring og samfunnskunnskap til voksne asylsøkere.

Alle nyankomne ungdommer som ønsker det, får plass i tilbudet. I tillegg til elever fra Salangen tar skolen også imot elever fra nabokommuner. Dersom disse går i grunnopplæringstilbudet, finansieres plassene deres av hjemkommunen. Det pleier være 120-150 elever i GRO. I løpet av høsten faller mange elever fra etter hvert som de får oppholdstillatelse og bosettes i andre kommuner.

Den overordnede organiseringen av tilbudet har endret seg lite siden oppstarten, men avdelingsleder som var med på å starte det opp mener at den faglige kvaliteten har utviklet seg mye siden oppstart.

GRO-tilbudet fører frem til grunnskolevitnemål, og målet er at elever som går ut herfra skal ha de samme mulighetene i ordinært tilbud som norske elever. Tilbudet er nivåå delt i 6 trinn der det laveste trinnet er for analfabeter mens høyeste trinn benytter kompetansemålene fra norsk 10.klasse. Det er først når elevene når siste nivå de får utdelt et vitnemål med grunnskolekarakterer og kan søke seg inn på ordinært videregående opplæringstilbud. GRO-tilbudet er ikke tidsbegrenset, og elevene kan gå i tilbudet så lenge de har behov. Enkelte elever skrives ut av nivå seks etter et knapt år, mens andre bruker 5-6 år på å fullføre alle nivåene. Det

store flertallet av elevene gjennomfører imidlertid alle nivåene etter tre år. Bytter mellom nivåer skjer fortrinnsvis ved begynnelsen av vårsemesteret eller høstsemesteret.

Den økte flyktningetilstrømmingen til Norge i 2015 førte til at asylmottakets avdeling for enslige mindreårige asylsøkere ble gjenopprettet. I tillegg ble det etablert et nytt privat mottak for enslige mindreårige. Dette førte til at det ble flere elever som hadde behov for GRO-tilbudet enn tidligere, og skolen utvidet kapasiteten i tilbudet. Informantene fra skolen og fra skoleeier påpeker imidlertid at det er utfordrende å sikre riktig kapasitet i tilbudet når elevgrunlaget endrer seg dramatisk på kort tid.

1.23.2 Lærere og kompetanse

GRO har egen avdelingsleder, rådgiver og fagansvarlig. Videre har hver av de seks gruppene en egen kontaktlærer, og totalt underviser mellom 12 og 15 lærere i tilbudet. Dersom gruppene blir store nok vil det sette inn en ekstra lærer eller assistent. Flertallet av lærerne som underviser elevene i tilbudet underviser også i ordinært tilbud. Dette trekkes frem som en styrke, da elever og lærere allerede kjenner hverandre når elevene går over i ordinært tilbud ved skolen.

Informanter fra fylkeskommunen oppgir at flertallet av lærerne som underviser i innføringstilbud i Troms, ikke har spesialkompetanse på minoritetselever. Ved Sjøvegan har imidlertid skoleledelsen over flere år satset på å fremme de ansattes kompetanse i opplæring av språklige minoriteter. Hverken skolen eller skoleeier har satt som krav at lærerne skal ha formell spesialkompetanse, men skolen legger til rette for at lærere kan ta kurs og videreutdanning dersom de ønsker det. Flere av lærerne har blant annet gjennomført det nettbaserte kurset Prisme fra Universitetet i Bergen (over internett) og andre har gjennomført Høgskolen i Bergen sine kurs om opplæring av barn med lite skolebakgrunn. Det har også blitt satt av midler til at lærere kan dra på kurs i andre deler av landet. En lærer ved Sjøvegan forteller at også skoleeier er på tilbudssiden når det gjelder kompetanseheving, blant annet gjennom å tilby fagseminar og å legge til rette for at skoleansatte kan få opptil fem kursdager hvert år.

1.23.3 Rutiner for kartlegging

På skolen er det en lærer som har 30 prosent av sin stilling dedikert til å gjennomføre og følge opp kartlegging av elevene i GRO. I første omgang er det imidlertid asylmottaket som gjennomfører en innledningsvis og enkelt kartlegging av elevenes skolebakgrunn og språkferdigheter. Til dette benyttes et skjema som er utarbeidet i samarbeid med skolen. Resultatene fra denne innledende kartleggingen sendes til skolen og bidrar til at skolen og lærerne har litt bakgrunnsinformasjon om eleven når han/hun begynner på skolen.

Elevene kartlegges igjen når de starter ved skolen. Kartlegging gjøres i norsk, morsmål, engelsk og matematikk, og resultatene fra kartleggingene danner grunnlaget for hvilket av de seks nivåene i GRO eleven plasseres i. Etter omtrent en måned gjennomføres en ny kartlegging for å forsikre seg om at elevene er i riktig nivågruppe. Det gjøres rutinemessige kartlegginger i juni og desember for å avgjøre om eleven er klar for neste nivå. Utover dette vil kontaktlæreren kartlegge elevene ved behov.

Lærerne benytter flere ulike verktøy når de kartlegger elevene, blant annet Migratest, egenutviklet materiale og materiale fra VOX. Skolen bruker ikke Utdanningsdirektoratets kartlegginger da de synes dette blir for omfattende.

1.23.4 Det faglige og pedagogiske innholdet i innføringstilbudet

GRO-tilbudet har et spesielt fokus på ungdom som har svak skolebakgrunn fra hjemlandet. De tre laveste trinnene følger læreplanen i grunnleggende norsk, og fokuserer i hovedsak på å lære elevene å lese, skrive og snakke norsk. På nivå to (GRO6) og tre (GRO2) introduseres elevene gradvis for grunnleggende fagbegreper i matematikk, naturfag og noe engelsk. Fra og med nivå fire (GRO3) begynner elevene med fagopplæring etter faste timeplaner med de fem faste

grunnskolefagene samt kroppsøving. Lærerne etterstreber å organisere undervisningen slik at emner og temaer som dukker opp i flere fag behandles på omtrent samme tid slik at elevene skal få flere inngangsporter til samme tema. Eksempelvis har elevene undervisning i kroppens funksjoner i naturfag og om seksualitet i samfunnsfag på samme tid.

Videre legges alle engelsktimer i tilbudet parallelt slik at elevene her kan arbeide på det nivået de er, da ferdighetene deres i engelsk ikke alltid henger sammen med resten av fagkunnskapene deres. Eksempelvis har mange elever fra Øst-Europa svært sterke fagkunnskaper i matematikk og naturfag, men har i liten grad hatt engelskundervisning før de kommer til Norge.

På de tre øverste nivåene arbeider elevene seg gjennom kompetansemål som tilsvarer 5.-7. trinn, 8.-9. trinn og 9.-10. trinn. Fra det nest siste nivået begynner elevene også å bruke Fronter slik man gjør ellers på skolen. Den følgende tabellen gir en oversikt over fagtilbudet:

Kompetansenivå	Faginnhold
GRO1	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnleggende lese- og skriveopplæring på norsk. • Samfunnskunnskap.
GRO6*	<ul style="list-style-type: none"> • For elever som kan lese og skrive på morsmål. Lære å skrive og lese norsk. • Noe grunnleggende undervisning i naturfag, matematikk og engelsk. • Samfunnskunnskap.
GRO2	<ul style="list-style-type: none"> • Norskopplæring. • Noe grunnleggende undervisning i naturfag, matematikk og engelsk. • Samfunnskunnskap.
GRO3	<ul style="list-style-type: none"> • Faglæring etter fast timeplan i norsk, matematikk, engelsk, naturfag, samfunnsfag og engelsk. • Etter kompetansemål for 5.-7. trinn
GRO4	<ul style="list-style-type: none"> • Faglæring etter fast timeplan i norsk, matematikk, engelsk, naturfag, samfunnsfag og engelsk • Etter kompetansemål for 8.-9. trinn
GRO5	<ul style="list-style-type: none"> • Faglæring etter fast timeplan i norsk, matematikk, engelsk, naturfag, samfunnsfag og engelsk • Etter kompetansemål for 9.-10. trinn • Grunnskoleeksamen

* Nivået GRO6 ble utviklet etter de andre nivåene fordi skolen så behov for et mellomnivå mellom GRO1 og GRO2. Trinnet kalles GRO6 fordi det er nyest, ikke fordi det er mest avansert.

Det er opp til den enkelte lærer å utforme et undervisningsopplegg for klassen, men informantene forteller at det er mye erfaringsutveksling og deling på tvers av kollegaene som jobber i innføringsklassene. Hvilke læremetoder som benyttes varierer mellom nivåer og lærere, men informantene forteller at lærerne forsøker å legge til rette for aktiv læring der elevene kan lære gjennom opplevelser, praktiske oppgaver eller spill. Et eksempel kan være at elevene skal gå tur på butikken og løse oppgaver som handler om å finne frem til varer, notere priser og å spørre andre kunder om hjelp. Tilbake i timen kan de så få i oppgave å skrive en rapport etter turen, beregne prisforskjeller eller liknende.

Sjøvegan tilbyr ikke tospråklig fagopplæring eller morsmålsopplæring.

1.23.5 Overgang og hospitering

Sjøvegan vgs. har utarbeidet konkrete kompetanse- og læringsmål som elevene må mestre før de kan overføres til et nytt trinn innenfor GRO. Når eleven skrives ut av det øverste nivået får han/hun et vitnemål med karakterer fra grunnskolen, og kan søke om inntak til videregående opplæring på ordinær måte. Når eleven har fullført det sjette og siste nivået skal han/hun ha en reell sjanse til å få karakter fire og fem i mange av fagene i videregående opplæring.

Ungdommer som ankommer kommunen når de aldersmessig tilhører 9. eller 10.klasse på ungdomsskolen, blir som regel anbefalt å starte i fortsette i GRO ved Sjøvegan i stedet for å søke ordinær videregående skole etter innføringstilbudet i grunnskolen. Elever i denne situasjonen kan i prinsippet kreve å få et vitnemål fra grunnskolen og søke opptak ved en ordinær videregående skole, men skolen og kommunen råder likevel elevene til å starte i GRO og opparbeide seg den kompetansen de mener er nødvendig for at eleven skal ha mulighet til å gjennomføre ordinær videregående opplæring.

Det er ikke vanlig at elever hospiterer i timer i det ordinære tilbudet ved skolen. Elever som har rask læringsprogresjon vil heller flyttes raskere oppover i nivåene i grunnopplæringstilbudet. Elever som er svært faglig sterke og som først og fremst trenger å lære norsk, får mulighet til å ta norsktimer fra flere nivåer i GRO og enkelte får opplæring i grupper for særskilt norskopplæring med elever i det ordinære tilbudet.

Selv om elevene i GRO-tilbudet dermed er relativt skjermet fra det ordinære tilbudet ved skolen, legges det til rette for at elevene møter norske ungdommer på andre måter. Blant annet har GRO3 et samarbeidsprosjekt med elever i ordinære samfunnskunnskapstimer der man jobber med tema som menneskerettigheter, holdninger og respekt. Her arbeider elevene sammen og utveksler ideer og perspektiver. Et annet eksempel er at elever fra ordinært tilbud holder datakurs for elevene i GRO.

1.23.6 Samarbeid mellom involverte aktører

Informantene fra Sjøvegan skole opplever selv at de har et svært godt samarbeid med andre aktører, og flere av informantene fremhever at Salangen kommune gjør mye for at ungdommene som tilhører denne elevgruppen skal få et godt tilbud. Kommunen har et eget tverrfaglig forum for barn og ungdom, og det arrangeres også en versjon av dette forumet der man fokuserer spesifikt på flyktninger. Her deltar blant andre barnevernet, ansatte fra asylmottaket, skolene og barnehage. Instansene samarbeider også om og i andre fora, slik som samtalegrupper i regi av BUP. Skolen har lite kontakt med NAV, men har kontakt med flyktningkontoret, som har kontordag på skolen to dager i uken.

Videre opplever informanter fra skolen at de har et tett og godt samarbeid med miljøtjenesten og asylmottaket i kommunen som har ansvaret for bosituasjonen til ungdommene. Begge aktørene har faste møter med skolen hver måned. Siden det er mange enslige mindreårige i tilbudet ved Sjøvegan, fungerer de ansatte på asylmottaket som elevenes foresatte, og informantene forteller at det er nærmest daglig kontakt mellom asylmottaket og lærerne og de ansvarlige for GRO-tilbudet. Informanter fra asylmottaket opplever at skolen følger opp elevene tett og at skolen strekker seg langt for å være fleksible og for å gi ungdommene en god opplevelse av det å begynne på skolen.

Informantene oppgir at det er relativt sjelden at elever fra innføringstilbudet henvises til den fylkeskommunale PP-tjenesten. I følge informanter fra PPT er noe av bakgrunnen for dette at de ansatte på Sjøvegan selv har mye kompetanse på å tilrettelegge undervisningen for elevgruppa og at oppfølging fra PPT dermed er mindre relevant. Den fylkeskommunale PP-tjenesten arbeider først og fremst med å følge opp elever ved Sjøvegan som gikk innføringstilbud på grunnskolen og som går i ordinær videregående skole med vedtak om særskilt språkopplæring.

1.23.7 Resultater for elevene

Ved Sjøvegan har skolen siden skoleåret 2002/2003 ført statistikk over resultatene for elevene som har deltatt i GRO-tilbudet ved skolen. Denne viser at elever som har deltatt i grunnskoleopplæringen oppnår bedre resultater i ordinær videregående skole sammenlignet med minoritetsspråklige elever som ikke har deltatt i dette. Elevene fra GRO har gjennomgående mindre frafall, det er færre elever som stryker i fag og flere av elevene fullfører og består videregående skole innen normert tid, sammenlignet med andre minoritetsspråklige elever.

1.24 Oppsummering

Tilbudet ved Sjøvegan er et omfattende og individuelt tilpasset grunnskoleopplæringstilbud (GRO) for minoritetsspråklige elever som har behov for styrket grunnopplæring før de starter i videregående skole. Målet med tilbudet er at elevene som fullfører GRO-tilbudet skal ha de samme forutsetningene for å fullføre videregående opplæring som ordinære elever. Tilbudet kjennetegnes av at det ikke er tidsbegrenset og ved at det er tilpasset elevenes ferdighetsnivå da det er klasser på seks ulike nivåer. På denne måten får elevene et tilbud som i større grad tar hensyn til deres individuelle behov, sammenlignet med ordinære innføringsklasser. Dette fremstår som et godt grep, og noe samtlige informanter fremhever som sentralt for at elevene skal ha utbytte av opplæringen.